שו״ת · ראשונים

שות מהרי מינץ

רבי יהודה מינץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות מהרי מינץ

רבי יהודה מינץ

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-מהרי-מינץ/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

א 4
ב 5
ג 8
ד 10
ה 10
ו 17
ז 26
ח 30
ט 31
י 37
יא 43
יב 44
יג 54
יד 62
טו 69
טז 75
יז 75

א

אשר נשאלתי מאפטרופסין כדת מה לעשות ליתומים קטנים שנתמנו אפטרופסין עליהן ויש ליתומים קרובים עניים והוי להם לאותן קרובים קצבה ידועה מדי שנה בשנה מאבי היתומים ז"ל ושאלו האפטרופסין אם רשאין ליתן מנכסי היתומים כפי ערכם כדי למלאת הקצבה,לקרוביהם העניים אותה הקצבה שהיתה להם בימי אביהם ז"ל. עכ"ל השאלה:

נראה לי שיש כח ורשות להאפטרופסין למלאות מנכסי היתומים אף על גב דתניא בגיטין בפרק הניזקין אפטרופסין תורמין ומעשרין להאכיל אבל לא להניח. ומוכרין להן פירות יינות שמנים וסולתות להאכיל אבל לא להניח. ועושין להן סוכה ולולב וציצית וכל דבר שיש לו קצבה לאתויי מגילה. ואין פוסקין עליהן צדקה ואין פודין עליהן את השבוים ולא כל דבר שאין לו קצבה לאתויי תנחומי אבילים. ואין אפטרופסי' רשאין לדון לחוב ולזכות כו' אלמא קתני בהדיא אין פוסקין עליהן צדקה ואפילו פדיון שבוים שהוא מצוה רבה ותלוי בה הצלת נפשות וכמה דברים כדאיתא בפ"ק דב"ב. דכל זה מיירי בדברים שאין להם קצבה כדמסיי' עלה ולא כל דבר שאין לו קצבה דחיישינן שמא יבלו נכסיהם וכן משמע מפיר' רש"י שם וז"ל צדקה אין לה קצבה דכל שעה קיימו עניים ונמצא נכסיהם כלים עכ"ל. אבל כאן שיש לו קצבה שאני והכא יש קצבה סך מה שנותנין להם. ואם תאמר מרישא דברייתא תיובתא דקתני תורמין ומעשרין להאכיל אבל לא להניח אלמא להניח לא אף על גב דאין דבר שיש לו קצבה מתרומה ומעשרות. וי"ל דהתם היינו טעמא כדפי' רש"י להניח תבואה באוצר עד שיגדלו למה לי עשורי לכשיגדלו יעשרו הם עכ"ל. לכך טוב להמתין עד שיגדלו ויתחייבו מן התורה ואז יעשו המצוה בעצמם כי גדול המצוה ועושה כדרבי חנינא ומצוה בו יותר מבשלוחו כדאיתא ריש פרק האיש מקדש. אבל בדרוש דידן אי אפשר דאל"כ ימותו ברעב או צריכין לחזור על הפתחים ואין זה לא כבוד החיים יצ"ו ולא כבוד המתים ז"ל. ואדרבא גנאי ופגם והיזק הוא להם בחיתונים ובכמה דברים. על כן דטבא להו עבדינן להו ליתמי ליתן להם משלהם כדי שלא יבאו קרוביהם למדה זו. אף על גב דקטנים הם כיון דיש כאן גנאי ופגם וכה"ג אילו היו גדולים כייפינן להו מהאי טעמא כדאיתא בפ"ק דקידושין גבי הא דתניא ומפדין אותה בעל כרחו סבר רבא למימר בע"כ דאדון. אמר ליה אביי מאי ניהו דכתבינן ליה שטרא אדמיה אמאי נקיט מרגניתא בידיה ויהבינן ליה חספא אלא אמר אביי בע"כ דאב משום פגם משפחה אי הכי עבד עברי נמי ניכפינהו לבני משפחה משום פגם משפחה אזיל ומזבין. אלמא אי לאו משום חששא דאזיל ומזבין היינו כופין

משום פגם משפחה. וכ"ש הכא דאיכא נמי וחי אחיך עמך שמוטל על הקרובים כמו שמוכיח המרדכי מפירו' הר"א ממי"ץ מנדרים בפרק רבי אליעזר אמר פותחין כו'. וז"ל המרדכי בפ"ק דב"ב עוד פי' פ"א ועיקר ליתני ליה גבאי כו' ע"ד ומשני ודאי יעבור שאני אומר כל הנופל וצריך למזונות אינו נופל על הגבאי תחלה כלומר אינו מוטל על הגבאי לפרנסו ועליהם מוטל עשה דוחי אחיך עמך תחלה. פי' עד שיעיינו בית דין אם אין ספק לקרובים אז מוטל על הגבאי ומתני' במדיר קרובו הלכך בשביל כך מתחרט אף על פי שאיפשר לו לפרנסו ע"י מתנות לאחר יש לו בשת וטורח הוא לו אבל לידי גבאי ליתן לו אין טורח ובשת עכ"ל הרא"מ. שמענו מהכא דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חיי' לפרנסו אף על גב דקרובים נמי נותנין לכיס כמו שמשמע לפי' ראשון עכ"ל המרדכי. וכתב כיון דתנא סתמא אין פוסקין צדקה כו' ויתומים לאו בני מיעבד מצוה נינהו לא חילקו כיון דיכולין ליתן צדקה כשיגדלו ולא דמי לסוכה ולולב ולאחריני דיש להן קצבה והוי מצוה עוברת. איברא לא כך הוא דאי דוקא הוא דכל מילי צדקה אין פוסקין עליהן למה לא קתני גם כן על אין פוסקין צדקה כו' אין האפטרופסין רשאין לפסוק עליהם צדקה כו' כדקתני בהך ברייתא גופה אח"כ ארבעה פעמים אין האפטרופסין רשאין כו' אלא ודאי אין פוסקין לאו דוקא דיש צדקה דרשאין. ותדע דכן הוא דאמרי' בפ"ק דב"ב רבה רמי צדקה איתמי דבי בר גוריון אמר ליה אביי והאמר רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים אמר ליה אנא לאחשבינהו קעבידנא אלמא דאין פוסקין צדקה לאו דוקא והא דפריך התם מרב שמואל ולא פריך מברייתא דהניזקין דלעיל יש לומר דרבה גר' דרבא לא היה עושה מעשה כי האי בימי אביי שהרי אביי מלך קודם רבא ואביי שהיה תלמידו של רבה ידע שרבה ידע הך דרב שמואל בר יודא ולא ידע דרבה ידע הברייתא דלעיל. וי"ס דגרסינן אמר ליה אביי והתני רב שמואל בר יודא כו' אם כן לא קשיא מידי. סוף דבר בהא סלקינ' ובהא נחתינן מכל הני טעמים וראיות דשפיר עבדי האפטרופסי' למלאת הקצבה לקרובי היתומים מנכסי היתומים וה' יצילנו משגיאות ויוציאנו מתלאות ויראינו ישועות הניבאות. כה תפלת הטרוד יודא מינץ:

ב

מפני האמת והשלום שלא ליתן פתחון פה לשום בעל דין לחלוק על קצת לשונות בשטר קישור משידוך חתום בשני עדים וז"ל זכרון עדות מה שהיה בפנינו עדים ח"מ כו' ע"ד באו לפנינו כמ"ר יצחק בכמ"ר יודא זלה"ה וכמ"ר אליה בכמ"ר יואב זלה"ה ואמרו לנו

הוו עלינו עדים וקנו ממנו בקניין גמור ואגב סודר וכתבו וחתמו בכל לשון של זכות וראייה ותנו ביד כל אחד ממנו הנ"ל איך אני יצחק הנ"ל מרצון נפשי בלא שום אונס ודוחק כלל רק מלב שלם ונפש חפיצה ובדעת מיושבת הנני מארס חביבתי היקרה פיורינ"א בתי מב"ת ליקר כמ"ר יואב בכמ"ר אליה הנ"ל ולתת לה בעד נדונייתה שלש מאות פרחים כו'. ע"ד בסוף שלש שנים רצופים המשלימים בסוף חדש סיון רמ"ג הע"ל ובעת ההיא נודר אני יצחק הנ"ל שבתי פיורינ"א הנ"ל תכנס לחופה עם כמ"ר יואב הנ"ל. ובפנינו עדים ח"מ נדר גם כמ"ר אליה הנ"ל שכמ"ר יואב בנו הנ"ל יכנס לחופה עם מר' פיורינ"א הנ"ל לזמן הנ"ל ויתן לה כתובה וקידושין כדת משה וישראל כו'. ובהיות שהר' יצחק אבי המשודכת הנ"ל איש תם וישר וחושש מכל צרה שלא תבא כן מצד הלשון הנ"ל הנני מארס כו' יאמר בעל דין שהיא מקודשת. על כן הנני מגלה דעתי ואומר אני שמי שמפרש כן אינו אלא טועה כי הנני מארס אינו שייך כי אם לבעל שיאמר כן לאשה שמארס או לשלוחה אבל לא על אבי האשה אפילו כשהיא קטנה ואפי' אם יעלה על לבינו לפרש אילו המלות דרך רחוק ונאמר אולי החתן המשודך רבי יואב עשה לאבי המשודכ' רבי יצחק הנ"ל שליח ואם כן רבי יצחק הנ"ל היה שליח לחתן ולכלה בתו אחרי שהיא קטנה ואז שייך לומר הנני מארס כו'. גם זה אין לומר אחרי שלא ראו העדים לא הרשאה ולא שום עדים שר' יואב הנ"ל מינה אותן למורשה לקדש לו בתו הנ"ל. ואפילו לאותן הדיעות דס"ל דשליח לקידושין לא בעי לא עדים ולא הרשאה. שאני הכא שר' יצחק הנ"ל אומר שלא נתמנה מורשה מעולם לקדש בתו וגם לא עלה על דעתו לקדש בתו לשום אדם מפני החשש פן ח"ו תצטרך לחליצה כמו שחושש ואומר גם עתה. ולכך לא עלה על דעתו לדקדק על לשון השטר קישור והדעת מכרעת להאמינו על ככה דמסתמא לא עבר הא דרב דמייתי ריש פרק האיש מקדש וס"פ עשרה יוחסין אסור לאדם לקדש בתו כשהיא קטנה כו'. ואין לומר דרב מיירי כשעושה הנישואין מיד מה שאין כן בנדון דידן שקבעו זמן הנישואין אחר ג' שנים דאז כבר יצאה מקטנות לבגרות וכה"ג מותר הא ליתי דאם כן ה"ל לרב למימר אסור לאדם להשיא בתו כשהיא קטנה ומדלא קאמ' הכי ש"מ דרב ר"ל אסור לקדשה כשהיא קטנה אפילו רוצה לעשות הנשואין כשהיא גדולה. ועוד בסוף עשרה יוחסין דקאמר רב חנן בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה שקלה לבת ברתי' אותבה בכנפיה אמר ליה לא סבר מר מקדשה פי' רש"י אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מאשת איש. אמר ליה עברתה אדרב דאמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה ומשמע שהשיב לו תיכף על מה שהיה מתמיה רב חסדא אין אדוני יודע כו' השיב לו רב חנן שלא עלה על

דעתו כי חשב שלא יעבור על הא דרב והשתא למה א"ל עברתה אדרב דלמא רב מיירי כשעושה הנישואין גם בקטנותה ורב חסדא האריך זמן הנישואין של בתו עד ימי גדלות. אלא ודאי ל"ש דלעולם אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה ואף על גב דהג"ה בסמ"ק כתבה על הא דרב וז"ל והני מילי בימיהם שהיו ישראל מרובים במקום אחד אבל עתה שאנו מתי מעט רגילין לקדש אפי' כשהיא קטנה שמא יקדמנו אחר בשם הר"מ עכ"ל. מ"מ בסתמא אין לומר כן וכל שכן כשמכחישו ואומר שלא נעשה שליח לקדשה דשארי' ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב להתיר ח"ו אשת איש. ועוד דאין מנהג הרומניש"ק לקדש קטנות. לכן כ"ע מודו כיון דאין אדם ראה הרשאה או עדים שנעשה שליח לרבי יואב לקדש לו בתו שהיא קטנה דנאמר שר' יצחק הנ"ל היה שלוחו. וכל שכן כיון שהשני עדים החתומי' על השטר קישור מעידים שלא נתן שם שום קידושין לא על ידי שטר ולא על ידי כסף ושוה כסף ואפילו דרונות שדרך החתן לשלוח לכלה מעידין העדים שלא רצה רבי יצחק הנ"ל דהיינו אבי הכלה לקבלם. ועוד כיון דרבי יואב הנ"ל היה בעיר בזמן שנגמר החיתון ונכתב השטר קישור הנ"ל אם איתא שהיו שם קידושין הוה ליה לעצמו לקדש כדאית' ר"פ האיש מקדש ונהי דהכא איסורא ליכא אם לא קדשה כיון דהכלה בעצמה לא היתה בעיר מכל מקו' מצוה היתה בו בחתן לקדש בעצמו יותר מבשלוחו. וכן כתב האגודה פרק במה מדליקין גבי הדלק' נר חנוכה וז"ל אם אלמנה בעלת הבית תדליק ותפטור בני ביתה דכל מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן בדרוש הזה הוה ליה לחתן לקדש בעצמו אי היו כאן קדושי' ולא על ידי שלוחו אחרי שהיה בעיר וכעין זה כתב המרדכי בגיטין פרק התקבל אלא ודאי לא היו כאן קדושין כלל. ועוד כיון דהאב חייב להשיא בנו כדתניא בפרק קמא דקדושין והואיל וכן הוא אי הוי בעי ר' יואב הנ"ל לעשות שליח לקדש לו אשה ה"ל לעשות שליח אביו רבי אלי' הנ"ל או לארצוי' קמה כיון דהמצוה רמי' עליה דאבוה להשיאו וכה"ג כתבו התוספות פרק האיש מקדש. ולכך אין לחוש כלל דרבי יצחק הנ"ל היה שליח רבי יואב הנ"ל לקדש לו בתו הנ"ל. וכל שכן וק"ו בנדון דידן דלא ראו שום רמז והוראה מקידושין. ואם תאמר כיון שהעדים העידו על האירוסין איך יכולין לחזור ולהעיד שלא ראו שום קידושין למה לא נאמר כיון שהעידו שנתארסה שוב אין חוזרין ומגידין שלא ראו שום קדושין. ויש לומר כיון דאפשר לקיים ולאמת כל דבריהם דלא סתרי אהדדי עבדינן על כן מתרצינן דבורייהו ועדותייהו דמה שהעידו שאמר הנני מארס כו' אינו ר"ל שעתה הוא מארס אלא לאחר זמן כמו הנני משחיתם את הארץ שלא היה תכף אלא אחר כך זמן רב. וכן הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגומר והנה אנכי בא הוה

כמו הנני בא ולא היה מיד אלא אחר זמן. וכיון דאפשר לקיים דברי שניהם לא חשוב חוזרין ומגידים ודומה להא דכתב בסא"ז בתשובה י"ח דהעדים נאמנין לומר על השטר דמוקדם הוא כיון שאינם עוקרי' גוף העדו'. ואף על גב שהם לא העידו שהנני מארס הבינו שר"ל לאחר זמן אלא העידו שלא הבינו הלשון שר"ל קידושין לא דקדקו בו כיון שפשוטו של הלשון אינו משמעו לשון קידושין כדפי' מכל מקום נאמנין לומר שלא הבינו הלשון שהוא לשון קידושין במגו דאי בעו אמר כל אחד מהם מן העדים שהלשון פי' לאחר זמן וכיון שלא ראו שום קידושין לו בו ביום ולא אחר כך ודאי ליכא למיחש לשום קידושין. וכן משמע לשון השטר קישור שאינן מעידי' על שום מעשה רק על דברי' כמו שאומר לשון השטר ואמרו לנו כו'. על כן מכל הני טעמים וסברות נראה לי אין כאן בית מיחוש כלל וכלל לומר שנתקדשה מר' פיורינ"א הנ"ל. מ"מ דברי הנ"ל אין בהם ממש אם לא יסכים עמי מורי הזקן אמוץ ר"ג קרובי הגאון מוהר"ר ענשכין יצ"ו. נאם הטרוד יודא מינץ:

ג

בהיות שהאדון אמו"ץ הישיש ר"ג קרובי הגאון מוהר"ר ענשכין יצ"ו אמר לי וציוני משום כבודי שלא ליתן פתחון פה לבעלי לשון לדבר כי על מה שפסקתי על אודות הבתולה פיורינ"א ת"מ בת ה"ר יצחק מרוביג"ו יצ"ו ובין משודך שלה הר' יואב יצ"ו בר' אליה דביבנה יצ"ו ותליתי דברי על מיגו שהעדים נאמנים מכח מיגו על זה ציוני הגאון יצ"ו לפרש ולברר דברי מפני בעלי לשון שלא יאמרו והלא כתב המרדכי פרק חזקת הבתים בשם ר"י שגבי שני עדים לא שייך לו' מיגו כי אין אחד יודע מה בלב חברו דאל"כ גבי ב' כתי עדי' המכחישו' זו את זו למה פסולה האחרונה ולא אמרי' יהו נאמנין במיגו דאי בעו פסלי הראשונים בגזלנותא. וכדי לקיים דברי הגאון אמו"ץ יצ"ו מפרש אני ומברר דברי ואומ' דע"כ יש חילוק בין מיגו למיגו דאל"כ היה קשה דברי ר"י על דברי ר"י עצמו דבאותו פרק גופ' תירץ ר"י קשי' זו בסיגנון אחר על הא דאמר רב נחמן עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים כו' ומקש' שם אחרי שמוכיחים דרב נחמן מיירי שאין כתב ידן יצא ממקום אחר מקש' אמאי אין נאמני' להמניה במגו דמצו אמרי אין זה כתב ידן. ומתרץ ר"י דמכאן יש ללמוד שלא האמינו חכמים לפסול שום שטר אפילו על ידי מיגו אלא בטענת מזוייף לבד אבל במודעה הואיל והם מודים שהשטר נכתב ונמסר בידם לא אתא בעל פה ומרע לשטר' אפילו על ידי מיגו כו'. ואף לא באמנה לדברי רב נחמן ואף על גב דס"ל פ"ב דכתובות דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דנאמן לומר פרוע הוא.

שאני התם דלא קא עקר לשטרא עכ"ל. והשתא יש להקשו' על ר"י דהכא נמי הל"ל דגבי שני עדים אין לומר מיגו דאין אחד יודע מה בלב חבירו. אלא ודאי יש לחלק דדוקא לעיל דהוו ב' עדים נגד ב' עדים אלו אומרי' זה אכל שני חזקה ואילו אומרי' זה אכל שני חזקה או אלו אומרי' הרג ואילו אומרי' לא הרג כגון גבי ב' כיתי עדים המכחישים בפלוגתא דרב הונ' ורב חסדא. ואילו אמר אחד מן הכת האחרונים שני עדים ראשונים גזלנין לא הועיל כלום אלא שני עדים האחרונים צ"ל ששני עדים הראשונים גזלני' אם כן צריכין שניהם לכוון דבריהם לכך שייך לומר דאינו מיגו דאין אחד יודע כו'. אבל גבי אמנה היה דברינו כיון שמיירי שאין כתב ידו יוצא ממקום אחר אם כן איזהו מהן שאומר אין זה כתב ידינו אין השטר כלום לכך צ"ל תירוץ אחר על אמנה היו דברינו למה אינו מיגו. וכן נדון דידן איזהו מהן שאמר הנני מארס פי' לאחר זמן אז אפילו היה אמר העד השני בפי' בפני קדשה לא היה בקידושין כי אם עד אחד ואין חוששין כ"ש כשאמר שלא הבין הלשון ולא נתקדשה בפניו על כן יש כאן מיגו ובזה המיגו מודה ר"י דהוי מיגו כדפי'. ועי"ל דאין המיגו שוה בכל מקו' דאפילו בחד מיגו מחלק גי' אחד בריש בב"מ דמיגו דאי בעי טעין טפי אמרי' לעניין שבוע' לפטרו משבוע' ולעניין ממון לא אמ' דהוי מיגו. וכן הוא גבי אמנה היו דברינו אמרו נגד גביית השטר ובעי למפסלי' בעולם שנכתב בפסול ואין זה כתב ידינו נאמ' נגד גביית השטר ושנכת' בפסול לכך הוי המיגו טוב ושתי הטענו' באופן אחד ולכך אין לסתור המיגו בטעם כל דהו לומר שזה אינו יודע מה שבלב חבירו אבל לעיל גבי ב' כיתי עדים המכחישי' לא באו בתחילה להכחיש העדים ולפסול אותם. אלא להעיד על זה שלא הרג ואיפשר שלא ידע מן העדים הראשוני' וכן גבי חזקה שהאחרונים העידו לשמעון שאכל שני חזקה והראשונים העידו לראובן שאכל שני חזקה שהעדים אחרונים העידו על הקרקע לא לפסול העדי' ואיפשר לא ידעו מהראשוני' אלא שהראשוני' מוכחשין מאליהן שם אין המיגו טוב לומר יהיו נאמנין במיגו דאי בעו פסלי הראשונים בגזלנותא דהוי לגמרי דבר אחר. ודומה למיגו מממון לממון דלא אמרי' שם מיגו כמו שפסק ר"ת כדאיתא במרדכי ריש ב"מ וע"ש ואף על גב דאינו דומה ממש דומ' קצת ולכך דוחין אותו מיגו בטעם כל דהו שאין אחד יודע כו' ובנדון דידן המיגו טוב דהוי הכל כדבר אחד. וכיון ששניהם מודים שלא ראו שום קידושין ואם כן יותר קל וקרוב לפרש שהנני מארס ר"ל לאחר זמן כיון שהלשון מובן כך כמו שהוכחתי וכיון שיותר טוב הי' לפרש דפי' לאחר זמן ממה שפי' הם כעדי' לכך המיגו טוב ואין לדחותו בטעם כל דהוא וק"ל:

ד

אשר שאלת כרכא דכולה ביה האלוף שארי הר"ר ישעיה יצ"ו ערב פסח שחל באמצע שבוע והוא תוך שלשים לאבל ב"מ מהו לגלח בע"פ או תוך ח"ה:
נ"ל לע"ד דב"חה ודאי אסור ולא מבעיא למאן דאי' ליה מלאכה בח"ה דאורייתא אלא אפי' למאן דאית ליה מדרבנן אסור כיון דאסמכוה אכמה קראי משא"כ במלאכ' ע"פ לכך סברא לומר דמלאכת ע"פ קיל טפי כיון דמצינו חילוק באיסורי דאורייתא בהני דכתיבי בהדיא להני דלא כתיבי בהדיא כדאיתא במרדכי בספ"ק דעירובין ה"ה באיסורי דרבנן חשבינן חמירי הני דאסמכנהו אקראי מהני דלא אסמכנהו. ועוד ע"פ מ"ט משום הקרבת הקרבן והלל הנהו נמי בח"ה איתנהו ונ"ל דהוא יכול לספר את עצמו לאחר חצות דמה שכתב במרדכ"י וז"ל ואפילו בחנם אין לישראל לספר חברו אחר חצות עכ"ל. היינו על ידי אחר אבל הוא עצמו שרי. וכן משמע בטור א"ח שכתב בשם אב"י העז"ר בעניין ע"פ וז"ל ודווקא שעשה מלאכה להשתכר אבל מתקן הוא כליו לשבת וי"ט ע"כ ומדנקט י"ט סתמא משמע דר"ל אף בע"פ דהא בע"פ קעסיק הטוב א"ח. ואם אסור לגלח בשחרית למה לא יהא מותר לגלח אפילו על ידי אחר אחר חצות להר"י שמתיר לגמור אפילו אחר חצות כדאיתא בטא"ח וע"ש. אבל כמדומה לי ראיתי בטור י"ד או בהילכות שמחות ממהר"ם שבכה"ג אין חילוק בין שחרית לערבית ונ"ל שסברא לומר כן שהרי ביום ז' עומדים האבלים בבוקר מכח מקצת היום ככולה ואינם ממתינים עד הערב וה"ה בכל דבר שאומ' בו עולה לכאן ולכאן דשחרית וערבית שוה רק שעבר כבר מקצת היום דהיינו הנץ החמה ואם כן יכול לספר קודם חצות ולא דומה לרחיצה דאיפשר משחשיכה אז הנאת רחיצה מיד. וזהו מה שנ"ל בדרושתה ואתה שלום כחפ' וכחפ' אוהב' שארך הטרוד יודא מינץ.

ה

אמרתי אספרה אל חוק למען ידעו דור אחרון מאיזה טעם התרתי לרבי מרדכי פופשטילן לישא אשה מינקת עם ולדה תוך חמשה חדשים ללידתה אף שולדה עמה בחיקה. והנה אדברה וירוח לי. ראשונה דרך כלל מי הביאני הלו' להתיר נגד ר"ת ושאלתות לפום ריהטא. הסיבה ראשונה שהביאני לידי כך שרבו עלינו פריצי הדור בע"ו באופן שבדינינו בדין ישראל אי איפשר מלרעות זונות. ולא זו בלבד אלא שמשכירות להן בתים ברחובותינו. ויש פרץ ויש צווחה מצדינו בחוצתנו. ואין משגיח כי יד הפריצים תקפה עלינו ואימתן מוטלת על הבריות מכמה אנפי. והרבה פעמים רצו אנשי מעשה וירא

ה' לעמוד בפרץ ולגדור גדר ע"י עש"ג בסוד על ידי החוקרים ודורשים ולא יכלו להשיג בסיבה שנראה לערלים שהדבר הזה מצוה להושיב זונות בשוקים וברחובות ובכל פינות הבתים כדי להצילם מעבירה יותר חמורה מאיסור א"א. גם זה ידוע ומפורסם שתכף בבואה הנה זאת האשה רחל בבית המחנה באו אצלה קצת מן הפריצי' לפתותה לשמוע להם להיות מופקרת לכל אלא שהעניה עמדה חזק על משמרתה לבלתי שמוע להם. ועם כל זה רבי מרדכי הנ"ל הבחירה לבית אחד ומאותו בית אל בית אחר אל הבית שעומד על הבית החיים שהקברן דר בו שהוא חוץ לעיר. מכל מקום גם שם הלכו לפתותה ולרצותה עם דברים שנכנסים ללב לאמור כי אי אפשר לה להחיות את נפשה ונפש ולדה כי אם תשמע להם כי לא תמצא שום שכירות. מכל מקום לא רצת לשמוע דבריהם. אבל נפל קצת טינא ויראה ופחד בלבה מצד חסרון מזונות ופרנסתה וגלתה דעתה שהיתה מרוצה להנשא לזה רבי מרדכי שהביאה לזה הגליל. וכן הוא כמו כן גלה דעתו שמרוצה לישא אותה אם היה לה רק כדי לכסות ערותה כי באתה ערום ועריה. ואפשר שכבר היתה הסכמה זו ביניהם קודם שבאו הנה לזה הגליל אלא שמהרה לגמור הענין במהרה אם איפשר. וכן הנשים החשובות והיקרות שבקהלה נדרו לה לסייע לה. וכן נשלם הבנין ונשא אותה במ"ט. ובראותי שאי אפשר להציל שתי נפשות מישראל שלא יצאו לתרבות רעה או לדראון עולם ח"ו אמרתי להתיר מינקת חבירו בכה"ג וסמכתי עצמי על ההיא דהשולח גט. ועל רבינו שמשון הזקן ז"ל ואמרתי דגם ר"ת והשאלתות מודים בכה"ג בנדון דידן הכל כמו שאפרש אי"ה. ומ"מ נמלכתי בבי' דיני בהלומדים יצ"ו הנמצאים אתי וכן דעתם שראוי להתיר בכה"ג. ומעתה אתחיל לאמור דהכי איתא בפ' השולח. ההיא איתתא דהוה בפומבדית' דהוו קא מעבדי אינשי איסורא אמר אביי אי לאו דאמר רב יודא אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה הו' כייפינן ליה למריה לכתוב לה גיטא דחירותא. רבינא אמר כי הא מודה רב יודא משום מילתא דאיסורא ואביי משום איסור לא. והאמר רב חיננא בר רב קטינא אמר ר' יצחק מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשאה בת חורין. ואמר רב נחמן בר יצחק מנהג הפקר נהגו בה. הכי השתא התם לא לעבד חזיא ולא לבן חורין חזיא הכא אפשר דמיחד לה לעבדיה ומנטר לה גופא אמר רב יודא אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו. מיתיבי מעשה ברבי אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה. מצוה דרבים שאני ע"כ. אלמא דכופין את הרב לשחרר במילתא דאיסורא לרבינא דהילכתא כוותיה כמו שפסק הרא"ש וז"ל. רבינא אמר בהא מודה רב יודא משום איסורא והילכתא כרבינא שהוא בתרא. וכן לדבר מצוה

מותר דתניא מעשה ברבי אליעזר שבא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושיחרר לעבדו והשלימו לעשרה עכ"ל. והאי איתת' בנדון דידן להא דמיא דכבר נתפתתה ואיכא למימר כשם שזינתה ונתפתתה לזה כך זינתה ונתפתתא לאחרים כי אין אפוטרופס לעריות שהרי אינו בר ירושה מאביו אם לא בהודאה שמודה שהוא בנו ולא דמיא אשה זו כלל לאלמנות וגרושות דעלמא דלא איתחזק בהו איסורא כמו זאת דכבר איתחקא באיסור לא תהיה קדשה כפשטה דקרא כמו שכתב הסמ"ג. וגם באיסור כרת דנידה דסתמא דמילתא שאינם נזהרות בטבילות בכה"ג כי עושים ענייניהם בסתר כדי שלא יודע עד שכריסיהן בין שיניהן וכתב הרא"ש בתשובה וז"ל ופנויה המשמשת בבית ראובן ויצא קול דלא פסיקא שמתייחד עמה לא מבעיא דבני המשפחה יכולין למחות אלא בב"ד כופין אותו להוציא מביתו כי דבר ברור הוא שהיא בושה לטבול נמצא שבועל נידה עכ"ל. וכל שכן כי הך דניתוסף עלה פריצי הדור וחסרון מזונתיה ופרנסתיה כדפי' לעיל והן הן המעבירין האדם על דעתו ועל דעת קונו כדאיתא פרק כיצד מעברין דיש לחוש שמא תחזיר לסורה ולמנהגה הראשון אחרי שכבר נתזלזלה בארץ אשכנזי ונתפרסם הדבר. לכן דמיתי אותה להך והשולח להתירה לינשא לאיש דמנטר לה ועל ידו מתוקנים החששות כולם שלא יצאו האשה וולדה לתרבות רעה וגם על דבר החייתם כי אחרי שהיא נשואה קרוב הדבר שתמצא שכירות אז להיות מינקת או משרתת. ואיכא למימר דבכה"ג אפילו אביי מודה דעד כאן לא אסר התם אלא במקום דצריך לעבור איסור דאורייתא כדמשמע מדבריו אי לאו דאמר רב יודא אמר שמואל המשחרר עבדו עובר בעשה כו'. משמע אי לא הוי עשה אלא חששא מדרבנן בנדון דידן במינקת חבירו דהויא גזיר' דרבנן מודה אביי דכופין. ולא אמר בחששא בעלמא בגזירה דרבנן כל דתיקון רבנן כעין דאורייי' תיקון דבכה"ג מחלק בפרק התקבל. זאת ועוד אחרת דרבי שמעון הזקן פסק דגרושה מינקת מותרת לינשא תוך כ"ד חודש משום שאיינה חייבת להניק בנה כדתניא נתגרשה אינה כופה וטעמא דדוקא באלמנה גזרו דנשתעבדה לבעלה להניק בנה וכל מה שנשתעבדה לבעלה נשתעבדה ליתומים. ובסמוך אביא דבריו ודברי ר"ת והשאלתות ובריייתא זו מייתי לה בפרק אף על פי אמתניתין ואילו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת כו' ומניקה את בנה כו'. ומקש' עלה בגמרא לימא מתניתין דלא כב"ש דתניא נדרה שלא להניק את בנה ב"ש אומרים שומטת דד מפיו. וב"ה אומ' כופה ומניקתו נתגרשה אינו כופה ואם היה מכיר' נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה כו' ופירש"י שומטת דד מפיו לא תניקנו שחל הנדר אלמא לא משעבדא ליה כופה ומניקתו דמשעבדה ליה ולא חל הנדר אם היה מכיר' שאינו רוצה לינק מאחרת עכ"ל. אלמא אפילו במכירה אינה חייבת להניק

אלא א"כ מקבלה שכר ולא מקרי מכירה אלא אם כן אינו רוצה לינק מאחרת כדפירש רש"י וכן משמע מדברי הרא"ש הכא דדוקא באינו רוצה לינק מאחרים ובשכר דתרתי בעינן במכירה שאינו רוצה לינק מאחרים ושכר. וכן דעת בנו בעל הטורים בטור אה"ע בסימן פ"ב וז"ל נתגרשה אינה חייבת להניקו אא"כ מכירה שאין רוצה להניק מאחרת אז כופין אותה ונותן לה שכרה ומניקתו כו' עד אבל אם רוצה להניק מאחרת אפילו בן שנה אין כופין אותה כו' וע"ש. ולכן לפי זה בנדון דידן שיונק מאחרת אין כופין אותה. וכ"ש וק"ו שאין כאן שכר שאין לולד אב לתבוע ממנו שכרה. ואין כאן אלא להטיל הולד על הקהל כדמשמע בטור אה"ע בסוף סי' הנ"ל. ואם נאמר נטיל אותו על הקהל הנקת התינוק ופרנסתו. אחרי שהאם לאו בת כפייה כדפי' הרי זו תקנה שאין הציבור יכולין לעמוד בו. ובודאי לא יקבלו תקנה זו עליהן ואם כן תצא מתקנה זו חורבא ותקלה:

ולכן לא ראיתי כאן תקנה המתקיימ' בלתי תקלה אלא להשיאה לדומ' לה ולסמוך על דעת רבינו שמשון שהתיר גרושת חבירו לינשא תוך כ"ד חדשים וכ"ש הך דידן דעדיפ' טפי להתיר מגרושת חבירו כמו שפירש ואפרש' ומשום דבהך עובדא יש בו עדיפות כמה שפי' ואפרש אמינא בודאי דאפילו ר"ת ושאלתות מודים בהא ולא פליגי אע"ג דפליגי על רבינו שמשון בגרושת חבירו. וטעמא רבה אמינא ואפרש לקמן. והנני מביא דברי הש"ד ור"ת ושאלתות כמו שכתב המרדכי הוא פסקן ואחרון להם. ואניח התוס' מכתובות ואפר' החולץ אף כי הם שינו בלשונם ובטעמם בכתובות כתבו אמר ר"ת שאסורה לינשא דתניא בפרק החולץ מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא וקא פסיק ותנא לא שנא נתאלמנה לא שנא נתגרשה גם זה הטעם אינם מזכירין בהחולץ ובכתובות אינם מביאים השאלתות ובהחולץ מביאים השאלתות וז"ל וכן פוסק בשאלתות דרב אחאי דלא שנא גרושה ולא שנא אלמנה. גם לא כתבו על דברי הש"ד אלא ואין נראה לר"ת דהא למאי דבעי למימר משום סנדל כו' אמנם על השינויים מהתוספת אין לתמוה כל כך. דהתוספ' מיבמות והתוספת מכתובות איפשר דלא חד גאון תיקנום. והסמ"ג כתב בקיצור וז"ל הרב ר' שמעון מפלייזא היה אומר דגרושה מניקת מותרת לינשא בתוך הזמן הזה מפני שאנו אומרים בפ' אע"פ שאם נתגרשה אינו כופה אות' להניק. ולא הודה לו ר"ת לחלק בדבר מפני שבמקו' שמכיר' התינוק כופין אותה להניק כמו שאומר שם וגם בשאלתו' פוסק דל"ש גרושה ול"ש אלמנה עכ"ל והנה שבק ולא זכר ולא כתב טעמים של ר"ת שכתבו התו' והמרדכי. ולקח לו טעם אחר טע' חדש מפני שבמקו' שמכירה כו' משמע מדבריו דלא משתמעי ליה אותן טעמים ואיפשר דהיינו משום סברתי שאפרש לקמן. גם לשון ולא הודה לו ר"ת משמע לא להורות היתר אבל ר"ת לא מיחה והיינו

לשון התוספ' בפרק החולץ ואין נראה לר"ת דהיינו להורות בו אבל לא מיחה דמודה ר"ת שאין סברותיו כל כך חזקות למחו' למי שמורה שמותר' אבל לשון התוספת מכתובו' שכתבו ור"ת או' שאסור' לינשא משמע קצת שמיחה במי שהתיר. גם מדברי הסימני אשר"י נראה שנוטה דעתו לדעת השר שהרי אביו הרא"ש הקדים דברי השר לדברי ר"ת ושאלתות כמו התוספת ובנו בס"א כתב דעת הש"ר בסוף וז"ל מינקת שמת בעלה תוך כ"ד חדשים ללידת הוולד לא תארס ולא תנשא עד שיהי' כ"ד חודש ללידת הוולד כו' עד אבל מת הוולד או שגמלתו בחיי הבעל או שפסק חלב' בחיי הבעל או שצמקו דדיה ואינה רגילה להניק מות' והה"נ גרוש' צריכה להמתין לר"ת ורבינו שמשון התיר בגרושה עכ"ל. ומדכת' דברי השר בסוף מסתברא לומר דס"ל לעניין פסק הלכ' כדברי השר כי כן דרכו בטורי' שלשרוב מביא דברי אביו בסוף לפסק הלכה. ועוד אי לא ס"ל כוותיה ה"ל לקצר ולכתוב דברי השר בראשונה כיון דסליק בהיתר דהיינו ואינה רגילה להני' מותר וכן גרושה לרבינו שמשון ולר"ת צריכה להמתין אלא ודאי ס"ל כדעת השר שמותרת. וכן נראה דלא הזכי' השאלתות עם ר"ת וז"ל הגאונים במרדכי פרק אע"פ פסק ה"ר שמשון דגרושה מינקת מות' לינשא תוך כ"ד חדש משום שאינה חייבת להניק את בנה. כדתניא נתגרשה אינו כופה בב"ד להניק את בנה אלמא מדחל הנדר ש"מ דלא משתעבדא ליה. ואע"פ שאם מכירה כופה בב"ד להניקו מ"מ אין שיעבוד כל זמן שלא כפו אותה בב"ד ומותרת לינשא. ולא דמי לאלמנה מניק' שחייבת להניק את בנה. אבל בשאלתות וכן ר"ת פסקו דכ"ש גרושה שצריכה להמתין שהרי האלמנה אין הטעם אלא שבושה לבוא לב"ד והורגת את בנה כדמוכח בהחולץ:

וכ"ש זו שבושה לבא לב"ד לתבוע הבעל כדאמרי' לעיל בפ"ב אין נזקקין להן עכ"ל. הרי לדעת השר הא עובדא דידן דלא אתא לידי כפייה לעולם כיון דאין כפיי' בלתי קבלת שכרה. וזהו ברור שאי אפשר לכוף הציבור להוציא מהן דמי השכר כי יתרבו עליהן השתוקין מרוב פריצת הדור ומזה אין להאריך ואין צריך ביאור כי מפורסם הוא. גם זולת זה הם עמוסים בהוצאת שאר עניים שרבו עליהן בע"ו כמו רבו מידי יום בלתי עניים יושבי עירם עד כמעט שרפו ידיהם מלהושיע באופן שיש לחוש לדוחק דציבור' ולכן אין כאן מקום לכוף וכיון שאין כאן כפייה הרי לפנינו שכתב המרדכי בפירוש לדעת השר שהיא מותרת לינשא אפילו במכירה. ואיפשר אחרי שאין פה עמנו לכוף כלל כדפי' כ"ע מודים אפילו ר"ת ושאלתות דמותרת לינשא וכ"ש אחרים שאין כאן טעם לאסור מצד שמכירה כי לא נקרא מכירה אחרי שיונק גם כן מאחרות. גם עינינו רואות שהתוספת בכתובות כתבו משם ר"ת ג' סברות וטעמים מה שהכריעו לחלוק

על הש"ר הא' דתניא בפרק החולץ מעוברו' חבירו ומינק' חבירו לא ישא וקא פסיק ותני לא שנא נתאלמנה ול"ש נתגרשה. ב' דמפרש טעמא דסתם מעוברת למניק' קיימ' דמשמע דהיינו טעמא דמניק' היינו טעמא דמעוברת ולמאי דהוי מפרש מעיקרא טעמא דמעוברת משום דיחסא שייך בגרושה כמו אלמנה. אף על גב דהדר ביה מההוא טעמ' מכל מקום מגופיה דמילתא לא הדר ביה דמיירי בגרושה. ג' דאלמנ' נמי לא משעבדא מכי תבעה כתובתה או רוצה להינשא. והנה המרדכי לא זכר שום אחד מהג' טעמים הנ"ל ואדרבא משמע דלא סבר ליה שהרי כתב אבל שאלתות ורבינו תם פסקו דכל שכן גרושה שצריכה להמתין שהרי האלמנה אין הטעם אלא שבושה לבא לב"ד כו' כ"ש זו שבושה לבא לב"ד כו' אלמא דלא סמך דבריהם מה שאסרו אלא על הכ"ש. וכן הסמ"ג גם כן לא זכרם ונ"ל טעמי' דלא חשיבו להו סברות וטעמים דמה שכתב דקא פסיק ותני לא שנא אלמנה ל"ש גרושה דהיינו מדלא חילק התנא גבי מעוברת ומינקת חבירו בין אלמנה וגרושה ש"מ אין חילוק ביניהו זה אינו דהא חולק בפי' בברייתא דפר' אף על פי דקתני בהדי' נתגרשה אינו כופה כו' והני ברייתו' גבי הדדי תננהו או ר' חייא או ר' אושעי' או תרווייהו ר"ח ור"א ולא פליגי אהדדי ושתיהן עיק' דמותבינן מינייהו תיובת' בפ' החולץ ובפר' אע"פ ואמר יגיד עליו רעו ר"ל מה שחסר בההיא דהחולץ פירש בההיא דפ' אף על פי דהיינו נתגרשה אינו כופה. ומה שכתב אף על גב דהדר ביה מההיא טעמא מגופא דמילתא לא הדר ביה זו הוא גם כן סברא רחוקה דבין לשנויי קמא דטעמא משום סנדל או לשנויי משום דיחסא שניהם באים לתרוצי רק מעוברת דלא הקשה אלא ממעוברת דפריך הוכר עובר' תנשא אלמא תניא לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו אלמא דלא פריך אלא ממעוברת ותירץ לו מתחילה משום סנדל ומשום דיחסא דאילו הטעמים שייכי דווקא במעוברת דאז פשיטא דגבי מעוברת לא היה חילוק בין גרושה ואלמנה. אבל כשסתר אותן טעמים וחזר והיה צ"ל תירוץ אחר וקאמר אלא סתם מעוברת למניקה קיימא ואיסור מעוברת במניקה תלי' ובמניקה יש חילוק בין גרושה לאלמנה כמו שכתב הש"ר ודאי איכא למימר לגמרי הדר היה אף מגופיה דמילתא כדמשמע לשון אלא דקאמר אלא סתם מעוברת כו' ומה שכתב דאלמנה נמי לא משתעבדא מכי תבעה כתובתה או רצה להינשא מ"מ לא דמיא לגרושה דפטור גרושה בא על ידי הבעל עצמו על ידי הגט שנתן לה מה שאין כן באלמנה שפטור דידה בא על ידה ע"י תביעת כתובתה או שרוצה להינשא ולא ע"י בעלה. לכן בקל איכא למימר מצד אהבת בעלה שמתבושה לתבוע כתובתה או להינשא לאיש אחר תוך כ"ד חדשים אלא ממתנת עד אחר כ"ד חודש מה שאין כן בגרושה שאין שם אהבת הבעל שאין דרך

לגרש אלא מתוך איבה ולית דין צריך בשש. ואם דעת הסמ"ג והמרדכ' כמו שכתבתי לא נשאר שום טעם וסברא לר"ת כי אם שלא לחלק מפני שבמקום שמכירה התינוק כו' כדלעיל לסמ"ג ולמרדכי מטעם שמפרש דכ"ש גרושה שבושה לבוא לב"ד כו'. וגם בכאן אחרי שמסמ"ג לא הזכיר טעם המרדכי והמרדכי לא זכר טעם הסמ"ג ש"מ שגם הם חלוקים בטעם של ר"ת. זו ואף זו דעד כאן לא פליגי על הש"ר אלא בגרושה שכבר נכנסה בתקנת' דרבנן כשהיתה נשואה דהיינו קודם גירושין ונשתעבדה לבעל והיתה נקראת מעוברת חבירו ושייך גם לומ' בה טעם הסמ"ג כמו שכתב ולא הודה לו ר"ת לחלק בדבר מפני שבמקום שמכירה התינוק כו' דמעוברת כמניקה דסתם מעוברת למניקה קיימא כדמייתי בהחולץ. גם שייך בה טעם המרדכי טעם דבוש' לבא לב"ד כו'. אבל בנדון דידן שלא נתקדשה ולא הית' לה כתובה לא נכנסה מעולם תחת שיעבוד הבעל לא דמיא כלל לאלמנה וגרושה. וע"כ לכל הדיעות אף לשאלתות ולר"ת לית דין ולית דיין דאסורה לינשא תוך כ"ד חדשים כ"ש וק"ו דאין כאן ליתן שכרה וגם אין כאן כפייה. גם אין שייך לומר בושה לבא לב"ד ושאר טעמים הנ"ל כדפי' ולהני טעמים גם לא שייכה הכא תקנה שכתב הרא"ש. וז"ל וה"ר שמשון הזקן ז"ל היה אומר דגרושה אין צריכה להמתין כ"ד חדשים שאין עליה מוטל להניק את בנה הואיל ובעלה קיים והביא ראייה מההיא דלעיל נתגרשה אין כופה ואין חילוק בין נדרה ללא נדרה. אבל כשמת בעלה אע"פ שאין מחויבת להניקו מ"מ כיון שאין לו אב עשו חכמים תקנה שתניקהו עכ"ל. אע"ג שהרא"ש כתב מתקנה זו לא ראיתי שזכרו אותה תקנה לא התוספ' ולא המרדכי ולא הסימני אשירי ולא הטור אה"ע ואולי הרא"ש מצא אותה התקנה בדברי הש"ר עצמו. ונ"ל שכן הוא כי מצאתי בתוספ' משאנץ בפרק אף על פי וז"ל והילכתא מותר גמלתו אסור אומר הרוב רבי שמשון דנתגרשה נמי מותר לינשא שאין עליה להניק את בנה הואיל ובעלה קיים והביא ראיה מהא דתניא לעיל נתגרשה אינו כופה כו'. ונ"ל דמזה דקדק הרא"ש מדנקט הש"ר בלשונו שאין עלי' להניק את בנה הואיל ובעלה קיים כו' משמע הא אינו קיים חייב להניק מכל מקו' אחרי שלא הזכירוה הגאונים הנ"ל אמינא הבו עלה דלא לוסיף ודי לנו לקיים אותה תקנה באלמנה וגרושה אבל אשה שזינתה בבתוליה בלא חופה וקידושין אף על גב דנאמנת לומר מפלוני נתעברתי ה"מ להכשיר הוולד אבל להוציא ממנו שכרה או פרנסת הוולד אינה נאמנת כיון דאיכא למימר כשם שזינתה מזה כך זינתה מאחר כדפי'. ולהניקו בחנם לא אמרי' דתקנו בפרט בזנות כי האי דלא שכיחי להתעבר כיון דאיפש' באפוכי מיפך או במוך ומילתא דלא שכיחי לא גזרו ביה רבנן דהא גבי הבחנה דג' חדשים משמע כרב אלפס פ"י יוחסין דס"ל דהלכה

כרבי יוסי דסבר אשה מזנה מתהפכת ומזנה שכתב וז"ל וחזינן למקצת רבוותא דפסקו הלכתא בהא כרבי יודא ואנן לא ידעינן מהיכ' גמרי' ליה דהא ק"ל דרבי יודא ורבי יוסי הלכה כר' יוסי כו' משמע דס"ל דהלכה כרבי יוסי ואפי' לדע' הרא"ש שמיישב הנהו רבוואתא מכל מקום בנדון דידן מודה דלא תקנו. ולכך אין לחוש לאותה תקנה במקו' הזה. ומצד כל הני טעמי וסברות הנ"ל אמרתי שדבר פשוט הוא שאיננה בכלל מינקת חבירו והתרתי אותה לינשא לאיש תוך כ"ד חדשים ואמרתי שעת הדחק שאני עם מה שגם דעת חבירי יצ"ו נטה להתיר והארכתי בדרוש יען שלדעתי דבר חדש הוא והנראה לי כתבתי נא' הטרוד יודא מינץ:

1

שלום לך רבי פלוני אלמוני ראיתי שאילתך. ומאד הארכת ללא צרור. והנה נדון דידך לא שמעתי. אבל כיוצא בו שמעתי. והוא בגבולינו ממש אודות בתו של האלוף מחותני כרכא דכולה ביה אהובי ועמיתי הר"ר יקותיאל יצ"ו בן מהר"רש ז"ל עם בעלה ה"ר לעלמן יצ"ו. ואמת הוא דאנא כתיבתא דליבייהו דשתי הכיתות יצ"ו ויתיבנ'. אמנם מתוך האריכות שהארכת בדבר המפורס' וידוע בקצוי ארץ. אמרתי אין זה כי אם אח' שבא כמתנכר להוציא ממני דעתי מה הוא דרך ערמה על דרך הגבעונים שאמרי מארץ רחוקה באנו והנה דרשתי וחקרתי עד שנתברר לי שגם לשונך שנית וכן שמך וכן הכתיבה כי חששת פן ירע הדבר בעיני. כי לא כן יעשה במקומנו כמו שכתב מהר"ם וששאלתם על הדינים אין לי להשיב. כי אם לדיינים שלא אעשה עצמי כעורכי הדיינין. לכן לא טוב עשית בעמך. על כן לא תוסיף עוד לעשות כדבר הרע הזה לכוין להכשיל אדם ח"ו. ויען כי יודע ספר אתה. אמרתי כבוד ה' הסתר דבר ועל כן לא נקרא שמך בפסקי זה ויען שלדעתי על צד הבעל אתה ואני כבר אמרתי לאחד מאותה הכת דניח לי לעשות פסק ת"ל הדרוש כי דעתי נוטה לזכות האשה. על כן לא אמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידי לעשות ת"ל ית' עם כל זה משכתי ידי מלהודיעך דעתי עד ששיערתי שיתפשרו הכיתות קודם בא פסקי לידך. ועם כל זה יהיו דברי אלה ר"ל פסקי לידך זה בסוד אצלך ובאל תגל'. עד יתפרסם בפומבי שנתפשרו. מה שכתבת שנאמר לך דהוה קול שנבעלה קודם נישואיה. והוה קלא דקודם נישואין וניחוש לקול זאת ועוד אחרת שהיא כריסה בין שניה בשעת הברכה ותנוק מבן קיימא וששה חדשים יוכיח עליה. אלא ודאי בן תשעה לראשון הוא עד כאן שורש דבריך בדרך קצרה. הנה לכולהו אית להו פירכה מה שכתבת מקלא דקודם נישואיה. זה החילוק אינו לא לענין לאסור אשה על בעלה. ולא כנדון דידן

דממה נפשך מותרת היא לו ולית דין צריך בשש. וכל שכן שמעולם לא נתקיים הקול בבית דין ואפילו פירסום קול לא היה. וקול כה"ג ודאי לאו קלא היא. וכל שכן דאיכא למימר אויבים אפקו לקלא ולכן בודאי אמרינן העמיד האשה על חזקתה דהיינו חזקת הגוף. ועל חזקת כשרות שלא נבעלה אלא לבעלה ולא נבעלה בעת טומאתה. ונאמנה אני לא שמעתי דבר מזה הקול עד אחר נישואיה ועד אחר בעיל' מצוה נאמר עלי' ראה כמה דילטורין ומלשני ל' הרע בעיר הזא' שהוציאו לשון הרע על זאת הנקייה לומר שכבר נבעלה והרי נמצאו בתוליה בפריסת השמלה בפני אמו של החתן יצ"ו וכמה נשים יקרות היו שמה והעידו עליה על בתוליה. ואתה אל תסתפק בזה אחרי שכת החתן נודע להם הלשון הרע שהפקידו שומרים עליה ר"ל נתנו עיניהם ודעתם וכל כונתם לעמוד על בירור הדבר אם הקול אמת או שקר לכן יש לדמות זה בקצת לשושבינים ומפה שהיו בימיהם ונאמר דודאי לא נעשה רמאות וערמה מכת הכלה יצ"ו ואם כן ודאי בתולה נשאת. ואפילו לדידך למה לא נאמר מק"ו כיון דהיה קול אם כן יש לנו לומר חזקה אין אדם שותה בכו' אלא אם כן בדקו וראה ונתפייס. והיכן מצינו טענת בתולי' לששה חדשים. ואין כאן לא עדות ולא ראיה אלא קול ענות חלושה ומי יוציאנה מבעלה או להפסידה מכתובה או מתוספת שלה כל שכן בזמנינו שבעו' שרבים מעמי הארץ אין להם כבוד מצד עצמם אלא במה שמתכבדין בקלון חביריהם ולכך רבו כמה רבו מוצאי דבה ואם לא היינו אומרים דחוששין לאילו וכיוצא בהן ולשונאין לומר אויבים אפקו לקלא לא הנחנו בת אברהם אבינו יושבת תחת בעלה. לכך אין משגיחין בבת קול אלא בעדים כשרים שראו דברים מכוערים כדרך המנאפין. ואפילו בכה"ג כתבו התוספות בפ"ב דיבמות אם לא ראו כמכחול בשפופרת אין להוציא אלא מרוכל ואמ' בספ"ב דקידושין א"ר מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד. ואיתא במרדכי בסוף קידושי' בשם הר"י מאורלינש ז"ל מלקין על יחוד פנויה ואין אוסרין על יחוד פנויה לכהן אפילו נתיחדה לפסול לה דאי ביחוד דא"א פשיטא דאין אשה נאסרת על בעלה אלא בקנוי ובסתירה אלמא דמשום יחוד אין חוששין לשמא נבעלה ומותרת לכהן אף על גב דהוי קלא דמקמי נישואין ומק' במרדכ"י על דברי מאורלינ"ש מהא דתנן ספ"ב דכתובות האש' שנחבשה בידי גוים ע"י ממון מותרת הא סתמא אסורה אלמא אסרינן על היחוד. ומתרץ דשאני התם שנתייחדה ימים רבים אבל הכא לא נתייחד' רק שעה אחת. ומשמע אפי' נתייחדה יום או יומים א"ה מותרת מדקאמר דהתם שאני שנתייחד ימים רבים לכך אסורה אבל בימים מועטין לא נאסרה ומכאן נמי מוכח דאין חילוק בין נכבד לשאינו נכבד בין עם הארץ לת"ח שהרי אין לך פריץ גדול ויותר מגוי ואפי' הכי

לא חיישינן אלא לימים רבים ולא כמו שכתבת ועלה על דעתך וההיא דסוף קידושין אלכתחיל' קאי על לא יתייחד כו' אבל בדיעבד לא חיישינן. ופריץ לא נקרא פריץ אלא כשפרץ כבר במקום אחר אבל סתמא רק נקרא ועליהם נאמר כפלח הרימון רקתך אפי' ריקונים שבך מלאים מצות כרימון ואין לחושדם כלל בדיעב' שפרצו גדר ומנהג העולם וכ"ש הכ' דאיכא שאין לחושדן ולומר שעשו איסור ועשו מעשה לעבור איסור כרת איסו' נידה אם לא שנדע בודאי אלא מוקמינא להו אחזקת כשרות אף על גב דרק הוא ואם תקניטני אמינא דגבי ת"ח יש לחוש יותר מההוא דפ' החליל והכי איתא התם ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון בלבו של אדם כו' עד אמר אביי ובת"ח יותר מכולם כי ההוא מעשה דאביי שמע להההיא גבר' דקאמר לה להההיא איתת' ניקום וניזיל באורח' אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזל בתרייהו תלת פרסי באגמא. כי הוו קא מפרשי מהדדי שמעינהו דקאמרי אורחא רחיק' וצאוותין בסימן. אמ' אביי אי מאן דסני לי לא הוי מצי לאוקמיה אנפשי'. אזל ותלא נפשי' בעיבר' דדשא וקא מצטער אתא ההו' סבא תנא לי' כל הגדו' מחבירו יצרו גדו' מחבירו אלמא דההו' גבר' אף על גב דלאו ת"ח הוה שהרי עבר על הייחוד לא היה קשה עליו לכוף את יצרו כמו אביי וכן איכא למימר מהאי טעמא דכל הגדול מחבירו כו' הוו הנהו עובדא דרב עמרם ורבי מאיר ור' עקיבא דפרק שני דקידושין ואיזו הוא קול או אינו קול רובו תמצא בסוף מסכת גטין. ובפ"ב דיבמות גבי הנטען וע"ש. ותמצא כאשר כתבתי וכדי לקצר הראתיך המקום ואפי' במקום שראו פריצותא אין חוששין וראייה מהא דאיתא בפ' אילו נערות דתני' שבויה אוכלת בתרומ' דברי רבי דוסא. אמר רבי דוסא וכי מה עשה לה ערבי זה וכי מפני שמיעך לה בין דדיה פסלה מן הכהונה. ופירשו התוס' דנקט ערבי מפני שהם שטופין בזמה כדאמר בקידושין עשרה קבין זימה ירדו לעולם תשעה נטלו ערביים עכ"ל, אלמא אף על גב דחז' פריצות' שמיעך בין דדיה אפי' הכי אוכלת בתרומה לכתחילה ולא חיישי' שמא נבעלת לערבי זה ששטוף בזמה ונפסלת מן התרומה. אלא אמרינן אע"פ שמיעך בין דדיה אין נוהגין בהן הפקר לאונסן בבעילה אלא לשחק עמהן כדפי' רש"י שם. והכי נמי איתא בהדי' בפרק המגרש אמר רבא יצא לה שם מזנ' בעיר אין חוששין לה מאי טעמא פריצותא הוא דחזו לה ופרש"י יצא לה לאשה פנויה בעיר שם מזנה לגוי ולעבד שפוסלין אותה מן הכהונה אין חוששין לה לאוסרה לכהונה פריצותא בעלמא הוא דחזו ששיחקה בשוק או מיעך לה בין דדיה עכ"ל הרי לך בהדיא דאין חוששין לקול אפי' במקום דחזו פריצותא משטופי זימה כגון גוי ועבד דאמרי' בערבי פסחים ה' דברים צוה כנען את בניו וא' מהן אהבו את הזימה ופרש"י כאלו ציוה אביהם עליה' כלומ' מנהגם

כך הוא ונפקא מינה שצריך ליזהר מהן עכ"ל. ואפי' הכי אין נאסרת מצד הקול ומותרת אפי' לכהן אף על גב דהוו קלא דמקמי נישואין. ולא דמי לשבויה דמסירה בידם. ואם בגוי ועבד אין חוששין לקול כל שכן וק"ו יצא לה קול מזנה בעיר מישראל דאין חוששין לה דישראל קדושים הן כדפירשתי ואין לחושדן על ככה וכ"ת שאני הכא דילדה ולד גדול כבן קיימא ונאמר דסופה מוכח על תחילתה ומסייע לקול יש לומר דדבר מצוי ההוה הוא ונמצא בכל יום שמולידין ולדות ואפי' לארבע חדשים והם נפלים. ועו' דבנדון דידן אומרת האשה וגם אחרים ואפי' המילדת אמרה שנפל הוה ולא נגמרה כל צורתו אבל האמת לא בא עדיין לגביית עדות:

ואפי' אם נגבה עדות ונמצא בעדות שנגמר צורתו בשערו ובצפורניו מכל מקום באילו סימנים לא מוכח דבן קיימא הוא שהרי כל הוולדות הנולדים אפילו בסוף תשיעי ונגמרו כל צורתם בשערות ובצפורנים אלו מחזיקי' אותם בנפלים עד ל' יום כרבן שמעון בן גמליאל דאמר כל ששהה ל' יום באדם כו'. כ"ש וכל שכן זו שנמצאו לה עידי כישוריה דהיינו פריש' השמלה מדם בתוליה אם כן ודאי נפל היה. וכדי לשבר אזנך אמינא מילתא דטופיינא ואתה עשה אזנך כארפכסת לשמוע דברי וקבל האמת ממי שאמרו. ואנא אמינא אפילו אם תמצא לומר דדם בתולים אינו ראייה משום דיש לנו לומר דהולכין אחר רוב נשים רוב נשים וולד מעליא ילדו. הא ליתא דאדרבא נימא רוב נשים בתולות נישאות ואם כן ודאי נפל הוה דהאי רוב' דרוב נשים בתולות נישאות עדיף מטעם שכתבו התוס' והמרדכי מביאה בריש החולץ דחיישי' למיעוט נפלים דנפלים הוי מיעוט המצוי וע"ש. ואם כן רובה דוולד מעליא אינו חשוב כמו רוב דבתולות נישאו', ועוד בהדי' רוב נשים בתולות נישאות איכא חזקות הגוף חזקת בתולה. וההיא חזקה הויא חזקה מבורר' דעל כרח' בתולה נולדה. ואין כן נגד רוב נשים וולד מעליא ילדו הוי מיעוטא דשכיחי וגם רובה רוב נשים בתולות נישאות. וגם חזקה חזקת הגוף שהיא חזקה מבוררת. ועל כן ע"כ צריכין אנו לומר דנפל היה. ועוד כדי להוציא מלבך ומדעתך דעות זרות ומחשבות רשע ולחשוד בכשרים ובבת בני טובים אוסיף לך ראייה אף על פי שבתחילה לא עלה בדעתי להביא כי הא מילתא דלא שכיחי לטעון. מכל מקום בנדון דידן ראוי לטעון כדי להעמיד על חזקת' ולומר דהאי תינוק נפל היה דהא לדידך דבעית למימר דבן קיימא צ"ל דסמו' לנישואיה זינת' ונתעברה וכי ס"ד דבשופטנית עסקינן שלא הית' יכולה לשמש במוך ובהיפוך כדי שלא תזלזל ותבלבל עצמה שלא תינשא לבן גילה המשודך לה דהא ג' נשים משמשות במוך כדי שלא תתעברו כו' לפר"ת צריכין לשמש במוך כדי שלא תתעבר. ורבי יוסי סבירא ליה דאפי' הפוך לבד מועיל. וסבירא ליה דהילכת' כוותיה כמו

שאפרש בע"ה. ובודאי יש לנו לומר אח"ו נבלה עשו היתה משמשת במוך ובהיפו' ואל תשיבני משאר נשים המזנות והמתעברות ולא משמשות במוך ובהיפוך. שאני התם דאין לזמנם קצבה אבל כאן לא היה כי אם כמו ג' חדשים קודם נישואיה ובזמן קצר כזה אפי' אי אתרמי דיצר' תקפה הית' יכולה לשמש במוך ולהפך או מהפכא ומשמשת במוך. וזה החילוק מזמן ארוך וזמן קצר איתא בהדיא בד' אחין ובאילו נערות גיורת דדעתה לאגיורי מנטרא נפשה כו' ופרש"י מנטרה ומזמנת לה מוך. ודוחק לומר דלפעמים אפי' שניהם אינם מועילים ובנדון דידן אירע שלא הועילו דהא לרבי יוסי אפי' חד מועיל, ועוד דההיא דשניהם לא יועילו אפי' לרבי יודא לא שכיחי ולא שכיחי ומילתא דלא שכיחי לא חיישינן ולא טענינן אפילו ליתמי וכ"ש בנדון דידן לכן על כרחינו צריכין אנו לומר דנפל היה. ומחלוקת דרבי יוסא ורבי יודא מייתי לה בכתובות בפרק אלו נערות וגם ביבמות בסוף פ"ד אחין. והכי איתא התם הוא דאתא כר' יוסי ר"ל שמואל דאמר כרבי יוסי דתניא הגיורת השבויה והשפחה שנפדו או שנתגיירו או שנשתחררו צריכות להמתין ג' חדשים דברי רבי יודא רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד. אמר רבה מאי טעמא דרבי יוסי אשה מזנה משמשת במוך כדי שלא תתעבר א"ל אביי בשלמא גיורת כיון דדעת' לאגיורי מנטר' נפשה כו' אלא יוצאה בשן ועין היכא משכח' לה וכ"ת כל דממיל' מודה רבי יוסי והרי אנוסה ומפותה דממיל'. ותניא אנוס' ומפותה צריכות להמתין שלשה חדשי' ד' רבי יודא רבי יוסי מתיר ליארס ולהינשא מיד אלא אמר רבה קסבר רבי יוסי אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר, ואידך כלומר רבי יודא אימור לא נתהפכה יפה יפה. אלמה אפי' באנוסה ומפותה דודאי נבעלה מתירה רבי יוסי מטעם דהיפו' לבד. ואפי' רבי יודא לא פליג עליה דרבי יוסי אלא מכח שמא דאימר לא נתהפכה יפה יפה. אבל במה שאנחנו בו דאיכא ספק ספיקא שמא לא נבעלה לגמרי ואת"ל נבעלה עדיין איכא למימר שמא במוך שמשה ונהפכה ודאי בהא כ"ע מודו דלא חיישינן אם כן ודאי נפל היה. ומסתבר' דהלכה כרבי יוסי נגד רבי יודא מהנהו כללי דרבי יוחנן בפ' מי שהוציאוהו דאמרי' התם דרבי יוסי ורבי יודא הלכה כרבי יוסי. ואע"ג דאמרי' התם דרב לית ליה הנהו כללי הא קיימא לך רב ורבי יוחנן. הלכה כרבי יוחנן ואף על גב דבפרק אף על פי פסק שמואל דהלכה כרבי מאיר דברייתא דהיתה רדופה דמצריך להמתין לכל הנשים שלשה חדשים ופליג על רבי יוסי דפליג על רבי מאיר באותה ברייתא דרדופה לפי גירסת התוס' דפירש פרק מי שהוציאוהו דרבי יוסי גרסינן הא פירש שמואל בהדי' דהלכ' כר' מא' בגזירותיו דגזיר' היא שגזר ר"מ בכל הנשי' להמתין ג' חדשי' שהרי אפי' על עקר' ואילנ' גזר להמתין ג' חדשי' אע"פ שאינ' יולדות כלל. אבל בטעמו של רבי יוסי מודה דהיפוך מועיל. וכל שכן

דאיכא נמי טעמא דמוך. ואם כן חזרנו לדינינו, רבי יודא ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי. ועוד אמינא אפי' אם היה בן קיימא גמור ועדיין בחיים וגם הוליד בנים הדין הוא דשדינן ליה אחר בעלה רבי לעמלין יצ"ו והוי בנו לירושה ולפטור אמו מן החליצה ומן היבום כמו שאפרש בעזה"י. אמרינן בפרק חלק א"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי נתנה באדם משעת יצירה או משעת פקודה אמר ליה משעת יצירה אמר ליה אפשר לחתיכה של בשר שתתקיים שלשה ימים בלי מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה. אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקר' מסייעו ופקודתך שמרה רוחי אלמא תכף אחר קליטה יש בו רוח חיים. ועתה פקח עיניך וראה הסכת ושמ' ודע לך דהאיך בחורה הכבודה וההגונה מר' יוטלן מב"ת בת האלוף ה"ר קופלו יצ"ו הנספת בלא משפט נתעבר' בסיון וילדה בכסלו. ואפילו נאמר דנתעברה בסוף סיון כ"ח או כ"ט בו וילדה בתחילת כסלו א' או ב' בו שאינו כי אם חמשה חדשים להיות בן קיימא גמור חי וקיים כמו ולד שנולד לט' חדשים שלמים וראייה מהא דתנן במסכת נידה בפרק בנות כותים המקשה נידה כו' עד כמה היא קישויה רבי מאיר אומר אפי' ארבעים וחמשים יום רבי יודא אומר דיה חדשה כו' פירש רש"י כמה היא קישויה דלא אתיא לידי זיבה בכל דמים שתראה אפילו ארבעים או חמשים יום אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה לא אתי' לידי זיבה ולא הויה יולדת בזוב דיה חדשה דיה אם נטהר את הקושי חדש אחד דהיינו תשיעי אבל קשתה שלש' בתוך י"א ימי זיבה בחדש השמיני ואפילו תקשה והולכת כל תשיעי הרי זו יולדת בזוב מחמת שלשה ימים של שמיני. גמרא תניא רבי יודא אומר משום רבי טרפון דיה חדש' ויש בדבר להקל ולהחמיר. כיצד קשתה שנים בסוף שמיני ואחד בתחלת תשיעי ואפי' בתחילת תשיעי ילדה הרי זו יולדת בזוב אבל קשתה יום אחד בסוף שמיני ושתים בתחילת תשיעי ואפילו בסוף תשיעי ילדה אין זו יולדת בזוב אמר רב אדא בר אהבה ש"מ קסבר רבי יודא שיפורא גרים איני והאמר שמואל אין האשה מתעברת אלא לרע"א יום או לרע"ב יום או לרע"ג יום הוא דאמ' כחסידים הראשונים דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיה' אלא ברביעי בשבת שלא יבואו נשותיה' לידי חלול שבת ברביעי ותו לא אימ' מרביעי ואילך ופי' רש"י להקל ולהחמיר פעמים שאינו מטהר כלום פעמים שהוא מטהר חדש ויום אחד הרי זו יולדת בזוב הואיל ורוב זיבה בשמיני הואי שאין הולד מטהר שדי חד יומא בתר תרין והרי היא זבה ואפילו בסוף תשיעי ילדה ואף על גב דתשיעי כולו בשופי חוץ משני ימים אין זו יולדת בזוב ובלבד שלא תראה דם בימי השופי ולא אמר כיון דשופי סמוך ללידה נטמא' בדם הקושי דקסבר רבי יודא שיפורא גרים כלומר כניסת החדש של תשיעי גורמת לידת הולד דמכי עייל הוה זמן

לידה הילכך כל הדמים שתראה בו בקושי אינו אלא מחמת הולד ואף על גב דאיכא שופי בתרייהו ואפילו בתחילת תשיעי הוי ולד דקסבר יולדת לתשעה יולדת למקוטעי'. שיפורא שופר שתוקעין בו ב"ד בקידוש החדש או לרע"א דהוו להו תשעה חדשים שלמים של שלשים וביום ראשון של עשירי יולדת וז"ל התוספ' בסוף דיבור שיפורא גרים ונראה דלר"י שיפורא דט' חדשים גרים ואם נתעברה בסוף החדש יולדת בתחילת תשיעי דאי בעינן שמנה הראשונים שלמים אם כן נתעברה בסוף החדש שיפורא דתשיעי הוי ליה עשירי אלא אם כן נתעברה בתחילת החדש עכ"ל הרי שכתבו בהדי' אם נתעבר' בסוף החדש על דרך ואם נתעברה סוף ניסן כ"ט בו כשתוקעין השופר של כסלו שהוא השופר מחדש התשיעי אם ילדה אחת בכסלו הויא לידה גמורה והוי ולד של קיימא דיולדת לתשעה יולדת למקוטעי' אף על גב שאין לה ח' חדשים שלמים שהרי אין לה כי אם ז' שלמים ושני ימים רק שתקעו השופר מחדש שהוא תשיעי והוא כסלו ושעדיין לא ילדה עד אחר תקיעת שופר ואחר שכן הוא ביולדת לתשעה אע"ג דאיכ' מ"ד דסובר יולדת לתשעה אינ' יולדת למקוטעי' כ"ש ביולדת לשבעה דלכ"ע יולדת למקוטעי' דאמר נמי כה"ג דאם נתעברה בסוף ניסן ויולדת א' תשרי דאין ביניהם כי אם ה' חדשים שלמים אמרינן שיפורא דשבעה חדשים גרים דהא מייתי אההיא דרבי יודא ואההי' דחסידים הראשונים כו' אמר מר זוטרא אפילו למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין יולדת לז' יולדת למקוטעין שנא' ויהי לתקופת הימים ותהר חנה ותלד בן מיעוט תקופה שנים מיעוט ימים שנים. אלמא דיותר מתקים לז' חדשים מלט' חדשים שהרי לששה חדשים וב' ימים מתקיים הוולד ולח' חדשים וכ"ט ימים אינו מתקיים למ"ד יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין ואם כן בנדון דידן נתעבר' בסיון וילדה בכסלו הרי שבע' חמש' מהן שלמים וראשון ואחרון חסרי' ואפי' נתעברה בסוף סיון וילדה בתחלת כסלו יכול להיות בן קיימא דשפורא גרים כדפי' וראייה לדברי והלכה למעשה מצאתי בספר האגודה וז"ל נמצא בתשובה אשה נתעברה סוף ניסן וילדה תחלת כסלו ובעלה היה בארץ רחוקה עד סוף ניסן שנתעברה והיו מרננים אחר הולד והגדולים הכשירוה דשיפורא גרים עכ"ל אלמא אע"ג דלא ה"ל אלא ז' חדשים שלמים וימים מועטין מסוף של ראשון ניסן ומתחיל' אחרון כסלו כ"ש בנדון דידן ואין זה צריך פני'. נמצ' כפי החזקו' שכתבתי ופרישׁ' השמל' ושיפור' גרי' הרי העלובה יוטלן מב"ת הנ"ל בתול' היתׁ' בשע' נישוא' לבעל' ר' לעמלן ובתול' נשא' לו והולד שילד' הי' לה מבעל' ר"ל והיה ראוי להיות בן קיימא כשאר ולדות הנולדי' לשבעה ואל תתמה דאמרי' שיפורא גרים קיומ' של ולד כי ליל' אומ' הורה גבר הכל הול' אחר הילוך הלבנ' וחידוש' וכן הוא אומר גרש ירחי'. ויותר מזה איתא

בירושלמי ומייתי לה בתשובה וז"ל אמרינן בירושלמי מהירות סימנין ואיחור סימנין ושלשה שנים של בתולה תלויים בעיבור השנה פירוש בעיבור החדש של השנה שנאמר אקרא לאלקי' עליון לאל גומר עלי פי' גומר ומסכים לבית דין של מטה בעיבורם ואם עיבר השנה בתוליה חוזרין. וה"ה לתפיל' ולסימני גדלו' ונערות ולי"ג שנה חדש העיבור בכלל עכ"ל. אלמא אם נבעלה בתולה ביומא דמשלם שלש שנים או בליל' שאחר כך וכן קודם לכן ועיברו בית דין החד' בתוליה חוזרין ואם לאו אינם חוזרין אלמא בבית דין תלוי מילת' ומאז מצאתי שכתב בעל הערו' וז"ל בסוף גמר' דפרק בנות כותיי' שיפורא דירחא גרים פירוש שמשעה שבי' דין תוקעין בשופר ומקדשין החדש היינו התחלת החדש לכל דבר ואפילו למעוברת וכיון שתקעו בתחילת ט' דמי כמי שהושלמו כל הט' שט' שופרות כ"ט חדשים דמו כדקאמר ואפילו בתחילת ט' ילדה דאין לה אלא יום אחד אלמא דבתר שופר ב"ד אזלינן עכ"ל. והרי שגם הוא סבר כמו התוס' וכתב בפירוש דכיון שתקעו בתחילת ט' דמו כמי שהושלמו כל הט' כו' ומכ"ש כפי מה שפירש דשופר של החדש השביעי גרים כאלו הושלמו כל השבע' חדשים ובן קיימא הוא כשאר וולדות הנולדים לתשעה:

ואיפשר אתה או אנשים דכוותך גרמו לה כל אלה ועל אלה היא בוכיה עיניה יורדין דמעה מאין הפוגות על בזיונה ועל בעל נעוריה ואת' ידעת אם לא שמעת כי יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות על כן לכה איעצך אם יש לך יד ושם או גרמא בזה הדרוש להיות סבה להטיל מום בקדשי' בקדושי' אשר בארץ אשר מעולם אנשי שם ליתן ריוח בין הדבקים בין אשה לבעל נעוריה מזבח יורד דמעות כל אילי נביות לא ישרתוך לכפרה לכן אם נוקשת באמרי פיך ראה שתפייסנה באופן שתהיה היא מפויסת וטוב לך ואת' דע לך אם הייתי אני דיין בין הזוג יצ"ו לבי אומר לי שהייתי מחייבו לפרוע לה כתובתה ותוספת' משלם ומחילות ופיוסים כי כן דינו כפי הנ"ל להוציא שם רע על בתולות כשרות בנן אוריין והנראה בעיני הודעתיך בסוד כאשר התניתי לפנים אמנם בדרך קצרה כמגלה טפח ומכסה טפחיים ממה שכתב' ואע"פ שקצרתי מכל מקום תמצא בדברי תשובות חבילות חבילות לכן על כל דבריך הזהר ואל תקשה ערפך עוד לפרכס נגד האמת והיש' ובזה אראה חכמתך נאם אוה' המוכיחך והמוליכך בדרך האמת והשלום. אחר כל הנ"ל. נתגלגל הדבר שהסכים האלוף מחות' הר"ר קויפלן יצ"ו לגבות עדות מנשים גבירות חבירות נכבדות נשי חברים בעלי הוראות סמוכי' למהר"ר וראוי לומר על נשותיהן על כל אחת ואחת מהן אשת חבר כחבר ומנהג פה ק"ק פדואה לקחם בראש עם שאר נשים גבירות ונכבדות להראות להם דם בתולות כמנהג והני נשי שהעידו

על דם בתולים מר' יוטלן מב"ת הנ"ל, האחת הרבנית מר' אולק' מב"ת אשת ה"ה מהר"ר זיינביל יצ"ו והשנייה הרבנית מר' מינגיי"ט מב"ת אלמנת ה"ה מהר"ר אנשל סג"ל ז"ל. ואלו השתי נשים גבירות ונכבדות הנ"ל העידו בתורת עדות ועל פי החרם שראו דם בתוליה של מרת יוטלן הנ"ל וגם שאר נשים רבות גבירות ונכבדת עמהם שדם בתוליה של מרת יוטלן הנ"ל היה ממש כשא' דם בתולו' כשרות שראו בפעמים אחרות וקודם גביית העדות הנ"ל התרה האלוף הר"ר לעמלן יצ"ו על ידי כתב שאם רוצה להיות אצל גביית העדות הנ"ל שיבא ויהיה פה הוא או מורשה שלו ביום פלוני וכן לא בא ולא שלח מורשה. ובקל יש להבין שלא רצה להטריח ולעשות הוצאה על ככה כי ודאי היה אצלו שיאמרו האמת וזה יהיה נגדו וחזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ואין להקשות איך שייך להשביע אשה שבוע' העדות להעיד כיון שפסול' להעיד. ויש לומר כיון דמנהג פשוט הוא שנאמנות על ככה ולכך באות והובאות שמה שפיר קרוי עדות ומנהג כי האי עוקר הלכ' שהרי האמינו הנשים על כך והוי כאלו קבלו לעדות עליו ותניא בתוספתא נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך כו' עד וחכמים אומרי' לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו ופסק מהר"מ דגביית העדות הוי גמר דין ואינו יכול לחזור בו ואפי' אמר נאמן עלי אשתך ועיין במרדכי פרק זה בורר תשובת מהר"ם. וכן מצינו שנשים נאמנות להעיד בפרק האשה שנתארמל' דתנן עיר שכבשה כרכום כל כהנות שבתוכה פסולות ואם יש להן עדים אפי' עבד אפילו שפח' הרי אלו נאמנין ומייתי שם בריית' הכל נאמנין להעיד חוץ מהימנ' ובעלה. אלמא דעדות נשים חשיב עדות ונקראות עדי' ויותר מזה כתב האגודה וז"ל האגוד' פ"ב דקידושין אמר רב נחמן שלשה נאמנין על הבכור ואילו הן חיה ואביו ואמו. חיה לאלתר. אמו כל ז'. ואביו לעולם. שמעתי פוסקין מכאן שמאמינין לאדם דבר שהוא עוסק בו ולא אח' כי הכא דחיה נאמנת ונפקא מינה לחירופים ועניינין הנעשים בבית הכנסת של נשים דנאמנות להעיד עכ"ל. ואם כן כל שכן בנדון דידן דנאמנות שהרי לכתחיל' הובאו לשם על מנת להעיד. ולכן בדין השביעו אותה שבועת העדות. וכיון שהעידו על כשרי בתוליה של מר' יוטלן הנ"ל אין לבעל דין לחלוק עוד ואין להרהר אחרי' והמהרהר אחריה חושד בכשרה וראוי ללקות בגופו או בזרעו מדה כנגד מדה כדין החושד בכשרים לכן יזהר כל אדם שלא יכשל כי אע"פ שכל השערים ננעלו שערי אונאה לא ננעלו.

ז

שלום לכם אהובי המשכילי' דרי ק"ק דטער"וויזי יצ"ו רבבי' עם זעיריא יצ"ו. מהודענ' למעלת כבודכם יצ"ו. כי נתעוררתי על שלשה דברים אודיעכם דעתי הקלושה מצד האמת ותקון הקהיל' והשלום ואלו הן. אחד על דבר בניין בה"כ בית אלהינו מקדש מעט כי לפי הבניין המסודר והנעלה על פי הממונ' או הממוני' על פי הקהל יצ"ו על הבניין הזה יחסרו מעט מעות להשלים הבניין באופן נאות לשם ולתפארת ומצד החסרון מהנדזין על הממוני' ומתקוטטים עמהם לאמור לא היה לכם לבנות כך אלא כך כדי למצא עילה לסוג אחור לבלתי נתון זרע למלא החסרון אשר יחסר בבניין. ב' על דבר המקוה לעשות מקוה בין היהודים במקום צנוע כדי לטבול בזמנה ולחזור לביתה עם חשיכה ולרחוץ ולטבול במתינות ובלתי אימה ויראה ופחד לא בהליכה ולא בחזירה לא מערלים ולא מפריצים ויש שאינם חוששין לכל זה. וי"א שאינם רוצים ליתן להוצאה זו. ונותנים טעם לדבריהם שנשותיהה זקנות ואינם צריכים לטהרת מקוה. ג' על דבר הכנסת אורחים על פי פתקין הנחלקין מן הקלפי כפי ההזדמנות. ויש מהם אומרים שהאורח יקח הפסק' מן הקלפי ולא הפרנס כדי שיתבייש העני ולא יוסיף לבא עוד והמתנגדים אומרים דכל כה"ג לא מקרי הכנסת אורחים אבל נקרא הוצאת אורחים אלא המנהג שהפרנס מוציא הפתקין נותן אותן לארחי ופרחי ואין לשנות המנהג ולא לבייש העניים. ע"ד כא"ן דב"רי ריב"ת בשער"יכם. ובהיות שהכתיבה קשה בחרתי בקצור אמנם תשובה אחת בתשובות המיימ' אעתיק לכבודכם ובה תחזו וממנה לא תזועו ובה תהוו ותבינו שורש הדרשים הנ"ל. והיא מתשובת מהר"ם ז"ל אשר רוב מנהגינו ובפרט מנהג האשכנזים יצ"ו לילך אחר דעתו כי הוא הי' מן האחרונים וידע דעת כלם. והכי איתא בהדיא בהג"הה במיימ' בפ"ח מהלכות פסח והיינו אפי' במקום דרבים מן הגאונים פליגי עליה. כל שכן וק"ו במקו' דליכא מאן דפליג עליה דעבדינן כוותיה. וז"ל התשובה על אשר שאלת אלופי ומיודעי ה"ר אברהם הלוי אם יש קטטה בין קהלכם ואינם יכולים להשוות דעתם לברור ראשים בהסכמת כלם. וזה אמ' ככה. וזה אמר ככה ומחמת חילוק לבם בטל התלמוד ומדת הדין לוק' ואין אמת ומשפט ושלום בעיר ולא בכל המלכו' הנגררי' אחריכ' איך יעשה נרא' בעיני שיש להשיב כל בעלי בתים שנותנין מס ויקבלו עליהם ברכה שכל אחד יאמר דעתו לש"ש ולתקנ' העיר וילכו אחרי הרוב הן לברור ראשים הן להעמיד חזנים הן לתקן כיס של צדקה הן למנות גבאים. הן לבנות הן לסתור בבית הכנסת הן להוסיף ולגרוע ולקנות בית חתנות ולבנות ולסתור בו ולקנות בית האופים ולבנו' ולסתור בו סוף דבר כל צרכי הקהל יעש' על פיה' ככל אשר יאמרו ואם

המיעוט ימאנו ויעמדו מנגד מלשמור ולעשו' ככל הכתוב יש כח ביד הרוב או מי שימנו הרוב עליהם לראשי להכריח' ולכפות בין בדיני ישראל בין בדיני האומו' עד שיאמרו רוצים אנו. ואם יצטרכו להוציא ממון על ככה המיעוט יתנו חלקם באותו ממון והמסרב מלומר דעתו על פי הברכה בטלה דעתו וילכו אחרי רוב מקבלי הברכה. סוף דבר כופין בני העיר זה את זה לכל צורכי העיר שהן צריכין הרבה כההיא דתניא בתוספתא דב"מ כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות להן ס"ת נביאים וכתובים וכופין בני מבוי זה את זה לעשו' להן קורה ולחי למבוי כו'". אף על פי שאין זה צורך גדול כל כך אפ"ה כופין כל שכן שאר עניינים הצריכין להם יותר והיה זה שלום הע"ני מאיר בר ברוך ז"ל עכ"ל, ומעתה אהובי שיתו לבכם למסילה העלה בית אל ואל תטו מן הדרך אשר הראה לנו הגאון ואשר הורה ופסק ימין ושמאל כי דרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיו שלום. הרי סידר שיש להשיב כל בעלי בתים שנותנין מס כו'. אחר כך פסק דרך פרט וילכו אחרי הרוב הן לברור ראשים כו'. אחר כך פסק דרך כלל סוף דבר כל צרכי הקהל יעשה על פיהם ככל אשר יאמרו ונעשה הכלל מוסיף על הפרט. והיינו אפי' דבר שאינו דומה ממש לפרט הקודם וזהו מד' בתורה פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט כדפירש. אחר כך בסיום דבריו כתב עוד כלל אחר סוף דבר כופ' בני העיר זה את זה לכל צורכי העיר שהן צריכין הרבה כו' ע"ד וכופין בני מבוי זא"ז לעשות קור' ולחי אע"פ שאין זה צריך כ"כ אפ"ה כופין כ"ש שאר עניינים הצריכין להם יותר. עוד איתא במר"דכי פ"ק דב"ב אהא דכופין בני העיר זא"ז לקנות להם ס"ת כו'. גם כן בשם מהר"ם דה"ה להכניס אורחים ולחלק להם צדקה. וכן אם אין שם מניין ורוצים להשכיר מנין כו'. הרי לפנינו מכל הנ"ל דכל דבר שהוא תועלת או תיקון לקהל או לרוב הקהל לומדין מדבר הדומ' לו אף על פי שאינו דומה ממש. דהא כל הני שהוזכרו בתשובת מהר"ם או רובם אינם מצויים לא במשנה ולא בברייתא ולא בתוספתא ולא הוזכרו בתלמוד אלא יליף להו בדמיון מההיא דכופין בני העיר זא"ז לקנות בית הכנסת ס"ת נביאים וכתובים ומההיא דבני מבוי כופין זא"ז לעשות קורה ולחי ואף על גב דאין דומין ממש ואמר אחרי רבים להטות כמה שמסכימים הרוב אף על פי שהמיעוט המתנגדים נראה להם שטענותם חזקות הרי הם בטלי' ברוב ואין שומעין להם כמו שאין שומעין אם טענו לא נכניס אורחים לא נחלק צדקה לא נשכיר מניין וכי לעניין לחי וקורה אם טען למה אתן לתקנם כדי להכניס ולהוציא בשב' אני איני רוצה להכניס ולהוציא או אינו צריך להכניס ולהוציא או לכלנו אין צריך לנו כל כך בתקנה זו כמה שכתב מהר"ם בעצמו על לחי וקורה בסוף התשובה הנ"ל שאין בה צורך כל כך אלא כופין זה את זה כו'. אלמה

דאין מקבלין טענותם ואין שומעין אליו. וכן גבי בני העיר שכופין זה את זה לקנות ספר תורה נביאים וכתובים אם טוען אחד מהם לא אסייע לכם באילו כי יש לי כדי צורכי אין בדבריו כלום ואיפשר שבאילו דברים שהוזכרו במשנה ובריייתא ותוספת' כופין אפי' שלא ע"י הרוב מדנקט בלשון כופין זה את זה ולא נקט כופין אילו את אילו אבל שאר דברים הולכין על פי הרוב. ודבר גדול כתב הגאון לעיל דהרוב כופין המועט לקנות בית חתנות ולבנות ולסתור בו אף על פי שנופלין בזה טענו' רבות דיש לזה טענ' עדיין אין לי בנים או עדיין לא הגיעו לפרקן או כבר כל בני ובנותיי נשואין או באולי לא אשיאם בכאן או ההוצא' גדולה אפילו הכי אין שומעין לטענותיו אלא בונין בית חתנות כל שכן בעניין המקוה שאינה הוצאה כל כך וצריכות לקהל הרב' יותר ויותר מלחי וקור' ובית חתנות והרי הוא בכלל הכ"ש שכתב הגאון בסוף דבריו. וכן מה שטוענות הזקינו' שאין צריכו' למי טהור למי מקוה שהנידה טובלת בהן תואנות הן מבקשות כדפיר' ועוד הן צריכות למי טהור לפי מנהג הנשים היקרות והכשרות שאפילו הזקנות טובלת בערב ראש השנה וע"יה כי אותן טבילות סימן לטהרה ותשובה ומטעם זה יש לחייב גם האנשים אפילו הם אלמונים כי לפעמים הוא יום אד בערב ר"ה או בעי"ה או כשר"ה ביום ב' או י"ה כמו השנה ואז אינם יכולים ואינם רשאים לטבול בנהרות מפני הרשע' ולטבול באילו הימים מנהג פשוט ורגיל עד שבאו קצת בני אדם לידי טעות וסוברים שטבילה זו חובה ומברכין עליה ברכת טבילה אבל הפוסקים פסקו שהי' ברכה לבטלה. וכן הטענות שטוענין על הממוני' בטלות ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין אחרי שנתמנו מפי הרוב הרי הן כרוב כדלעיל. וכל שכן אחרי מה שנבנה נבנה לעין כל בפרהסיא ולא מיחו בהן הרוב גם לא מיחא שום אדם מהם מצד הרוב לכן יצאו ידי חובתם ואין לטעון עליהם כלל. וכדי שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק ולומ' דבעינן לעניין ממוני' שבעה כדאמרי' בעלמא ז' טובי העיר ואז יש להם כח כאילו היו רוב הקהל זה אינו דז' טובי העיר במקום שהזכרו הזכרו לענייני' גדולים כגון מכירת בית הכנסת להוציאו מקדושתו וכ"הג. אבל לעניין מינוי אפילו יחיד שנתמנה מפי קהל או מפי רוב מינויו מינוי לכל דבר ועליו אמרו רבותינו ז"ל יפתח בדורו כשמואל בדורו. והכי איתא במרדכי פרק קמא דב"ב ובפרק בני העיר בשם ראבי"ה וז"ל אם הוברר טובי העיר מתחילה להנהיג קהלם בכל דבר אפילו יחיד שבררו מה שעשה עשוי בתקנת הקהל ויפתח בדורו כשמואל בדורו ואף על גב דבפ' בני העיר אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו ז' טובי העיר כו' ואמתנית' קאי דמוקי בשל כפרים אבל בשל כרכים לא מהני ז' טובי העיר אלא כולן הני מילי בסתם אבל אם בררו אפי' בכרכים מהני אפי' יחיד דגרס בירושלמי דמגילה ג' מבית הכנסת כבני בי'

הכנס' ז' מבני העיר כבני העיר במה אנן קיימין אם שקבלו עליהן אפילו יחיד נמי ואם לא קבלו אפילו כמה אלא כן אנו קיימין בסתם משם אני לומד היכא דבררו אפי' יחיד נמי. וכי היכי דמהניא ברירה בכפרים הכי נמי בכרך עכ"ל. הוא האריך ואני קצרתי וע"ש וע"ד האורחים חלילה וחס לתקן תקנה לבייש העני ולזלזלו כדנפק' לן מק"ו מלא תעלה במעלות כדאית' שם בפי' רש"י ס"פ וישמע יתרו וע"ש ולא אוכל להאריך כי אין צריך עיון אפי' לעם הארץ גמור וקצתי בחיי להזכיר ולהתעסק ולישא ולתן בטענות אילו אמנם להוציא מלבן של הטוענים באלה הסכמתי להעתיק ההוא עובדא דמר עוקבא ואנתתיה דפר' מציאת האש' והכי איתא התם מר עוקבא הוה עניא בשיבבותי' דהוי רגיל כל יומא דשדי ליה ארבע זוזי בצינורא דדשא יומא חד אמר איזיל איחזי מאן דעביד לי כהאי טיבותא ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרש' אתיא דביתהו בהדי' כיון דחזא דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו רהוט וקם בהדי אתונ' דהוה גרופא דנורא הוה קא מקליין כרעי' דמר עוקבא אמרה ליה דביתהו שקול כרעיך אותיב אכרעאי חלש דעתיה אמרה ליה אנא שכיחנא בגו ביתא ומקרבה אהניותי ומאי כולי' האי דאמר מר זוטרא בר טובי' אמר רב ואמרי ליה אמר רב הונא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסיד' ואמרי לה אמר ר' יוחנן משו' רבי שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חביריו ברבים מנלן מתמר דכתיב היא מוצא' ופירש רש"י צינור' דדשא חור שבמפתן וציר הדלת סובב בו ההוא יומא אותו היום שנתן העני לבו לדעת מי נותנם לו כיון דחזא העני. אנא שכיחנא בגו ביתא ועניים מוצאין לפיכך זכותי גדולה ומקרב הנייתי הנאתי מזומנת שאני מחלקת לחם ובשר ומלח אבל אתה נותן מעות לעניים והם טורחים וקונים סעודה ומאי כולי האי למה להם לברוח וליכנס לתנור היא מוצאת והיא שלחה וגו' אע"פ שבאת לשרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה תשרפת עכ"ל. על כן ראו הדור עד כמה צריך אדם להיות נזהר שלא לבייש שום אדם שהרי זה העני רצה להיו' מבוייש מכל מקום ברחו והכניסו את עצמן למקום מסוכן ומייתי ראייה על זה דכדין עשו מן המקרא היא מוצאת דנוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין והתוס' פי' דר"ת גרים מוצת בלא אלף ולשון ויצת אש בציון וכן כתבו התו' בב"מ בפרק הזהב בסת' ולא בשם ר"ת והנראה בעיני לפי מיעות שכלי וידיעתי כתבתי אכן על המנהג לא כתבתי ר"ל אם יש לכם מנהג קבוע שנוכל לומר שנעשה על פי וותיקין לכו אחריו כי בדברים אילו המנהג עיקר רק שיהא מנהג ע"י וותיקין ומזה לא אארי' גם כן אם יש לכם טענות ותשובות נגד הנ"ל תביאו תשובתכם ועדיכם ותצדיקו דבריכם

וברצון אטריח את עצמי ביניכם. להשלים ביניכם מפני השלום כי גדול השלום ובכן ירבה ויסגא שלומכם כחפצכם וכחפ' אהו' הטרוד יודא מינץ.

ח

שלומכם יסגא לעד אהובי ועמיתי מחות' היקר ונעלה החכם גוצליך סג"ל י"ץ ע"ש וכל אשר לך יצ"ו אשר שאל כ"ת על דבר הס"ת אשר פתוחות וסתומות שלה אינם מכוונות על פי הסדר של הרמב"ם ז"ל. אתה ידידי ידעת דשמעתתא בעי צילותא כיומא דאיסתנא וכעת לבי בל עמי מצד הבילבולין המתהוים בעו"ה כאשר ידעת מכל מקום האהבה דוחקת הבשר. אהובי אל תתמה על הנדון כי אין חדש תחת השמש ורבים הן דכוותה שאינ' מכווני' לסדורו מפני זה אין לפסלם ודבר הלמד מעניינו הוא אף על פי שמדברי הרמב"ם משמע שפוסל ס"ת שאינה כתוב' כפי סדורו שהרי כתב בפ"ח מה' ס"ת וז"ל ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו וכן בעלי המסור' שכותבין ומחברי' להודיע הפתוחות והסתומות וחלקו בדברי' אלו במחלוקת הספרים שסומכין עליהם ראיתי לכתוב כו' אלמא משמע מדכתב וראיתי שיבוש גדול כו' שפוסל כל ס"ת שאינה כתובה כפי סדורו מכל מקום נראה לומ' דלאו עליה דידיה סמכינן לפסול ס"ת אחרו' שאינן כפי סידורו דמאי חזי לקיי' דברי בן אשר שהגיה העשרי' וארבעה שהיה בירושלים להגיה ממנו הספרי' ודקדק בו שני' והגיהו פעמים רבות כי באולי אם היה מגיהו עוד או שהיה נמצא אצלו ס"ת מבעלי המסורת היה מסכים על ידי' שהרי חסירות ויתרות פוסלין בס"ת ועיקר הסמיכות על זה הם בעל המסורה ואע"ג דרש"י פליג על המסורה בפרשת ויהיו חיי גבי פלגשים וכן בפ' נשא גבי ביום כלות וכן בעלי התלמוד כדאית' בר"פ בנות כותיים והנשא כתיב וכתבו שם התו' וז"ל והנשא כתי' חסר וי"ו תימא דבמסור' הוא מלא מיהו מצינו התלמוד חולק על המסורת במסכת שבת גבי בני עלי מעבירם כתי' ובמקראות שלנו כתיב מעבירים מלא עכ"ל וז"ל התו' בשבת פרק במה בהמה מעביר' כתיב תלמוד שלנו חולק על ספרים שלנו שכתוב בהו מעבירים וכן מצינו בירושלמי בשמשון והוא שפט את ישראל ארבעים שנה מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו כ' שנה אחרי מותו כמו בחייו ובכל ספרים שלנו כתיב עשרים שנה עכ"ל אלמא תופסין בעלי המסורת עיקר וכותבי' כקבלתן ומניחין תלמוד שלנו ותלמוד הירושלמי וק"ל ואם כן למה נפסול ס"ת שנכתבין כפי סידורן ונלך אחר סידור בן אשר וכל שכן אחרי שמצינו בני נפתלי חולקין על בן אשר בכמה וכמה תיבות ואותיות. עוד ראייה דיש מחלוקת בין הגאונים בעניין פתוחות וסתומו' שהרי בפרק הקור' את המגיל' עומד

איתא במרדכי אהא דרב אמר דולג ושמוא' אומר פוסק וז"ל תימא לר"י על מנהגינו שאנו נוהגים בתעניות לקרות בפרשת ויחל והראשון מתחיל שם והוא בסוף ב' פסוקי' מפרשה של מעלה והא אין מתחילין בפר' פחות משלשה פסוקים כו' ומדהקשה ר"י כך ש"מ דסבירא ליה דיש פתוחה או סתומה אצל ויאמר ה' אל משה ראיתי וגומ' דאל"כ לא הקשה מידי דהא יש ד' פסוקי' מן וידבר ה' אל לך רד עד ויחל משה ושם יש פתוחה גבי וידבר ה' אל משה לך רד לדעת הרמב"ם. וגבי ויאמר אל משה ראיתי וגו' לדעת הרמב"ם אין שם לא פתוחה ולא סתומ' ואם כן ר"י חולק עליו דלר"י כשרה אם יש שם פתוחה או סתומה ואם לאו פסולה ולהרמב"ם איפכ' וכיון דמצינו מחלוקת באחת מהן איכא למימר ה"ה באחריני ולי' דין צריך בשש. על כן נראה שאין לפסול שום ס"ת אם שינו בה סידר הרמב"ם. ומה שנראה לי פשוט וקשוט כתבתי נאם הטרוד יודא מינץ:

ט

אשר שאלת עמיתי ידידי ידיד ה' האלוף הר"ר מנחם רפ"א כ"ץ יצ"ו על אודות בנך היניק וחכים היקר החרש משלם קיזי רפ"א כ"ץ יצ"ו. אשר נולד בשנה פשוט' באדר ויהיה בר מצוה בשנה מעוברת מה יהיה משפט הנער ומעשהו להיות גדול מן התורה מאיזה חדש מנינן ליה או מאדר הראשון או מאדר השני. אתה אהובי האלוף הזכרתני ותדע גם כ"ת הרי הוא כמו ארבעים שנה שאלני אביך זקניך האלוף מהר"ר משלם קוזי ז"ל דרך חידה איך נמצא שראובן נולד קודם שמעון ושמעון יהיה בר מצוה קודם ראובן כמה ימים והוא שראובן נולד בסוף אדר הראשון ושמעון נולד בתחלת אדר השני. והשנה של י"ג יהיה שנה פשוט' וא"כ שמעון שנולד אדר השני יהיה בר מצוה לא' באדר. וראובן שנולד בכ"ט לאדר הראשון יהיה בר מצוה לכ"ט באדר דהיינו כ"ח ימים אחר שמעון. ומכל מקום נראה לי אם היו תאומים לוקח ראובן חלק בכורתו כי בפטר רחם תליא מילת' וכמדומ' שכעין זה ראיתי באשירי או בתשובותיו ואין לחוש בזה כי נמצא לרוב שיש לאחד ה' עיבורי' בי"ג שנים שלו ולאחר רק ד' עיבורין וכן לעניין בת ג' שנים ויום א' או בן ט' שנים ויום אחד כגון שנולדה בסוף שבט שנת ו' למחזור יהיו לה ב' עבורים קודם שתהי' בת שלש שנים ויו' אחד דהיינו ל"ח חדשים ואם תולד בניסן שנת ו' או בשנת ז' למחזור לא יהיה כי אם לז' חדשים וכן בעניין חדשים שלמים וחסרים. וכן אם יולד א' בכ"ט באדר בשנה פשוטה ונתעברה משו' אביב כדי שתהיה תקופ' ניסן בחדש האביב ואז אינן צריכין לעבר השנה כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין ובפרק קמא דר"ה וכשיגיע שנת י"ג יהיה השנה פשוטה ויהיה אדר חסר כדרכו יהיו שניהם בני

מצוה בא' בניסן אע"פ שאחד מהם זקן מחבירו יום אחד. וכן זה נראה לי דבר פשוט אם אחד נולד באדר ראשון ואח' באדר שני ובשנת שלש עשרה יהיה גם כן עיבור אז ודאי היינו אומרים הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר הראשון והשני בשני ואמרי' סוף דינא כתחל' דינא והאי בדידיה והאי בדידיה ולא אמרינן שגם לראשון נתעברה השנה וחדש אחרון עולה לכאן ולכאן כלומר לזה ולזה אלא אמרינן מי שנולד בחדש העיבור נתמלאה סאתו ושנתו בחדש העיבור ומי שנולד בחדש הפשוט נתמל' סאתו ושנתו בחדש הפשוט. ולעניין שאילתין נ"ל דיהי' בר מצוה באדר השני דנתעברה השנה נתעברה לו ויהיו לו ה' עיבורין בי"ג שנים. כי נמצא בתשובה וז"ל על עסק הנער שהגיע לי"ג שנה אם חדש העיבור בכלל נ"ל דודאי אינו מן המניין מדאמ' בירושלמי דמהירות סימנין ואיחור סימנין ושלשה שנים של בתולה תלויה בעיבור החדש של השנה שנא' אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי פירו' גומר ומסכים עם ב"ד של מטה בעיבורם ואם עברו השנה בתוליה חוזרין. וה"ה לתפלה ולסימני גדלו' ונערות ולי"ג שנים חדש העיבור בכלל. וכן משמע פרק השואל גבי מרחץ וגבי משכיר בית לחבירו עכ"ל והנה אף על גב דמשמע שהשאלה היתה על חדשי העבורין אם הם נחשבים בפני עצמן או נכללו בכלל השנים י"ג חדשים של שנת העיבור לשנה אחת. וע"ז השיב נ"ל דודאי אינו מהמניין כו' והי"ג חדשים נחשבים שנה אחת ולבסוף חזר וכתב חדש העיבר בכלל מכל מקום בעיין איפשיט' דה"ה בסוף כמו נדון דידן חדש העיבר בכלל ונחשב כאילו היו השני חדשים חדש אחד והדע' מכרעת כן שהרי אילו נולד בתחלת ניסן אז היה פשיטא שהב' אדרין כחדש אחד הכא נמי לא שנא:

וכן מוכח מדבריו מראייא שהביא מן הפסוק לאל גומר עלי ופיר' גומר ומסכים עם ב"ד של מטה ואם עברו השנה בתוליה חוזרין והיינו בסוף הג' שנים. הרי לפנינו בהדיא שגם בסוף הג' שנים נותנין לה חדש העיבור אם נתעבר' השנה ולא נתמלא לה שנת ג' עד סוף אדר השני, ופסק דה"ה לגדלות ונערות ולי"ג שנים. והיינו כנדון דידן ואם נולד בתחלת אדר בשנה פשוט' ובשנת י"ג עברו השנ' בט"ו באדר הרי זה חוזר לקטנותו עד ט"ו באד' השני ולקמן אמרי' בו יותר אי"ה. והא דנקט ועברו השנה דהיינו ודבר זה אי איפשר למצוא מידי שנה בשנה ולא נקט עיבור חדש שנמצא יותר י"ל משום דבפרק יוצא דופן בבעי' דהני בתולים אי מיזל אזלי ואתו או דילמא אי תצודי הוא דלא מתצדים כו' קאמר אי אמרת מיזל אזלי ואתו שהות הוא דלא הויא להו דהדרו ואתו נקט חדש העיבור ולא יום אחד דהיינו עיבור החד' דשמא יום אחד לא סגי לבתולי' דליהדרו וליתו ואין להקשו' כלל למה לא פשט הבעיא מירושלמי דהני בתולים מיזל אזלי ואתי דהבעיין ודאי לא ידע

דבר אלא הפשטן דהיינו רב חסד' ניחא ליה לפשוט ממתניתין דתנן פחות מכן כנותן אצבע בעין מדמעת וחוזרת ומדמעת אף בתולי' מיזל אזלו ואתו. ואיפשר שהירושלמי מפרש המשנה דפסק' ופשוט למתני' דהני בתולים מיזל אזלי והדרי משום מדרש דקרא לאל גומר עלי כו'. וכה"ג איתא נמי בתלמוד דידן בסוף בנות כותיים אמתני ר' יהודה אומר דיה חדשה ומייתי עלה בגמר' תני רבי יודא אמר משום רבי טרפון דיה חדשה ויש בדבר להקל ולהחמי' כו' ע"ד אמר רב אדא בר אהבה ש"מ קסבר רבי יודא שיפורא גורם ופירש רש"י שיפורא שופר שתוקעין בו בית דין בקידוש החודש. והתוספות כמו כן כ' ז"ל שיפורא גרים פירוש שופר שתוקעי' בר"ח בקידוש החדש תשיעי של עיבור. וא"ת והיכי מוכח דחדש לבנה גורם כו' אלמא סבירא ליה דאם עברו ב"ד החדש וקדשו החדש ביום ל"א אמרינן שיפורא מיום ל"א גורם להחשיב מאז חדש תשיעי ולא מיום ל' והיינו לאל גומר עלי ומסכים עם ב"ד של מטה ואם לחשך אדם לומר מדקאמר ש"מ קסבר רבי יודא שיפור' גורם אלמא לית הילכתא הכי וכ"ש כיון דפליג עליה רבי יוסי בסיפא דאין קושי יותר משבועים ורבי יהודה ורבי יוסי דקאמ' הלכה כר' יוסי ויש לומר דשאני הכא דרבי יודא משום ר' טרפון קאמר ועוד דבעניין שיפורא גורם לא פליגי גם מל' ש"מ קסבר ר"י שיפורא גור' אין ראייה דאין הלכה כרבי יהודה דדווקא כההי' דפ"ק דחולין גבי הא דפריך מנא הא מילת' דאמור רבנן זיל בתר רובא כו' עד דאלת"ה לרבי מאיר דחייש למיעוט ה"נ דלא אכיל בשרא. וכ"ת ה"נ פסח וקדשים מאי איכא למימר. ופירשו התוס' לרבי מאיר דחייש למיעוטא כו' מדקאמר לר' מאיר ולא קאמר היכי אכלינן משמע דלא קיימא לן כרבי מאיר דחייש למיעוטא היינו דווקא התם משום דמנהג פשוט הוא דכל העולם אוכלים בשר ה"ל להביא ראייה ממנהג פשוט והוה ליה למימר היכי אכלינן בשרא כדאיתא במסכת סופרים והמרדכי מביאו ר"פ הפועלים שאין הלכה נקבע עד שיהא מנהג אלא ודאי לדידן דלא חיישינן למיעוטא אין להוכיח כלום מכל מקום לא אמרו התוס' אלא משמע דלא קיימא לן כו' משום דאיכא למידחי ולמימר דנקט רבי מאיר כדי לומר וכ"ת אין ה"נ כו' אבל אם קאמר הכא ש"מ קסב' ר"י כו' אין להוכיח דאיכא למימר דנקט רבי יודא משום דמדבריו שמעינן הדין. ולעולם הילכתא כותיה ותדע דכן הוא דקיימא לן דשיפורא גורם דהכי איתא באגודה בפ' בנות כותיים וז"ל שיפור' גורם פירש ר"י לא קיימ' לן כרבה תוספא' פ' הערל נמצא בתשובה אשה נתעברה סוף ניסן וילדה תחלת כסלו ובעלה היה בארץ רחוקה עד סוף ניסן שנתעברה והיו מרננין אחר הולד והגדולים הכשירוהו עכ"ל. אלמא דקיימא לן בהא כרבי יודא וק"ל. ועוד נ"ל להביא ראייה מן התוספת ס"פ קונם יין במסכת נדרים וז"ל חדש העיבור אדר הראשון

הוא ולא אדר השני תדע שהרי אדר הראשון מל' יום שני מכ"ט. ועוד דמגילה ופורים בשני אלמא ראשון חדש העיבו' עכ"ל. ואם כן כיון דאדר הראשון הוא ודאי חדש העיבור מסברא יש לנו לומר אלו נולד בניסן ובשנת י"ג יהיה עיבו' הדבר פשוט דאמרינן שבניסן יהיה בר מצוה ולא באדר הראשון שהוא חדש העיבור ולא נקרא אותו אדר אלא שבט. ואלו קרא אותו שבט פשיטא שהיינו אומרים שהיה בר מצוה באדר כדפירש מאלו נולד בניסן ה"נ ל"ש וכי בשביל קריא' שם שקראו לו אדר נכניס זה להיות בר עונשין ח"ו ולא נאמר נתעברה השנה נתעברה לו. הלא קריאת השם לאו משו"ה אתא אלא מפני שאדר הוא חדש האחרון לחדשים נתנו לו זה השם כי מר"ה עד סוף אדר מעברי' השנה ולא קודם לכן אם לא לצורך גדול. אבל ניסן הוא ראש לחדשי השנה וגם תקופו' שהן על סדר ימות החמה מניסן מנינן והעיבור הוא ממלא פגימתו להשלים חדשי הלבנה לחדשי החמה כדאמר רב פפא בריש פרק שני דסנהדרין ש"מ שתא בתר ירחי אזלא ופירש רש"י ש"מ מהא דקתני ולא בג' בעיבור שנה שת' בתר ירחי אזל אחרי ירחים הראוים להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצנה הראוין במרחשון הוא בתשרי כשמתעברת ומטעם זה סמכוהו לאדר וקראוהו אדר כי אין לנו אלא י"ב שמות לי"ב חדשי השנה וכולם שמות פרסיים אשר למדנו בגלות ושבעה מה' נמצאים במקרא לפי דעת רבי שלמה בר אברהם בעל הפירחון וכמו שקראוהו אדר היו יכולים לקרותו שבט ובתר שמיה לא אזלי' כדפי'. ועוד סברא גדולה כיון דע"כ אדר הראשון הוא חדש העיבור והוא המשלים חסרון מכל חדש וחדש הלבנה שעברו עד חדש העיבור להשלים עד היתרון ומכל חדש וחדש מחדשי החמה שעברו עד כאן ולפעמים שחדש העיבור אינו מספיק להשלים מה שעבר ולכך לפעמים רק שנה אחת בין שני עיבורין כגון שנת ששית ושמינית ושנת י"ז וי"ט. ואם כן אם אינו משלים לחדשים שעברו כל שכן שאינו תשלומין לאדר השני שאחריו ואם כן על כרחינו כיון שאינו בא אלא להשלים אינו במקום אדר השייך לשנה זו וכיון שעדיין אדר השייך לשנה זו לא הגיע. איך איפשר לומר שזה שנולד באדר בשנ' פשוט' יעלה לו עתה בשנת העיבו' אדר הראשון שהוא תשלומין לחדשים שעברו יבא להשלי' לזה שנת י"ג שלו ולהביאו לכלל עונשין ח"ו ועדיין אדר שלו לא הגיע אלא פשיטא נותנין לו אדר השני כדינו וגם אדר הראשון. ואמרי' נמי לתא דידיה גרם לו שנתעבר' השנה ואף על גב דגדול המצוה ועושה כו' ואם כן נאמר דחוב הוא לו שאנו מאחרי' גדלותו וי"ל דה"מ גדול שיש לו דעת וכח והרגל גדול מה שאין כן בזה שעדיין רך בשנים ובכל אלה וק"ל. וכן הדין במשכיר בית לחבירו ונתעברה השנה נתעברה לשוכר כדאיתא בפרק השואל והיינו נמי לתא דידיה ואימר מזלו גרם ויהבינן

ליה כל חדש העיבור ולא מחלקין אותו לחדשים שעברו קודם שנשכר לו הבית ולא יגיע להשוכר מחדש העיבור כי אם היתרון משנה אחת ואילו שכר הבית באדר בשנה פשוטה ונתעברה אחר כך אמרת נתעברה לשוכר דהא סתמא קתני נתעברה לשוכר ל"ש שכרו באדר ל"ש שכרו בניסן וזהו שכתב לעיל בתשובה וכן משמע פרק השואל גבי מרחץ וגבי משכיר בית לחבירו והיינו כדפי' וזהו דומה למה שכתב באותו תשובה לעיל מיניה בענין בתולים ואם עברו השנה בתוליה חוזרין. וה"ה לענין גדלות וקטנות יחזור לקטנותו כדפרישית לעיל וקצת יש לי ראייה דנתעברה לשוכר סתמא קאמר אפילו שכרה באדר ואחר כך נתעברה נתעברה לשוכר כי ז"ל הספר א"ז המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר לחדשים נתעברה למשכיר כו' מדקאמר לחדשים נתעברה למשכיר ולא קאמר רבותא טפי שכרה לשנה ונתעברה נתעברה למשכיר והוא ששכרה באדר. אלא נתעברה לשוכר אבל לחדשים כל חדש וחדש חדש בפני עצמו. אף על גב דשניהם נקראין אדר דכה"ג לא אזלינן בתר שמיה כדפרישית ומה שכת' הספר א"ז אח"כ המשכיר בית לחבירו עד אדר זה אומר עד אדר ראשון וזה אומר עד אדר שני או עד סוף אדר זה אומר עד סוף אדר ראשון וז"א עד סוף אדר שני חולקין ביניהם עכ"ל זה אינו סתירה על נדון דידן דהתם בתנאם ובדבור תליא מילת' מה שאין כן בנדון דידן וזולת זה דברי הסא"ז צריך עיון מפרק קונם יין דתנן התם קונם יין שאני טועם השנה ונתעבר השנה אסור בה ובעיבורה. עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר הראשון. עד סוף אדר עד סוף אדר הראשון וע"ש בגמרא גם בדברי הרא"ש. ומה שאני נוהג להורות לשואלי על התענית מיום שמת בו אביו או אמו אם יתענו באדר הראשון או בשני שיתענו בראשון. וכן נהגתי להורות מימי קדם מטעם שאפרש ואח"כ ראיתי בתשובת שאירי ההרר"י ווייל ז"ל שכתב שמהרר"י ס"ל ז"ל הורה להתענות בשניהם ודעתו ר"ל מהררי"ו לצום בשני מדאמר בנדרים הנודר עד אדר אם לא ידע שהשנה מעוברת עד אדר הראשון ואם ידע שהשנה מעוברת עד אדר השני וה"נ הכא ידע בגו"ח י"א י"ד י"ז י"ט. ואני רגיל להורות כמו מהרר"י ז"ל עד כאן לשונו. ולי נראה דיום שמת בו אינו בכלל נדרים שאדם נודר מדאמרי' בפרק ג' דשבועו'. אהא הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ביום שמת בו אבא ביום שמת בו רבו ביום שנהרג בו גדלי' בן אחיקם כו' ואמר שמואל והוא שנדר ובא אלמא סתמא לאו נודר ובא. הוא אלא במנהג תליא מילתא וראייה דלועזים אינם מתענים אותם ורובם אינם מתענים אפילו בתענית הכתובים זולת ט' באב ותענית אסתר נוהגים מצד מנהג. וכיון דמנהגא הוא אמרי' כאשר נהגו כן הוא. לכך נראה דאין לדמותו לנדרי' ואפי' אם אמר ונדר אצום ביום שמת בו אבא ולא הזכיר אדר אין לדמותו

לנדרים אלא דווקא כשמזכיר אדר וידע בעיבור דשתא אמרינ' דאדר שני קאמר כיון דאדר ראשון הוא חדש העיבור כדפי' אמרינן האי גברא מדלא פי' סתמא אדר קאמר דהיינו אדר השני ועוד יש להאריך ועת לקצר ולכך מסתברא לי טעמא דידי דסברא לומר דזה המנהג בא או משום דביו' שמת בו אבא או רבו איתרע מזליה או משום כפרה לאביו או רבו דגם על רבו אומר הריני כפרת משכבו וברא מזכה אבא ולא אבא בריה כדאיתא בפרק חלק ולכך מתענה דווקא ביום המיתה ולא ביום הקבורה וכן פסק האגוד' בשבועות בפרק הנ"ל ואומר בו קדיש כההוא עובדא דר' עקיבא שלמד בריה דההוא גברא לומר ברכו לס"ת וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבא קטן האומר קדיש מציל אביו מן הפורענות וכיון דמהאי טעמא נהגו להתענות או מטעם כפרת אביו או מטעם שניהם ראוי וסברא לומר דמי שמת אביו או אמו או רבו באדר בשנה פשוטה ובשנה שאחריה עיבור פוסק מלומר קדיש בשבט דלא לשויי' רשע כי משפט רשעים י"ב חדשים כדתנן במסכת עדיות פ"ג י"ב חדשים משפט דור המבול י"ב חדש משפט איוב י"ב חדש משפט מצראי י"ח משפ' גוג לעתיד לבא י"ב חדשי' משפט רשעי' י"ב חדש שנא' והי' מידי חדש בחדשו ר' יוחנן בן נורי אומר מן הפסח ועד העצרת שנא' ומידי שבת בשבתו ע"כ ופירוש מעדיות אין לי ומסתברא דר"ל מן מידי חדש בחדשו קדריש דמשפט רשעים מידי חדש שבו נפטר משפטו עד שחוזר אותו חדש דהיינו חדשי הלבנה דשייך לומר עליה חידוש מה שלא שייך על חדשי החמה שאיננה מתחדשת בעצמה אבל הולכת ממזל למזל ואצל המזל איכ' חידוש ולא בעצמותה ויכול להיות שנקראו חדשי החמה בשתוף השם ואגב חדשי הלבנה שיש חידוש בעצמותה אבל במקרא לא נמצא ובערוך חדש כתב וז"ל ומנלן שהלבנה נקראת חדש דתנן מי שראה את החדש ואינו יכול לילך ברגליו עכ"ל. ואם כן מי שנפטר בשנה פשוטה אם נתעברה השנה אחר כך נגמר דינו ומשפטו באדר הראשון ואם כן שם שייך התעני' והקדיש וכן בכל שנה. ואין לומ' כלל דהשני אדרין חשובין גם לזה כחדש אח' לדינו ומשפטו חלילה כי לעוות אדם בריבו ה' לא צוה ולכן אי משום כפרה הוא למה יאחר כפרת אביו או רבו ולא יביא כפרתם ביום כלות משפטם דהיינו ביום טהרתם ביום אחר כלות דינם ומשפטם אחר כלות י"ב חדשי לבנה ואי משום דמתרע מזליה ביום ההיא ביום שמת בו אביו כו'. מכל מקום אף על גב דבא על פורענות בר מינן ותנן בפרק קמא דמגילה זמן עצי הכהנים וט' באב כו' מאחרים ולא מקדימין ומפרש בגמ' תשעה באב פרענותא הוא ואקדומי פורענות' לא מקדימנ' וי"ל דשאני הכא דתעניתא רפואה ותקנה למה שנרמז לו מן השמים ודומה ממש לתענית חלום דמתענה בו ביום ואפילו בשבת ועונג הוא לו תעניתו משום דרפואה

ותקנה הוא למה שהראו לו מן השמים וקל להבין. ולכך יש לחלק בין ענין תענית לעניין בר מצוה. ואיפשר אם הייתי יודע מתחילה תשובת מהררי"ו ז"ל הייתי משיב לשואלי יש מורים כך וי"א כך והייתי מניח הברירה להם. ואני הנראה לעניות דעתי כתבתי נאם הטרוד יודא מינץ:

ו

זבובי מות יבאיש יביע שמן רקח. זבובי מות יבאיש זהו המוחרם גרשון בונפאצ"ו דכתיב חופר גומץ בו יפול ופורץ גדר ישכנו נחש. ואמרינן במועד קטן מאי שמתא שם מיתה יביע שמן רקח זה ה"ה אהו' מהר"ר אליה מזרחי יצ"ו אשר המוחרם משיאו שם רע בעמיו לכתוב עליו שמהרר"א הנ"ל הסכים עמו שמותר ליקח שתי נשים כי גזירת הגאון ר"ג מ"ה ז"ל איננה במקום מצוה לקיים פריה ורביה כי במקום מצוה לא גזר. וראייתו מן המרדכי מפרק החולץ כאשר תשובתו ולשונו לקמן כי הראייה לא שרירא ולא קיימא ואפי' בר בי רב דחד יומא לא יאמר כדבר הזה כל שכן שלא יכתוב. על כן אין להאמין שהתיר ושדא נרגא והתיר גזירת הגאון מטעם זה או שהביא הראייה כי דמיא להאי דינא כאוכלא לדנא. ואח"ו יצאה המכשלה הזאת מתחת ידו שותפותי' שנשתתף עם בר עבירה כי האי גברא גרמה לו וכן המדה כי כן אירע לעדת קרח שהיו מקרואי העדה כמו שפי' שם רש"י ונתן טעם לדבר ממה שאמרת אוי לרשע אוי לשכינו. וכל שכן לאנשים רשעים וחנפים שמושכים עצמם לעבירה ואחרים עמהם ומזיקין לבני אדם בהבטה בעלמא ועל כן אמרו אסור להסתכל בפני רשע. וז"ל הנכתב לי שאמר המוחרם הנ"ל תראו שזה רבי יודא מינץ כתב שאני עברתי חרם ר"ג מ"ה נ"ע. והנה זה רבי יודא מינץ בעצמו כתב על מה"ר אליה מזרחי שהוא אדם גדול בישראל ואותו מה"ר אליה מזרחי הוא בעצמו כתב לי שמותר ליקח שתי נשים והראה תשובה ששלח לו וזה תורף התשובה במקום שצריך לקיים פריה ורביה אין לחוש לדברי הגאון ר"ג מ"ה נ"ע ואין צריך התר' בדבר כי במקום מצות פרו ורבו לא גזר. והביא ראייה מראבי"ה בהמרדכ"י פרק החולץ מתשובה המתחלת ראיתי מר' אוגייה כו' עכ"ל. והנה אם כתב מהרא"מ יצ"ו כנ"ל ולא כתב יותר היה אפשר לתרץ דבריו אמנם בדוחק והיינו מפרשים דבריו שר"ל במקום שצריך לקיים פריה ורביה היינו במקו' יבום והיינו כמו שכתב ראבי"ה דאי לא תימא הכי לא מצא מהרה"מ ידיו ורגליו בבית המדרש כמו שאפרש בעזה"י. ור"ל דווקא במקום הצריך דהיינו במקום יבום ולא במקום אחר ואטעויי קא מטעי להמוחרם על דרך הלעיטהו לרשע וימות ואי ר"ל הדברים כפשוטם אם כן גזירת הגאון אינה כי

אם במקום שקיים פ"ו וזה אינו. ועוד לרבי אמי דאמר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתוב' וכי לית ליה לר' אמי מצות פ"ו וכ"ת רבי אמי מירי ביש לו בנים שכבר קיים פ"ו הא ליתא דהא בפרק הבא על יבמתו קאי אהא הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה דמיירי בדלית ליה בנים והכי איתא התם הוא אמר מינה והיא אמר' מיניה אמר רבי אמי הוו דברים שבינו לבינה היא נאמנת אמר איזיל אינסיב אינסי נפשאי אמר רבי אמי אף בזו יוציא ויתן כתובה שאני אומר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה רבא אמר נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר ליה למזננהו ע"כ. אלמא רבי אמי בדלית ליה בנים איירי ועוד דיש בה ספק אם ראויה לבנים אם לאו ואפילו הכי סבירא ליה לר' אמי דמצות פ"ו לא דחי לה. ואין לומר תאמר היא הנותנ' משום דאין לו בנים אין ממתיני' למיזל ולמבדק זה אינו דא"כ הטעם שאני אומר כו' טעות דדילמא שאני התם דאין ספק באשתו ראשונה ולכך אינו נושא אשה על אשתו ועוד כיון דטוען שרוצה לישא אשה אחרת ולראות אם ראוי לבנים ואם כן מנ"מ אם יחזיק הראשונה אלא ודאי סבירא ליה דאין לישא שתי נשים וק"ל וכ"ת הא לית הלכת' כרבי אמי שהרי ר"י אלפס פסק כרבא וכן המרדכ"י מכל מקום רבי אמי בעצמו אי סברא היא דמצות פ"ו דוחה למה קאמר ופסק בנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה אלא ודאי פריה ורביה אינה דוח' אפילו יש לו אשה כל דהו. ועוד אפילו רבא נמי לא קאמר שחייב לישא אלא נושא אדם כמה נשים והיינו רשות אם ירצה. ועוד הרי המרדכ"י שפוסק כרבא כתב על דברי רבא וז"ל ומיהו בזמן הזה שיש חרם של ר"ג מ"ה שלא לישא שתי נשים הלכך יתן כתובה אביאס"ף עכ"ל. אלמ' האידנא אחר גזירת הגאון הוי דינא אפילו לרבא כרבי אמי דאמר הנושא אשה על אשתו יוצי' ויתן כתובה ואינו מועיל לו מצו' פ"ו. ועוד לכאורה נראה דספר התרומה סבירא ליה דהלכתא כרבי אמי ולא כרבא שהרי לא הביא אלא דברי רבי אמי ולא דברי רבא. וז"ל במרדכ"י בפרק החולץ בפלוגתא אם מצות חליצה קודמת או מצות יבום ופסק בספר התרומה אף על פי שכך הלכה דמצות חליצה קודם מכל מקו' לא כפינן ליה לחלוץ כו' עד ולא מבעיא אם אין ליבם אשה דלא כפינן ליה לחלוץ אלא אפילו יש לו אשה כבר. ואמרינן בפרק הבא על יבמתו הנוש"א אשה על אשתו כופין אותו ויוציא ויתן כתובה וגם יש בינינו חרם קדמונים שלא לישא שתי נשים אפי' הכי לא כייפינן ליה לחלוץ דשמא כיון דממילא נפלה ליה ומן השמים הקנו לו לא מקרי שתי נשים וגם לא שבקינן ליה ליבם כיון דמצות חליצה קודמת וכן כתב ראבי"ה דאין כופין לחלוץ. וזאת אשר השיב ראבי"ה לרבינו שמואל ז"ל אשר שאל אדוני אם זקינה מותרת ליבם אם לאו משום שאינה ראויה לילד אני לא באתי לידי מדה זו לשאל דבר זה לרבותי

אך בבחרותי ראיתי מרת אוגיי' שהית' זקינה כשמ' בעלה ר' קלונימוס ב"ר יעקב דודתו של ה"ר מנחם והיבם היה רבי הילל וה"ר אפרים ובאו לדין לפני רבותי בועד הקהילות שפיר"א ורמיז"א ומגענצ"א. ואף רבינו אבא מרי היה שם וכפאוה שנתנה בין קרקעות וספרים וכסף ושוה כסף מאה זקוקים לחלוץ והם רצו ליבם ואף על פי שהיו להם נשים ואשר היה ידם עמה היו רוצים לכופם לחלוץ מפני שהיו להם נשים והיבמין אומר תקנת ר"ג מ"ה לא היתה במקום דיחוי מצוה כו' עד וידע אדוני כי נ"ל שמותרת ליבם הואיל והיתה לה שעת הכושר כו' ומדלא הזכיר ספר התרומה דברי רבא ש"מ דלא סבירא ליה כוותיה דאל"כ ה"ל למימר בסיפא דמילתיה לא מבעיא כמו ברישא דאמר לא מבעיא באין לו אשה כו' ה"ל למימר גם כן בסיפא והכי הל"ל ולא מבעיא לרבא דאמר בפרק הבא על יבמתו נושא אדם כמה נשים אלא אפילו לרבי אמי דאמר כל הנושא כו' אלא ודאי לא סבירא ליה הא דרבא וכ"ת מאיז' סבר' פליג על ר"י אלפס דפסק כרבא והא רבא בתראה הוא והילכת' כבתראה ויש לומר מלשון הגמ' דקאמר בפ' הבא על יבמתו על דברי רבי אמי רבא אמר ולא קאמר ורבא אמר שהיה משמע דהגמרא הביאה רבא כחולק ואז שייך לומר דרבא פליג עליה והלכה כבתראה. מה שאין כן כשאמר רבא אמר וק"ל. ואי הלכה כרבי אמי ודאי פשיטא דמצות פ"ו אינה דוחה גזירת הגאון ומדקאמר אפילו לרבי אמי אין כופין לחלוץ שמע מינה מצות יבום עדיפא ליה ממצות פ"ו. ומאד תמיהני איך יעלה על לב לדמות מצות פ"ו למצו' יבום והלא מצות יבום כל כך גדולה שמייבם אותה בעל כרחה כדכתי' יבמה יבא עליה בע"כ ואלו קידושין דעלמא מדעתה אין בעל כרחה לא. ועוד המדקדק בדברי ראבי"ה רואה ומבין דדווק' ביבום מיירי דאית ביה תרתי מצות יבום ואשה הקנו לו מן השמים ר"ל ממילא נפלה לו משמים ולא איהו קעקר לי' לתקנת הגאון ז"ל ולא דמי לנוש' אשה על אשתו דאיהו קעקר ליה לתקנת הגאון אפילו אם הוא במקום מצות פ"ו וזה סברת בעל התרומה וזהו מה שכתב ראבי"ה שהיבמין טענו תקנת הגאון ז"ל לא היתי' במקו' דיחוי מצוה כו' ולא טענה שתקנת הגאון לא היתה לדחות המצוה דזה הלשון היה משמע גם כן שלא תקן הגאון נגד מצו' פ"ו. אבל הלשון במקום דחוי מצוה משמע שלא תיקן במקום שכבר באה המצוה ליד זה האדם ואיהו לא בא לעקור אבל ממיל' מן השמים עקרוה והיינו מצות יבום וק"ל. ועוד אוכיח שראבי"ה סביר' ליה דמצות יבום עדיפא ממצות פ"ו כי ז"ל המרדכ"י בריש הבא על יבמתו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים כו' ללמדך שאין ישיבת ח"ל עולה לו מן המניין כו' ואהא ברייתא סמכינן בזמן הזה שאנו בח"ל ושוהין טפי מעשרה שנים ואין כופין להוצי' וכן פסק ראב"ן זקיני וכן מצאתי בשם רבינו יצחק ברבי שמואל וגרסינן בס"פ חזק' הבתים

משחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ושלא להוליד בנים אלא שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בו. הלכך לכל הפחות אין כופין להוציא ואפילו בארץ ישראל חייב ליתן כתובה ותנאי כתובה אביאסף עכ"ל. אלמא ס"ל לאביאסף משום דאמרו דין הוא שנגזו' עלינו שלא לישא אשה ושלא להוליד בנים אף על פי שלא גזרו מ"מ גורם שאין כופין להוציא במקום ששהה עמה עשר שנים אע"ג דבטיל מפ"ו ולא אמרינן משום מצות פ"ו ניכוף אותו להוציא כדי לקיים מצו' פ"ו ואלו לענין יבום לא אמרי' דיגרום מה שאמרו דין הוא שנגזור על עצמינו כו' וגזירת הגאון שלא יכופו אותה ליבם או לעשות פשרה עמה אלא יחלוץ. אלא ודאי מצות ייבום יותר גדולה ממצות פ"ו ולית דין צריך בשש. והסברא נותנת משום דפ"ו יש לה היתר אם לא מצא אשה שתרצה להנשא לו או שתורתו אומנותו כבן עזאי אבל הכא מייבם אותה בעל כרחה וכן אפילו מי שתורתו אומנותו שהרי היא זקוקתו ומן השמים הקנו לו. ולמ"ד מצות יבום קודמת והתוס' ס"פ ח"ה מסופקים בדבר דמקשינן התם דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה תימא והא כתיב פרו ורבו ושמא על אותם שכבר קיימו פ"ו והיינו זרעו של אברהם כלה שלא יוליד אלא בן ובת עכ"ל התו' אלמא דתו' הקש' בלשון שמא. וכ"ת תאמר ראבי"ה ס"ל כתו' דס"פ ח"ה וראבי"ה ואביאסף פליגי אהדדי איברא קבלה היא בידי שראבי"ה הוא אבי העזרי והוא אביאסף וכבר הוכחתי בפסק אחר משתי תשובות במרדכי אחת בפרק קמא דבבא בתרא והאחרת במרדכי במסכת מגילה בפרק בני העיר שראבי"ה הוא אבי העזרי ושהוא אביאסף מההיא דלעיל שכתב בה וכן פסק ראב"ן זקיני ומסיימת אביאסף והדבר ידוע שראב"ן היה זקינו של ראבי"ה כי ראבי"ה היה בנו של רבינו יואל ורבינו יואל היה חתנו של ראב"ן כמוכח במרדכי במסכת ראש השנה בתשובה מעשה היה בשנת תתקמ"ה כו' ושם כתב ורבינו יואל הלוי חתנו דראב"ן כתב איני יכול לעמוד על דברי מורי חמי כו'. וע"ש. ועוד זאת בתשובה דלעיל המסיימת אביאסף מסיימת בתוס' מאלפס ראבי"ה אלמא ראבי"ה ואביאסף חד הוא הרי מכל הנ"ל מוכח שאין הנדון דומה לראיי' אלא כאוכלא לדנא והארכתי בדרוש אולי יבין וישכיל המוחרם וישיב מדרכיו הרעים. כי רואה אני וגם ידוע לי שאין בו לא תורה ולא סברי לא דעת ולא בינה אלא כשדה בור שאין בו צמחים ראויים לבני אדם אלא שרשי ראש ולענה המזיקי' לבני אדם וסימנך הבו"ר רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבי' יש בו וממה נפשך מוכח או אין בו ידיע' ולא פלפול ולא טעם ולא סברא ואינו בר הוראה או אינו בר אמונה או שניהם כאחת ואינם טובים דאילו היתה בו ידיעה כו' היה מוצא לנפשו עזר ותרופה וראייה להתיר על הדרוש כי הדבר נוגע בנפשו

ובכבודו והיה לו להראות לאחרים ראייה למה נשאו לבו ליקח שתי נשים. ולא יתלה עצמו בהוראות אחרים ואם אינו יכול למצוא התיר היה לו לחזור מרשעתו אלא ודאי בר עבירה הוא ועל כן אין לסמוך על הוראותיו. וכל הנ"ל מכריחני לומר שמשיא שם רע לאהובי ה"ה מהר"ר אליה מזרחי יצ"ו. ועוד שמתוך התחלת תשובת ראבי"ה מוכח שקודם זאת התשובה כתב ודיבר מזה הדין דהיינו מגזירת הגאון ז"ל וכן הוא והוא ספר התרומ' כדלעיל שהביא המרדכי קודם התשוב' מראבי"ה ואין מפסיק ביניה' וא"כ אי ראה תשובת ראבי"ה א"כ ראה ג"כ מה שכ' ס' התרומ' ובר מינן לחשוד הרב הנ"ל שירא' ס' התרומ' שאוסר משום גזירת הגאון או לאו משו' דממילא נפלה ליה כו' ויורה לקולא כדעת ראבי"ה כפי מה שהוא מבין דעת ראבי"ה ולא יחוש שמא נקרא עליו המקרא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המגיד יגיד. ועוד כפי מה שהוכחת שהאביאסף הוא ראבי"ה אם כן מוכח שראבי"ה אוסר בעלמא שלא במקום יבום משו' גזירת הגאון ואינה מועיל לו מצות פ"ו ואם כן אין שום דעה שמתרת בעלמא לישא שתי נשי' ספר התרומה אוסר ראבי"ה אוסר רא"ם אוסר כי ז"ל האגוד' והרא"ם היה נוהג להתיר בשעת חליצה חרם לישא שתי נשים שלא תהא חליצה פסולה סמ"ק אוסר כי ז"ל ואם יש לו אשה אחרת מנדין אותו להדיא עד שיחלוץ וכן הטור א"ה מביא הסמ"ק ואינו מביא שום דיעה החולקת על הסמ"ק רבי אביגדור ורבינו שמחה ורבינו שמריה אוסרין כי ז"ל בתשוב' כת' הר"ר אביגדור כהן מי שהיה נשוי אשה ונפלה לפניו יבמה קבלתי ממורי רבי שמח' בש' רבי שמריה שבזמן הזה כופין אותו לחלוץ וראייתו מדתנן בפרק ב"ש הנודרת הנא' מיבמ' בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ לה אף על פי שהיא גרמה הואיל ולא נתכוונ' לכך כ"ש הכא שלא גרמה היא כלל אלא גזירת רבינו גרשון מ"ה היא מבדלת ביניהם עכ"ל. ר"י א"ז אוסר כי ז"ל עכשיו שגזר הגאון על שתי נשים ופשטה הגזיר' והיה היבם ברצון מייב' אלא שהוא אנוס בתקנתא דרבנן שאינו יכול ליבם אין להפסיד מה שבידו מה שירש מאחיו ולמדתי זה מדברי ר"י הלבן ז"ל שכתב בתחילת מסכת כתובות אהא דמסיק חלה הוא מהו התם טעמא מאי משום דאנוס ה"נ הא אנוס או דילמא התם אניס בתקנתא דתקינו לה רבנן וכתב ר"י הלבן מכאן אני מדקדק דכל אניס בתקנתא דרבנן אין לו להפסיד מה שבידו ועכשיו אם אמר היבם איני רוצה לחלוץ ליך עד שתתן לי כך וכך דוחקין אותו עד שיחלוץ דהשתא כמו תקנתא דרבנן היא שאינו יכול לישא אשה אחרת. וגדולה מזו שנינו ביבמות פר' בית שמאי המודרת הנאה מיבמ' בחיי בעלה דכופין אותו שיחלוץ לה אף על פי שכמו מקצת פשיעותא היא וכל שכן כה"ג שאי' מניחין את היבם לדוחק' לשום דבר אלא כופין אותו לחלוץ עכ"ל. הכא נמי הואיל ואניס בתקנתא דרבנן

שאין יכול לייבם שאין לו להפסיד מה שירש מאחיו יצחק ברבי משה נב"ה עכ"ל ר"י א"ז הרי שסובר דגזירת הגאון דוחה מצות יבום ולא אמרינן דבמקום מצוה לא גזר אע"ג דממילא נפלה ליה ומן שמיא הקנו לו עוד שמעינן מיניה דגזירת הגאון חשיב' ליה כתקנ' שגזרו חכמי התלמוד וזהו דבר גדול מכל מקום אין לעבור פיו כי היה חכם גדול וחסיד ותלה עצמו באילן גדול בר"י הלבן עוד שמעינן מיניה דגזירת הגאון פשטה. ודבר זה כבר כתבתי דבכל מקום סתמא נהגה אם לא שידוע לנו שלא נהגה ועל זה הבאתי ראייה מלשון התקנ' ואין להאריך. אמנם כל הנ"ל הכריחני שלא לתלות בוקי סריקי במהר"ר אליה מזרחי יצ"ו לומר שהוא התיר וראייתו מראבי"ה. אבל לבי אמר לי שהוא פסול וזיוף והמוחרם כתב כל זה כי נהג בשכבר להצטרף לכה"ג בענין העדות הפסול שנגבה בסוד בקורפ"ה. וכאשר נעשה אולי שזייפו תקנה במקום סכנה אף על פי שבזייוף זה אין להם להחללים לא תרופה ולא תקנה כי גופי העדיות בשמותם ובקיומם בידי וביד כת הכהנים יצ"ו וכן יש קונטריס אחד ביד כת הכהני' שולח להם באותו זמן על ידי ספן אחד כי חששתי פן יבא לידי החללים אמרתי טובים שנים מן האחד כי באולי יבא לכל הפחות אחת ליד כת הכהנים יצ"ו והחוט המשולש לא במהרה ינתק והיינו אותו שלי שהוא בידי כולם כתוב בהם סכנה אבל הם זייפו תקנה. אמנם האמת עושה דרכו והוא שאני לא כתבתי שום שם משמות העדים מפני הסכנה שמא החללים ימסרו אותם בעש"ג וכן נתבקשנו מן העדי' ומ"מ חששתי שמא מ"מ יבינו מאיזה קורבה או כה"ג מי הם העדים ונמצא שעל ידי יבאו העדים לידי סכנ' והדב' הזה ידוע יותר לכת הכהנים ממה שאני יודע כי אצלם ובתוך החללים הם יושבי' ויודעים טבעם ואיזה דבר הוא סכנה ועל זה כתבתי להם שיעיינו דקדוק יפה על העדיות בכל מקום שנראה שח"ו יש בו סכנה תמחקו כי אתם היודעים ובדברים אחרים ת"ל איני צרי' לדקדוק' כי אני יודע כמוה' ואפשר יותר מהם אבל לשון שח"ו יש בו תקנה תמחקו ממקומו הוא מוכרח שהוא זיוף ולא תיקנו בזה פסול כהונה ונוכל לו' מה מהני ליה רמא' ברמאותי' וזייפנא בזייפנותיה ודרך משל לסימנ' בעלמא הוא ענה אשר מצא את הימים הוא היה פסול לפיכך הביא פסולים לעולם ואולי לעתיד יתן את הדין אם אתבע עולבני מההוא תלמיד שאינו הגון והנהו דעמיה וגם מזה לא אאריך כעת. אכן גליתי דעתי למה אני מסכי' שמהרר"א מזרחי לא הסכים עם המוחר' כי אין אנו יכולי' להתיר גזיר' הגאון ז"ל ומה מאד אני מתמיה על המשכילים דרי קהילת קורפא החרדים על דבר ה' יצ"ו למה מועלים ומקילין בחרם הגאון ר"ג מ"ה ז"ל הלא אין ספק בדבר כאשר ימצאו פסקי הראשון ביד אהובי ה"ה מהר"ר מנחם רוש"ו יצ"ו וגם דברי האחרונים ימצאו ביד הישיש ומשכיל אהובי הח"ר

עזרא רוש"ו אחיו יצ"ו ולא מבעיא אחרי שקיום החרם בשב ואל תעשה שלא היה להם להקל אלא אפילו היה בקום ועשה לא היה להם להקל בחרם הגאון ז"ל. וכ"ש וק"ו אחרי שהמוחרם עבר גם כן תקנתם דכל העובר על תקנת הצבור בר מלקות הוא כאשר פסק רש"י והמרדכי מביא בשבועות וכן פסק הסא"ז בסוף הלכות מ"ק. לכן הנני מזהירם כפי הכח הניתן לי שלא ימעלו עוד בחרם הגאון ז"ל ובקשתי להח' עזרא רוש"ו הנ"ל שיאמר ויודיע ברבים אשר כתבתי בזה הדרוש במה שידוע לו על כן מכל הנ"ל דבר פשוט הוא כביעתא בכותחא גרשון בונ"ו פאצ"ו הנ"ל הוא מוחרם ומנודה לשמים ולבריותיו להקל בזה כלל גם אין לסמוך על הוראותיו ולא מבעיא הוראות הנוגעים בעריו' ועדיות אלא אפילו סתם הוראות. ואשר הורוני מן השמים כתבתי נא' הטרוד יודא מינץ.

יא

אדברה נא שלו' לידידי היקר ונעלה הח"ר מנחם יצ"ו וע"ש כל אשר לך יצ"ו ראיתי אשר השגת ע"ד קידושי האנוסי' וחליצותיה' שאני חושש ח"ו לקידושיהן בההיא דאמרי' ספ"ק דיבמות גוי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו דחיישי' שמא מעשר' שבטי' הוא בדוכתין דשכיחי וטעם דעת כבודך דמ"מ אין לחוש כיון דהקידושין היו בפני פסולי עדות דאורייתא והמקדש בפני פסולי עדות דאורייתא מותרת לשוק ולא בעיא גט כדעת רבי שמואל בן חפני כהן והגאונים אשר עמו כדאיתא במרדכי פרק זה בורר וכן דעת מה"רם כדאיתא בתשובת סמ"ג שהתיר אשה בלא גט שנתקדשה רק בפני ראובן ובפני בן אחותו וטעמו דידי כי דרשתי סמוכין מהאנוסים שבמלכות שמקדשין בצנעה ולוקחין לעולם שנים או שלשה ישראלים כשרים או לכל הפחות אחד כשר שעושה הברכה ומסתמא גם הם נהגו כך ואם כן הוי להו לכל הפחות המקדש בעד אחד ושניהם מודין ואף שה"ג מקילין מכל מקו' הס"מג הביא הה"ג אבל הוא כתב וראוי להחמיר וכן פסק מהר"ם וכן הביאו המרדכי פרק ג' דקידושין ועוד וכי אין לחלק בין פסולי הגוף דהיינו הפסולים מחמת קורבה כמו משה ואהרן שאין להם תקנה לפסולי מחמת מעשה כגון גזלן ואוכלי' דב' האסור ויש להם תקנה ע"י חזרה או תשובה והא אמרינן בקידושין האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק אפי' רשע גמור הרי זו מקודש' חיישי' שמא הרהר תשובה בלבו והדב' הזה צ"ע גדול במרדכי פרק קמא דגיטין וע"ש וכל שכן אילו האנוסים שתחילתן באונס וכל השתדלותן לחזור לדתינו ור' שמואל ב"ח הכהן כו' וגם מה"רם לעיל לא דבר ולא הקיל אלא בפסלי עדות בגופן ובאותה תשוב' שרמזתי לעיל הסמ"ג שהתיר מה"רם בלא גט האשה שנתקדשה לפני שני עדים שהיו

ראשון בשני יש שכמה גדולים חלקו עליו וכתבו שאין להתירה בלא גט ואחד מהם הרב משפי"ראה שהיה רבו של מה"רם ואחרי שיש שחולקים עליו והצריכו גט אף המתקדשת בפסולי עדות דאורייתא ואנו לא ידעינן כל דעתם אף על פי שלפי תשובתו לא חזר בו ונצחם מכל מקום קשה עלי להכריע לכתחילה ובפרט בדבר שיש לו זמן ו' או ז' שנים וז"ל מה"רם באותו תשוב' אם בעלי נפש אתם לחוש לקידושי ראשון אף על פי שאין בהו בית מיחוש תכריחו את הראשון ליתן לה גט לפסלה לכהונה בחנם. אע"פכ נסבב הדרך לכבודכם שתמתין עד הפורים מלינשא אם תוכלו לעשות בתוך כך שיגרשנה אבל לעגנה עולמית אם יתן כתף סוררת לא ישמעון להם אחרי שאינה צריכה עכ"ל. וטעם שאין לפוסלה בחנם לכהונ' לא שייך בנדון דידן כי כבר פסולה היא לכהונה ועומדת וגם עיגון עולמית אין כמו דפירש. גם זה מצאתי במרדכי מעשה בא לפני ר"ג והיו עדיו עדי כותיים כו' פסק האלפס דהאידנא כותי פסול לעדים פסק מר כהן צדק גאון ורב עמרם גאון במקום שיש דוחק עדים כשירי' אם חתם על הגט ישראל כשר והשני שחת' מומר כשר דאיתקש יציאה להוי' ואילו קיד' ישראל מומר קידושיו קידושין ה"נ גיטו גט וגם יכול לחתום על הגט במקום שאין עידי' כדאשכחן בעידי כותים הכא שהכשיר ר"ג והרבה מגמגמים בדבר ואומר דדינו כנכרי גמור והאריכו בדבר אבל אני רואה מעש' בכל יום שמומר מגרש אף על פי שקידש בקדושתו ואין מפקפק בדבר וגם בתשובות כתוב דמומ' מגרש את אשתו עכ"ל ומכל הני טעמי' לא מלאני לבי להקל ולהתיר' בלא חליצה ואף על גב דגבי חליצ' כתיב אחוה והרי הוא כמו ב' חדשים הארכתי מאד בפסק אחר פסקתי על יבמה אח' נשאת ויש לה יבם מומר שהמיר אחר שנשאת לבעלה הראשון והועד על המומר שמת ונשאת לאחר. ועתה הועד שעדיין הוא חי ועתה שלחתי שליח לראו' אם אמת הוא כי נאמר שהו' בקיא"ה ואמ' לי לילך לדרך סלני"ק ובקושטנטינ"א ובאותו הפס' הבאתי הטו' א"ה והרא"ש והמרדכי ותשובו' מהאז"ג וסא"ז ושאר תשובות ואין כאן מקומו וגם אין לי שעת הכושר ע"כ קצרתי נא' אוה' הטרוד יודא מינץ:

יב

פטיש החזק עמוד הימיני ה"ה ר"ג מהר"ר פינחס יצ"ו עש"ת וכל אשר לך יצ"ו ואחר מי רודף מלך ישראל אחר פרעוש אחד אחר כלב המת להסכים עם מכ"ת להתיר אשה שנפלה לפני יבם מומר שהיה מומר בשעת מיתת בעלה ולא בשע' קידושי בעלה ולאחר כמה שנים אח' מיתת הבעל התירוה לינשא כמה תופסי ישיבות על פי עדות שהובא לפניהם איך שהיבם מת ועל פי אותו עדו' ואותה התר' נשאת לאיש הרי הוא כמו שנתים

ועתה בא עדות אחרת איך שהיב' הוא חי ועדיין הוא מומר ודעת כ"ת להתירה מכל מקום אף על פי שעדיין הוא חי כדעת ר"ח כמו שהבאת מן המרדכ"י ומתשובת מהר"ם ומן הסא"ז ואף לדעת החולקין על ר"ח מודים בכה"ג דאינה צריכה לא חליצה ולא יבום כיון דבהיתר נשא' על פי גדולי הדור אין להוציאה מבעלה בדיעבד ובהא כל אפי' שוין זהו שורש כוונת מכ"ת ועל זה בקשתני לעיין על הדרוש ולהספי' ואני בער ולא אדע מכל מקום לאהב' מר ומשום תקנת העיגון אחוה דעתי הקלושה גם אני לרווח' דמילתא ולאפושי חד גברא ואמינ' לדעתי דעת אדוני צריך ביאור כי אם נאמר שדעת החולקין על ר"ח ואוסרין דעתם משום דסבירא להו קידושין הראשוני' מפילים מדאורייתא אם כן אין חילוק בין נישאת על ידי גדולים או לא או בין דיעבד לכתחילה כי טעמא דנישאת על ידי גדולים אין סברא שיועיל אלא לעניין דלא קנסינן לה על שנשאה לשוק וכן טעם דדיעבד ולכתחילה במקום איסור דאורייתא אינו מועיל ולכן אי אמ' נישואין הראשונים מפילין מדאורייתא אם כן זה שהי' ישראל כשר בשעת קידושין ואחר כך המיר ואחר כך מת בעל' יש לה זיקה דאורייתא ואין לה הית' בלא חליצה מטעם דיעבד או מטעם דהותרה לינשא על ידי גדולי' על כן הסכמתי להאריך ולהעתיק התשובה מן הזא"ג וכן שאר דעות שמצאתי לאיסור ולהיתר ואשא ואתן עליהן כפי מיעוט שכלי כיד ה' הטובה על וז"ל האז"ג שומרת יבם שנפלה לפני מומר כתב בתשובת הגאונים שומר' יבם שנפלה לפני מומר לא משתרי' לעלמא עד דחליץ לה דהא אף על גב דהמיר בקדושתי' קאי וקיימ' לן דאי מקדש בת ישר' תופסי' בה קידושין והכי אמר מר רב נחשון גאון בר ישראל דקידש אשה והוה ליה אח מומר בשעת קידושין ומת ההוא בר ישראל אשתו פטור' מן החליצה ומן הייבום כיון דקדי' שהמיר דאח לקידושין מאי טעמא משום דנישואין הראשונים מפילין את האשה לפני יבם לחלוץ או לייבם וכן הילכתא וכן מצאתי בספר בשר על גבי גחלים יבמה שנפל' לפני מומר זקוק' ליבם ואית עלה זיקה דאורייתא מיהא ליבמה יבם מומר אסור' ולא משתרי' לעלמא עד דחלצה מן ההוא יבם מומר מאי טעמא דמן דאיתקדשה לבעלה חלה עלה זיקה דאמרי' נישואין הראשונים מפילין אבל ודאי כדנסבה בעל ההו' יבם היה מומר קודם לכן לא צריכה חליצה מיניה עכ"ל. עוד מצאתי תשובת רבותינו שכתב' ידידי כי נפלא בעיניך מן היבמה שהתרנו חס ושלו' שעקמנו את הדרך ושברינו מלבנו אלא שמוזהרין אנו להנהיג את בני עמינו לאסור ולהתיר במצוה מפי זקנים שנאמר ועשית הישר והטוב על פי התורה אשר יגידו לך וכשבא מעשה לידינו חקרנו ודרשנו להעמיד הלכה על בירורה ומצאנוה דתליא באשלי רברבי שכבר נשאלה השאלה לפני הישיב' דמת' מחסיא והשיבו עליה בעניין הזה יבמה שנפל' לפני

יבם מומ' זקוקה ליבם ואי' עלה זיק' דאורייתא מיהו דווקא אי קידשה בעל אכתי יבם בקדושתי' הו' קאי זקוק' ליה דקאמר נישואין הראשונים מפילין אבל ודאי כי נסבה בעל ההוא יבם מומר הוה קודם לכן לא צריכ' חליצה זו היא התשוב' שמצאנו בה מן הגאוני' אף על גב שלא הרבו בראיו' ידענו שתשובת' נכונה והגונה וכדי הם לסמוך עליהם שמהם תורה יוצאה לישראל ואף אנו ראינו לקיים בעצמינו ישמע חכם ויוסיף לקח ומה יש להקשות בה אי משו' ההי' דאמרי' גבי גר דאי הדר ביה וקדיש ישראל מומ' קרינ' וקדושיו קידושין משום דהוא עביד מעשה דאף על גב דפריש מן הציבור וקסבר שהוא כגוי מקרא צווח עליו כמו שנ' העולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים אלמא אי מקדש בת ישראל הרי הוא כישרא' וצריכה גט מיניה וכן אם מקדש בן ישראל אשה ויש לו אח ישראל והמיר כיון דבשעת קידושין הוה ליה ישראל אמרי' דזקוקה ליה דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואם ח"ו מתרמי מילתא תתקיים מצוה כדכתיבה ולהכי אמרי' נישואין הראשוני' מפילין אבל אם בשע' קידושין אותו יבם מומ' היה מי איכא למימ' אדעת' דרבנן מקדש. וקיימי רבנן ומתקני מילתא דאתי בה לידי תקלה ותורה שכתבה כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וגומר יבמה יבא עליה מי קאמר אפי' הוא מומ' יבא עליה והא כתיב דרכיה דרכי נועם אלא מקיש ישיבת אחים להדדי ומה אחד מהם ביהדו' אף יבמה יבא עליה ביהדות וכ"ת לא יבא ולא תפט' מידי דהו' אמומ' שקידש התם הוא דבידים ואיסור כרת אבל הכא דממילא ואיסור לאו לא דאיכא למיחש לעיגון ואם נפשך לומר הרי כבר שנינו מי שיש ילו אח מ"מ זוקק את אשת אחיו לייבום ואחיו לכל דבר ומפרשים אותה לומר מכל מקום אפילו מומר וכי אפשר לומר כן ורבנן מפרשים בגמר' מכל מקום לאיתויי ממזר ואנו נפרש במומר ועוד דקתני מי שיש לו אח מכל מק' ליתני מי שיש לו אח כל עיקר אלא מאי מכל מקום שנולד בין מאיסור בין מהתיר. והוא דקאי בקדושתי' ממאי מדקתני אחיו לכל דבר ואמ' למאי הילכתא ליורשו וליטמא לו ואי כמומר מאי יורשו ומי מטמ' לו כלל לאו במומ' מיירי ומילת' דמומ' לא פסיק לי' דאיכא אף מומ' דזוקק אשת אחיו לייבו' כדמפרשי רבנן דמתיבת' דקדש' אחיו כשהי' אכתי ישראל דהנהו נישואין הראשונים מפילין ואיכ' אח מומר דאינו זוקק אשת אחיו לייבו' כשהמיר מקמי נישואי דאח ואיסור' דיבמ' קליש לי' וקידושי מומ' בידים ליכא הכא ולתקנת עגונות חיישינן מאי אמרת דילמא הדר ביה וקא רמיא עלה מצות ייבום כיון דנישואין הראשונים לא הפילו ומיתה נמי לא הפיל' דאכתי מומר והאי הדר ביה בתר הכי לא משגחינן דהא א"ר יהוד' אמר רב כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים

ואסורה ואעפ"י דלא הוצרכו לסהודי על תשובת הגאונים שכדי הם לסמוך עליה' כתבנו לידידינו לפי מיעוט דעתינו סמך וראייה וליכא לאוזוזי כלל מינה והמקו' ב"ה יאיר עינינו בתורתו. ממה שכתב בזו התשוב' כיון דנישואין הראשוני' לא הפילו ומית' נמי לא הפיל' דאכתי מומ' הוי אי הדר ביה בתר הכי לא משגחינן משמע אבל אם היה מומר בשעת נישואי אחיו וחז' בתשוב' ואח"כ מת אחיו והיו שניה' בדת ישראל בשע' מיתה אז זוקק אשת אחיו לחליצה ולייבום אף על פי שהי' מומ' בשעת נישואי אחיו וכן נרא' בעיני אני המחב' ראובן ושמעון אח' והמי' ראובן ונש' שמעון אשה בשע' המרותו של ראובן ואח' כך חזר ראובן בתשוב' ומת שמעון הואיל ובשעת מיתת שמעון כבר היה ראובן מחזיר בתשוב' הרי הית' להם ישיבה אחת ביהדות וזוקק את אשת שמעון לחליצה ולייבום שהרי קיימ' לן מיתה מפלת והוה ליה האי ראובן שחזר בתשוב' כאלו נולד לאח' נישואי שמעון דאמר פ"ד אחין ולרבה הניחא אי סבר ליה כרב אשי זו הוא למעוטי מת בלא גירש פירו' ולרבה דאומר מיתה מפלת ומסקנא על כרחך כרב אשי סבירא ליה ופירש ר"ת דהלכתא כרבא וכרב אשי וכיון דהילכתא דמיתה מפלת מעתה אפילו היה מומר בשעת נישואי אחיו הואיל והיה יהודי בעל תשובה בשעת מיתת אחיו הרי מיתה מפלת וחולץ או מייבם. ואפשר שגם רב נחשון גאון וספר בשר על גבי גחלים סוברים כן שהרי לא ראינו מפורש בדבריהם שאף על פי שחזר בתשובה קודם מיתת אביו שאף על פי כן יבמתו יצאה בלא חליצה אלא שכתבו שהנישואין הראשונים מפילין ולפר"ת שפסק מיתה מפלת אפי' היה יהודי בשעת נישואי אחיו אם היה מומר בשעת מיתת אחיו אינו לא חולץ ולא מייבם שהרי מית' מפלת ובשעת מית' לא היה יהודי עכ"ל האז"ג וז"ל המרד"כי שלי וכן מצאתי אות באות במרד"כי אחרים. גר' בפרק הגוזל קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה מצאתי כתוב בתשובת הגאוני' יבמה שנפלה לפני מומר דפטורה מן החליצה ומן הייבום היכא דליכא יבם אחר אלא הוא ולא הביאו שום ראייה לדבריהם וכתב רש"י בתשובה אחת דלא סמכינן עליה כלל כי אף על פי שחטא ישראל הוא לכל דבר ואם קדש קידושיו קידושין וחולץ ולא מייבם. ונראה למר"מ להביא ראייה לדברי הגאונים מדפרי' בפרק הגוזל קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעת' דהכי לא קידשה נפשה מעיקרא ומשני מינח ניחא לה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו אבל לגבי מומר דליכ' למימר הכי דאנן סהדי דלא ניחא לה להתייבם לו כי יעבירנ' על דת לבא בגויות וכל זמן שהיא בידה אנן סהדי דלא ניח' לה ואם כן נפקא אף בלא חליצה אם אין שם יבם אלא הוא וכתב הר"מ אף על פי שהבאתי ראייה לדברי הגאונים לא מלאני לבי לעבור על דברי

רש"י כאשר בא לידי מעשה מזה. ומצאתי כתו' בשם הר"ר אברהם הגדול על יבמה שנפלה לפני מומר וז"ל תימא הוא איבעי חליצה ממנו הלא במקום ערוה הוא וקנאי' פגעו בו כי גם הנבעלת לנכרי קנאים פוגעים בה. ושאלו למורי הר"מ על יבמה שהיו לה ב' יבמין הגדול מומר והקטן הלך למדינת הים אם המומר יכול לחלוץ מפני תיקון העיגון והשיב שלא לעשות מפני שיש לה יבם ישראל ואזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא עכ"ל המרדכי וז"ל התשובה בסדר נשי' יבמה שנפלה לפני יבם מומר צריכה חליצה ואין לנו חילוק להתיר בין שקדשה הבעל ואח"כ המיר בין שהמיר לפני הקידושין שהמומר הרי הוא כישראל לכל דבריו שנאמר חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא ואין לנו לחלקו מדת ישראל אלא שאינו נאמן באיסורין הואיל ונחשד עליה' ויינו יין נסך הואיל וחשוד לע"ז אבל קידושיו קידושי' וגטו גט וחליצתו חליצה כללו של דבר הרי הוא כישראל חשוד והתשובה שנמצאת בתשובת הגאוני' שאם המיר בשעה שקדשה אינה צריכה חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה אין לסמוך על זה ודבריהם סותרין זה את זה שאם זיקתו זיקה וחליצתו לאח' שהמיר מה לי קדשה קודם לכן ומה לי קדשה אחרי כן הרי הוא מוחזק כישראל להיות חליצתו חליצ' ואם בהמרותו נחשב כנכרי גמו' היאך הוא שתה' חליצתו חליצ' ע"כ אין לה תקנה אלא בחליצה וצור ישראל יאיר עינינו במאור תורתו שלמה בר' יצחק ע"כ תשובו' רש"י ומ"ו רבי מאיר זצ"ל הביא ראיה לדברי הגאוני' דהיכא דליכא יבם אחר אלא המומ' פטורה מן החליצה מדפרי' ס"פ הגוזל קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני יבם מוכה שחי' תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה מעיקרא ומשני דניחה לה דטב למיתב טן דו כו' אם כן לגבי מומר דליכה למימ' הכי דאנן סהדי דלא ניחא לה להתייבם לו כי יעבירנ' על דת אדעתא דהכי לא קדשה נפשה מעיקרא היכי דמומר היה בשעה שנתקדשה לאחיו דאסקא אדעתא והוה ליה כאלו התנית' על מנת שלא תתיב' לו עכ"ל מ"ו רבינו זצ"ל בחידושיו פרק הגוזל קמא עכ"ל במיימוני ז"ל הטור אבן העזר כתב רב שרירא גאון נפלה לפני מומר כגון שהורתו ולידתו בקדושה וחזקה לייבום ומתעגנא עד דחליץ לה ורב יהודאי גאון כתב אי כדנסבה בעלה הוי יבם מומר לא בעי חליצה מיניה ואם היה הבעל מומר וישבה תחתיו ומת בהמרותו בלא בנים אין צריכה ייבום דהא לאו אחיו הוא ואין זקוק לה חליצה ע"כ ולא ידענא למה לא תהיה אשת מומר זקוקה ליבם וגם מה חילוק יש בין אם היה יבם מומר כשנשאה או לא עכ"ל הטור א"ה. (בכאן שייך תשוב"ה המת חלת כת"ב א"ז ולא מצאתי"ה). ומעתה אתחיל ואמר מה שהתחיל וכתב הר"י א"ז כתוב בתשובת הגאוני' שומרת יבם שנפלה לפני מומר לא משתרי לעלמא עד דחליץ ליה דהא אע"ג דהמיר

בקדושתי' קאי וק"ל דאי מקדש בת ישראל תופסין בה קידושין עכ"ל. אפשר שכיון ורוצ' לומר תשובת רש"י או דעת רב שרירא גאון שהביא הטור א"ה כדלעיל אף על גב שרב שרירא תלה טעמו בהורתו ולידתו בקדושה לכך זקוק' לייבום והתשוב' מהגאונים כתבה דהא אף על גב דהמיר בקדושתי' קאי וק"ל דאי מקדש בת ישראל תופסין בה קידושין אלמ' בתפיס' קידושין תלי' מילת' ולא בהורתו ולידתו בקדוש' וראיה שר"י א"ז כתב קודם התשובה הנ"ל בסמוך לה לעיל מינה ממש בדין נכרי שקידש בזמן הזה וז"ל אמר רב יהודה אמר רבי אסי נכרי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו כו' עד כי אמרית קמיה דשמואל אמר לא זזו משם עד שעשאים נכרים גמורים כו' עד ועד כאן לא פליגי אלא בדוכתין דקביעי אבל בדוכתין דלא קביעי לכ"ע אין חוששין לקידושי נכרי ואפילו בדוכתא קביעי פר"ח דליתא להא דרב אסי מיהו ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין כדתניא ס"פ החולץ גבי גר טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו ואמרי' למאי נ"מ דאי הדר ביה ומקדש בת ישרא' מומ' הוא וקידושיו קידושין הא למדת דישראל מומר שקידש קידושיו קידושין וצריכה גט דישראל רשע הוא עכ"ל. מכל מקום איכא למימר דלא פליגי על רב שרירא גאון אלא תרי טעמי' קאמרינן חדא בקדושתי' קאי דהא הורתו ולידתו בקדוש' והיינו ההיא דרב שרירא גאון ועוד דק"ל דאי מקדש בת ישראל תופסין בה קידושין כרש"י ומה שכתב רב נחשון גאון דקידושין הראשונים מפילין וכתב וכן הילכתא וכתב עוד וכן מצאתי בספר בשר על גבי גחלים אבל לא כתב וכן הילכתא אע"ג דכתב שיש עלה זיקה דאורייתא היינו למ"ד קידושין הראשוני' מפילין אבל איהו סבר בשר על גבי גחלי' לא סביר' ליה הכי אלא מדרבנן וסבור כיון דאיכ' מ"ד דסבירא ליה דאורייתא יש לנו להחמי' מדרבנן וכן רב נחשון שכתב וכן הילכת' אינו ר"ל על הזיקה אלא על הדין. או רוצה לומר מדרבנן או מספק' להו אי הלכתא כמ"ד קידושין הראשונים מפילין או כמ"ד מיתה מפלת כמו שאפרש אי"ה אכן לא פירשו בדבריהם אם חזר המומר קודם מיתת הבעל בתשובה כמו שכותב ר"י א"ז לקמן ותשובה מרבותינו שהשיבו שמוזכרין להנהיג בני הדור לאסור ולהתיר במצוה מפי זקנים כו' ודרשו וחקרו ומצאו דתליי' באשלי רברבי כו' דהיינו לדעת רב שרירא גאון ורש"י והסכימו נגדם והורו הלכה למעשה לקולא ולא לחומרא והיינו כשהוא מומר בשעת קידושין וכתב ואף אנו ראינו לקיים בעצמינו ישמע חכם ויוסיף לקח ומה יש להקשות בה אי משום דאמר גבי גר דאי הדר ביה וקדיש ישראל מומר קרינא וקידושיו קידושין כו' היינו ממש הסתירה שהק' רש"י כדאיתא במרדכי וז"ל כי אעפ"י שחטא ישראל הו' לכל דבריו ואם קיד' קידושיו קידושין הלא תירצו הגאונים וז"ל משום דהוא עביד מעשה דאע"ג דפריך מן

הצבור וקסבר שהוא נכרי מקרא צווח עליו כו' ר"ל דקידושין שהמומר עושה בידים חמירי מזיקה דאתיא ממילא ועוד כתבו טעמים אחרים באופן מספיק שהקושיא שהק' רש"י מתורצת וליתא לקושייתו כלל ע"ד שחיתום וסיום תשובתם ואע"פ שלא הוצרכו לסהודי על תשוב' הגאונים שכדי הם לסמוך עליהן כתבנו לידידינו לפי מיעוט דעתינו סמך וראיי' וליכא לאוזווי כלל מינה עכ"ל הרי לפנינו אף על פי שלא ידעו ולא שמעו טעם הגאונים שהתירו מכל מקום סמכו על טעמים שבדו מעצמם להתיר עד שכתבו ואין לאוזוזי מינה כלל. ואיכא למימר אילו שמע רש"י תירוצם על סתירתו וקושייתו וטעמיו הוי גופיה הדר ביה וכל שכן מהר"ם שהיה סומך על ראייתו והיה גם כן מתיר כשבא מעשה לידו כי לא על חנם כתב המרדכ"י על תשובת הגאונים ולא הביאו שום ראיה לדבריהם עכ"ל משמע אילו הביאו ראיה וטעם לדבריהם לא היה כותב מהר"ם לא מלאני לבי לעבור על דברי רש"י אלא היה מתיר כדברי הגאונים כי כדי הם לסמוך עליהם אם נתנו טעם לדבריהם ודומה לזה איתא בפרק יש נוחלין אמר ליה רבא לרב פפא ולרב הונא ברי' דרב יהושע כי אתא פסק דינא קמייכו וחזיתון ביה פירכא לא תקרעון עד דתתון לגבאי אי אית ביה טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בו לאחר מיתה לא מקרע תקרעני' ולא מגמר תגמרונהו שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות והיום ולמחר כשימצא תירוץ על הקשיא חוזר ודן כפסק הראשון וכן בנדון דידן כיון שמצאנו תירוץ על סתירות רש"י יש לנו לדון כפס' הראשון ואין לו לדיין אלא מה שעיני' רואות שפסק' הלכה למעשה נגד רש"י מקרא ומסברא. ומה שכתב אחר כך וז"ל ממה שכתב בזו התשובה כיון דנישואין הראשוני' לא הפילו ומיתה נמי לא הפילה דאכתי מומר היה אי הדר בתר הכי לא משגיחינן משמע כו' עד וכן נראה בעיני אני המחבר כו' עד וזוקק את אשת שמעון לחליצה ולייבום שהרי קיימא לן מיתה מפל' כו' ואני המחבר הוא רבי יצחק אור זרוע. ולשון זה כתב כמה פעמים בחיבורו באז"ג וכותב זוקק אשת שמעון לחליצה ולייבום ונתן טעם לדבריו דק"ל דמיתה מפלת וייבום על כרח' קולא היא ואפילו הכי מתיר אפי' לייבם משום דסבירא ופשיטא ליה דמיתא לחודה מפלת ולא כדעת הגאונים דתלו במיתה וקידושין והיינו משום דמספקא להו או משום חומרא בעלמא אלא ודאי ר"י א"ז ס"ל כפר"ח ופוסק כוותי' אפילו לכתחיל' וכן משמע בתשובה לעיל ואם כן המיר לאחד קידושין ומת אחיו בהמרותו בנדון דידן אינה זקוק' ליבם לגמרי אלא מותרת לעלמא בלא חליצה משום דמית' לחודא מפלת וכן משמע בתשובה לעיל וז"ל ולפר"ח אפילו היה יהודי בשעת נישואין לא חלצה משום דסבירא ליה מיתה לחודה מפלת וקיימא לן כר"ח עכ"ל א"ז עכ"ל. ועיקר חילוקם אם קידושין הראשונים מפילים

או מית' מפלת היא ביבמו' בפ' ב"ש במתני' המגרש את האשה והחזירה מותרת ליבם ורבי אלעזר אוס' וכן המגרש את היתומ' והחזיר' מותרת ליבם ורבי אלעזר אוסר קטנה שהשיאה אביה ונתגרשת הרי זו יתומה בחיי האב והחזירה אסורה ליבם אמר עיפא מאי טעמא דרבי אלעזר הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסו' אמרו ליה רבנן לעיפא א"ה חליצה נמי לא תיבעי וכ"ת ה"נ והתניא משום ר' אלעזר אמרו חולצת אלא אמר עיפא טעמא דרבי אלעזר לא ידענא אביי אמר היינו טעמ' דרבי אלעזר מספקא ליה אי מיתה מפלת אי נישואין הראשונים מפילין אי מיתה מפלת והא רמיא קמיה ליבום אי נישואים הראשונים מפילין והא עמדה לפניו שעה אחת באיסור רבא אמר לעולם פשיטא ליה לרבי אלעזר דמיתה מפלת ומיהו הכל בקיאין בגירושי' ואין הכל בקיאין בחזרה אדרבא חזרה כיון דיתבה תותיה אית ליה קלא מי לא עסקי' דאהדר' בליליא ומית רב אשי אמר היינו טעמא דרבי אלעזר דגזר הני משום יתומה בחיי האב הכי נמי מסתברא תניא כוותיה דרב אשי כו'. ור"ב הביא זאת לראיה לר"ח בקיצו' כדאיתא לעיל בתשובה ונ"ל דדעתו כיון דלאביי מספקא ליה לר"א אי מיתה מפלת אי קדושין הראשונים מפילין ולרבנן פשיטא להו דמית' מפלת דר"א ס"ל דמותרת ליבם והלכתא כחכמים כאשר פסקו רב אלפס והר"אש ורבא ס"ל דלכ"ע מיתה מפלת והיינו מיתה לחודא דאי קידושי' הראשוני' נמי מפילין אין סבר' לומר דחכמים היו מתירין אותה ליבם כיון שנאסרה עליו שעה אחת ואף על גב דרב אשי שהוא בתרא לא הזכיר בתירוצו איזו היא מפלת איכא למימר דאינו חולק וכן משמע מפירו' רש"י דפירש במשנה מותרת ליבם ולא אמרינן נישואין הראשוני' מפילין יבמה לפני יבם והרי נאסרו עליו אותן נישואין בשעה שגירשה אחיו והוי עליו גרושת אחיו ורבי אלעזר אוסר מפרש טעמיה בגמרא כו' הרי שפיר' לכ"ע דטעם חכמים שמתירין אותה ליבם משו' דמ"מ ורבותינו הגאונים דסבירא להו לעיל דקה"מ איכ' למימר דסבירא להו כההוא דסבר קה"מ דפרק קמא בפלוגתא דרבי ירמיה ורבא ומייתי לה נמי בפ"ד אחין אבל דוחק לומר דפליגי אשיטה דפרק ב"ש דהא על כרח' רבנן דרבי אלעזר ס"ל דמית' מפלת כדפי' מדהתירו אותו ליבם וכדפירש רש"י ורב אלפס והרא"ש פסקי כוותיהו לכך איכא למימר מספקא להו לגאונים אי קה"מ או מית' מפלת לכך תלו בקידושי ובמית' כדפי' לעיל או ס"ל דודאי מית' מפלת אלא מדרבנן החמירו לחוש כמ"ד קה"מ ומה שכתבו ז"ל ומילתא דמומר מילתא דלא פסיקה דאיכא אח מומר דזוקק את אשת אחיו לייבום כדפרשי רבנן דמתיבת' דקידשה אחיו כשהוא אכתי ישראל דהנהו קידושין הראשוני' מפילין היינו מדרבנן משום חומרא כיון דאיכא מ"ד דס"ל דאורייתא וניחא טפי לומ' כך מדחילקו

בין איסור לאו לאיסו' כרת כדפי' ואם כן כיון דדרך חומר' דמדרבנן הוא אם כן בנדון דידן אף על גב דישראל היה בשעת נישואין כל הדיעות מודים כיון שכבר נישאת ועל פי ת"ח שמותרת לבעלה ולא תצא מהתירה הראשון כאשר פסק מעלת כ"ת גם ראייה גדולה יש ממה שכתב המרדכ"י מרבי אברהם הגדול שכתב ותימא היא איבעי חליצה ממנו והיינו או משום עיגון שצריכה להמתין עד שיחלוץ וגם שלשה חדשים אחר כך או משום דרב יוסף דאמר לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו ר"ל שלא לפסול אשה לכהונה בחליצה הא איפשר באופן אחר ואף כי יש לדחות דמיירי במומר בשעת נישואין ומיתה קצת דוחק הוא כיון דמומר סתמא קאמר ותולה טעמו הלא במקום ערוה הוא וקנאין פגעו בו כו' ומה שכתוב בתשובה בסדר נשים יש דברים בגו דברים תמוהין שרש"י בעצמו כתב שנתנו טעם לדבריהם דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ואם כן הוא כאילו התניתה שעל מנת כן נתקדשה לו ע"מ שלא להתייבם לו כמה שכתב מהר"ם נמצא שאין כאן זיקה אם כן מה כתב רש"י שדבריהם סותרים הא"ז הלא לטעמם אין כאן זיקה ועוד כיון שהמיר נתבטלה האחוה מזיקה דכתיב כי ישבו אחים יחדיו כדמשמע בתשוב' הגאונים לעיל ובדברי רבינו טובי' לעיל בתשוב' והביא ראייה מן הסמ"ג והוסיף לכתוב ולפסוק דקידושי מומר דרבנן ומסכים לדעת ר"ח ועוד דבמרדכ"י כתוב שלא נתנו שום טעם ואם כן למה נניח תלמוד ערוך דהיינו ר"ח והגאונים שהסכימו עמו ומחזיקין פירושו ומסייעין לו בראיות סיוע שיש בו ממש ונחזיק בתשובות שיש בהן תמוהות ופרכות. וכל שכן דאיכא למימר על המחמירי' אלו עלה על לבם מה שכתבו האחרוני' הוו הדרי בהו וכ"ש וק"ו כיון דאיכא למימר מה שהחמירו חומרא בעלמא הוא מדרבנן א"כ בנדון דידן שכבר נשאת ע"פ חכמים כאשר כתב מר בכה"ג כולם מודים דלא תצא ומדלא הביא בעל התשובות גם דברי מהר"ם שכתב אעפ"י שהבאתי ראייה לדברי הגאונים לא מלאני לבי לעבור על דברי רש"י ש"מ שדעתו להקל דמסתמא כל דברי מהר"ם היו ידועים אצלו שהרי מהר"ם רבו מובהק היה ומה שכתב בעל הטור א"ה מרב שרירא גאון הבאתי לעיל. ומה שכתב עליו ולא ידענא מה חילוק יש בין אם היה יבם מומר כשנשאת או לא הרבה חילוקין יש כדלעיל ונוכל לומר דס"ל כפר"ח דמיתה לבדה מפלת ואם כן אין חילוק ולכך כתב לא ידענא חילוק כו'. ומ"ש רב יהודאי גאון אי כדנסבה בעלה היה היבם מומר לא בעי חליצה נוכל לומר כדי להשוות הדיעות דסבירא ליה כר"ת אלא דס"ל אפילו חוזר בתשוב' קוד' מיתת הבעל דהוי אחיו בשע' מית' אפי' הכי לא בעיא חליצ' כיון דבשע' קידושין היה מומר על דעת כן לא קדשה נפשה וה"ה אם לא היה מומר בשע' קידושין והמיר אחר כך לא בעיא חליצה אם לא חזר בתשובה

קודם מיתת אחיו דלא אחיו הוא בשע' מיתה ומיתה מפלת ומ"ש ואם היה הבעל מומר וישבה תחתיו ומת בהמרתו בלא בני' אינה צריכה ייבום דהא לאו אחיו הוא ואין זקוק לה חליצ' איכא נמי למימר דכל שכן אם היבם מומר אפילו אם המיר אחר הקידושין דהא ע"כ לישנא ואם היה הבעל מומר כו' משמע שהיה ישראל כשר בשעת קידושין מדלא קאמר ישראל מומר שקידש ומת בלא בנים ואם כן יש לדון ק"ו ומה זה הבעל שקידש בידים קידושי דאורייתא אפילו הכי אתא לישנא דאחים כי ישבו אחים יחדיו ומפקה מידי זיקה ולא בעיא חליצה. זיקה דיבם דאתיא ממילא ואין בה אלא לאו ק"ו דאתיא לישנא דאחים ומפקה מידי זיקה ולא בעיא חליצה. ומ"ש עליו הטור ולא ידענא למה לא תהיה אשת מומר זקוקה ליבם היינו משו' דס"ל דמה שהוא מומר לא מפקה ליה מתורת אחין אבל מכל מקום נוכל לומר דס"ל כפר"ח דמיתה מפלת ולא בעיא חליצה ובתשובה המתחלת כתב א"ז כו' כתב בהדי' וקיימ' לן כר"ח גם שם כתב ור"ב הביא ראייה לדברי ר"ח מדתנן פב"ש כו' ומה שהקש' ר"ב מממזר כו' כבר תירצו בתשובת הגאונים דמומר גרע מכולם ומביאין ראייה מספ"ב דיבמו' ממה ששנינו שם מי שיש לו אח מ"מ ולא קאמ' מי שיש לו אח כל עיקר וע"ש גם ר"ט הבי' ראיי' מן הסמ"ג דגבי מומר נתבטל האחוה מש"כ בממזר. גם קידושין תופסי' מדאוריית' בממזר למאן דאית ליה קידושין תופסי' בחייבי לאוין מה שאין כן במומר לרבינו טוביה שכתב דקידושי מומר חומרא בעלמא הוא דמשמע שאינו אלא מדרבנן וכן משמע מדברי ר"י א"ז ומדברי בנו רבינו חיים שיסד הסא"ז כאשר כתב ר"י א"ז אלעיל וז"ל מיהו ישראל מומר שקידש קידושיו קידושיו כו' ולשון ומיהו משמע שר"ל אף על גב דגוי שקידש בזמן הזה אין חוששין לקידושיו אפילו במקום דשכיחי עשרת השבטי' מיהו בישראל מומר חוששין לקידושיו והיינו חששא בעלמא וכן משמע מלשון בנו שכתב וז"ל גוי שקידש בזמן הזה אין חוששין לקידושיו אבל ישראל מומר שקידש חוששין לקידושיו עכ"ל והיינו חשש' בעלמא כדעת רבי' טוביה בההיא דקידושין הרי את מקודשת לי ע"מ שאני צדיק גמור חיישינן שמא הרהר תשובה בלבו דפירוש חומרא בעלמא לרבינו טוביה והנה מה שכתב בסא"ז ולפר"ח אפילו היה יהודי בשעת נישואי אחיו אם היה מומר בשעת מיתת אחיו אינו לא חולץ ולא מייבם כתוב בסא"ז שלי מבחוץ מכתיבת למדן כתיבה ישנה ישנה ישנה וז"ל וצ"ע בדברי הרמב"ם שכתב מי שיש לו אח מכל מקום זוקק אשתו לייבום ואפילו עובד ע"ז ושמא יש לחלק בין עובד ע"ז למומר גמור והיינו כר"ט ומוכח מדבריו דמומרין בזמן הזה אף על גב שדנין אותם דהוו מומרי' לתיאבון מכל מקו' גריעי טפי ממומר להכעיס לדבר אחד כיון דסוף סוף עובר על כל התורה אע"ג דלתאבון קא עביד

וסיום דבריו מרבי טוביה לעיל בתשובה מכל אלה היה נראה להתיר יבמה שנפלה לפני מומר כפר"ח אלמא דעתו נוטה לדעת ר"ח אם כן דבר פשוט הוא דאיכא למימר דבנדון דידן דכבר נשאת מודה דדנין כר"ח להתיר. ומ"ש על הראייה ממהר"ם דבאירוסין איירי כדאיתא בתוס' ס"פ הגוזל קמא ואין משם ראייה ליבמה מן הנישואין כו' יש להאריך אם יש תנאי בנישואין או לא ובאיזה עניין מועיל התנאי ובאיזה עניין נתבטל בשע' הנישואין שהתנאי בטל ומכל מקום הקידושין קידושין כדאיתא בתוספ' בפרק המדיר ולפי שנראה לי שאי' בו צורך לנדון שלנו קצרתי מסקנא דמילתא אחר שהא"ז פסק דק"ל כר"ח דהיינו הלכ' למעשה דאפילו המיר אחר הנישאין ומת אחיו אחר כך דלא בעינן חליצה ומותרת לינשא כ"ש בנדון דידן דכבר נשאת וכל שכן כיון דאיכא נמי ר"ת שמביא ראייה לדברי ר"ח. ורבינו טוביה שנוטה גם כן אחר דעת ר"ח וגם הגאונים אי ס"ל דקה"מ רק מדרבנן לחומרא כדמשמע מתוך דבריהם איכא למימר דבדיעבד אם כבר נשאת מודו דלא תצא. ואפילו על רש"י איכא למימר אי שמע טעמים וראיות של אחרוני' הוה הדר ביה וכן רב יהודאי גאון בעל ה"ג. וגם בטור איכא למימר דכולהו ס"ל כפר"ח הכל כדפריש לכן אני מסכים עם מעל' כ"ת דלא בעיא חליצה ומותרת לבעלה. ובמטו שאל יאשימני שום אדם על מה שהארכתי ובהרבה מקומות כפלתי הדברים ללא צריך כי הסיבה היא שהוראה זו דבר חידוש היא והנוסחאות מן התשובות מוטעות מן הסופרי' ולא הוגהו וגם צ"ע רב עם מה שרבו בה הדיעו' ואל דעות יצילנו משגיאו' ויראינו ישועות הנבאות כה תפילת המעתיר הטרוד:

יג

למען אחי ורעי יצ"ו אדברה נא שלום. הנה עתה קרוב וסמוך לפסח רצ"ב לפרט קטן באו לידי חבילות חבילות מתשובות מרוב אחינו ורבותינו מארץ אשכנז יצ"ו על דבר המיאון ממר' סולק' דהות נשואה מקדמת דנא לאהו' ועמיתי בתור' ה"ה מהר"ר דוד צענר יצ"ו וכולם הושוו בסיגנון א' שהמיאון אינו מיאון אבל צריכה גט להתירה לינשא לאחר בדור הזה שנתמעטו הלבבו' והידיעה בענין המיאון בעוה"ר וגיזמו וגם גזרו עליה שלא תינש' לאחר כי אם בגט או תפייס בעלה הרב יצ"ו ותחזור אליו בקידושין שניים יען וביען כבר נתבטלו קידושיה הראשוני' ע"י מיאונ' ויש להם להתגדל בו ולתלו' באילן גדול הגאון מהר"ר מנחם מרזבורק ז"ל שאיזן וחקר ותיקן שלא למאן בזמן הזה וכל אחד ואחד מהלומדים יצ"ו אחוז חרב להביא ראייה לדברי הגאון ז"ל שראוי להחמיר בזמן הזה שלא למאן וכל שכן אם המיאון על ידי לימוד מאחרים ועל הלימוד נחשד מהררי"ף.

והנני רואה שראש המדברים לדון בזה הדרוש הוא הדברן הגדול הגאון מהר"ר יעקב מרגלית זצ"ל והוא הביא דברי הרמ"מ ז"ל, גם נתן ברכתו על מהררי"ף לטותא דרבנן ר"ל שמתא שם מיתה שהרי לא הזכיר אצלו לא יצ"ו ולא שיחי' כמנהג. עוד בקש הגאון למסכימין לדעתו מרוב ענוותנותו ז"ל כדי לבטל דעת מהררי"ף ברוב ובראותי כוונת הגאון אמרתי אל לבי אף על גב דכבר בטל דעת מהררי"ף ברוב ברובה דמינכרא ואפילו לא גזר הרמ"מ ז"ל שלא למאן ומחדש גזר הגאון ז"ל שלא למאן והסכימו הלומדים יצ"ו ועל ידו עם ראיותם ונימוקם שעמהם שלא למאן כדי היתה העדה הקדושה יצ"ו לסמוך עליהן אפילו שלא על ידי הדחק שלא לפרכס ולסרב ולהרהר אחריהם והמהרהר אחריהם כמהרהר אחרי השכינה. ואיסורם אשר אסרו במקומם עומדים. כל שכן כשיש תקנת וגזירת הרמ"מ עמהם ולית דין צריך בשש ואחרי ראותי כוונת הגאון ז"ל ורצונו להסכים עמו בכלל וסתמא איתמר דמשמע כל אדם אפילו אם בעצמו אינו כדאי שהרי כתב בכתב הרביעי שביריעה וז"ל וכל מאן דאית ביה ריח תור' מושבע ועומד כו' על כן באתי ליטול שובה מכשוריה להיות סניף להסכמתו ולהסכמת הלומדים יצ"ו ולהביא ראייה על המנהג ומסתברא לנהוג שלא למאן משום גזירה אחרי שהוסכם שהרמ"מ ז"ל גזר לבטל המיאון אף על גב שיש כתב אחד ביריעה המתחיל רובי טובות לאלפים ולרבבות כו' משמע שהוא העתק' מספר הרמ"מ ז"ל והזכי' שם שני טעמים לגזור אחד דאתי למיטעי ולומר א"א יוצאה בלא גט הטע' השני שמא יעשו המיאון בפני עמי הארץ והם אינם בקיאין בזמן המיאון ובשאר דברי' התלויין בזה כו' ומזה אין ראייה לדברינו כי זה הכתב אינו אלא בקשה להסכים שלא למאן כי זה סיומ' של אותו כתב וז"ל לכן אדוני ומורי עליך מוטל למחו' בו ולגזור שלא תצא במיאון כי את גדול דורינו ולדברי' יסכימו כל בני מדינה ושלום תורתך יגדל נצח כא"נ תלמיד' מנחם בן הר' פנחס מעיל צדק עכ"ל גם מתוכו מוכח שהמיאון היה על ידי מלמדין מבית דין אלא על דברי הגאון זצ"ל ועל ה"ה ר"ג מהר"ר פנחס יצ"ו שכתב וז"ל הא קמן שכתב הרמ"מ בספרו בב' מקומות שאין להתיר מיאון בזמן הזה בחד מקום כתב באריכות ובטעמים ובחד מקום בקיצור ובסתם שאין להתיר מיאון בזמן הזה עכ"ל גם בזה קא סמיכנא על רבותינו לומר שקידושי מר' סולקא יצ"י היו באופן שצריכה מיאון ולא באתי אלא כיהודא ועוד לקרא לאפושי חד גברא ולהביא ראייה שראוי להרחיק המיאון כדברי הרמ"מ ז"ל ולהסכים לדעת הגדולי' המתים ז"ל והחיים יצ"ו ואף אם קלושות וקלות הראיות יהיו סניף וזנב לאריות על דרך קרב לגבי דהינא ואדהן. תנן בפ' עשרה יוחסין מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמה' בקירוב בשר הגדילו זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה וקאמר עלה בגמרא וכמה אמר

רב אדא בר עזה אמר רב אסי תינוקות תשע שני' ויום אחד תינוק בן י"ב שנים ויום א' איכא דאמרי תינוקות בת י"ב ויום א' תינוק בן י"ג ויום א' וזה וזה כדי שיהא שדים נכונו ושער' צמח כן גירס' רש"י וכן גורס רב אלפס וכן משמע שהתו' גם כן גורסין כך. אבל הרא"ש משבש גירס' זו מההיא דפרק מי שמת וע"ש. מכל מקום יש לי ראייה כמו שאפר' בעז"ה וז"ל רש"י תינוקות בת ט' שנים והביאה שערות דכי איכ' שדים נכונו ושערך צמח הוא דמגרו בה וס"ל כמ"ד בת תשע שנים ויום א' שהביאה שערות סימן הן מכאן ואילך אבל קוד' לכן שומא ותינוק בן י"ב שנים ויום א' קורא ליה הגדיל ולא ישן עם אמו עוד בקירוב בשר וזה וזה בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא בתינוקות בעינן שדים נכונו בסימני נערות בסימנים שבדדין דהיינו בוחל כדתנן במסכת נידה בוחל אילו ימי הנעורים ושערך צמח. אלא ללישנא קמא אי אייתי מט' שנים שערות הוו סימן גמור וללישנא בתרא הוה שומא עד בת י"ב שנה ויום א' עד כאן לשונו. וז"ל התוספות תינוקות בת ט' שנים ותינוק בן י"ב גבול זה לא מצינו בשום מקום אלא לתינוק ט' שנים ולתינוקות בת ג' עכ"ל הרי שגורס כמו שגורס רש"י ורב אלפס ולא מחקו ולא שבשו הגירסא. ובין לגירסא שלנו ולגירסת הרא"ש אין חולק על רב אסי לפי מה דמסיק וזה וזה כדי שיהא שדים נכונו. ולדעתי דהיינו טעמא דשערות למטה ושדים נכונו למעלה לכ"ע סימנין שלמעלה מוכיחין על סימנין שלמטה דסימנין גמורין הן ולא אמ' שומא נינהו אפילו מט' שנים ללישנא קמא ודומה לזה אמרי' בפ"ק דיבמות בנים הרי הם כסימנים או עדיפי מסימנים ולכך פרש"י ללישנא קמא אי אייתי מט' שנים שערות הוו סימנין גמורין ומדפי' הוו סימני' גמורי' היינו לעניין גדלות ר"ל דדינה כנערה. ועוד מדפי' שדים נכונו כסימני נערות בסימנין שבדדין דהיינו בוחל כדתנן במס' נידה בוחל אילו ימי הנעורים ואינו מזכיר מה הן סימני בוחל אלא מזכיר אילו ימי הנעורים שמע מינה דלא בא רש"י אלא לומר דדין נערה יש לה לעניין גדלות וסימניה סימנים גמורים הן ולא נחלק בין עניין ישינה לעניין גדלות והא דפרש"י דס"ל כמ"ד בת ט' שנים ויום א' שהביאה ב' שערו' סימן הוא כו' דהא דמסיי' בסיפא וזה וזה כדי שיהא שדים נכונו הסתם גמ' כיון שכולל השתי לשונות יחד דאי מדברי רב אסי הל"ל כלישנ' קמא והוא שיהא שדיה כו' וכן בלשון שני כיון שהוא שתי לשונות ומי שאמר האי לישנא לא אמר האי לישנא אבל רב אסי אפי' בלא שדים נכונו ס"ל דסימן הוו והיינו כמ"ד בת ט' שנים כו' או שמא הסתם ספר מפר' דברי רב אסי ולכך פי' מה שפי' ומסתמא כמו שסובר רש"י דהוו סימנין גמורים מט' שנים לגירסא דידיה ללישנא קמא כך ס"ל להר"אש בת י"א שנים לגירסא שלו כי בהא לא פליגי רש"י והר"אש ואפילו את"ל דפליגו כדי הם רש"י ורב אלפס לחוש לגירסת'

להחמיר ולרי"בא דס"ל כל איכא דאמרי טפל לגבי לישנא קמא אם כן הלכה כלישנא קמא כדאיתא במרד"כי פ"ק דע"ז וכן פסק רש"י בשל תורה הולכין אחר המחמיר וכן משמע דר"ת ס"ל גם כן דבשל תורה הולכין אחר המחמיר ואם כן הכא גם כן הלכה כלישנא קמא לר"ת ואפילו רב האי דפסק בכל מקום כאיכא דאמרי סברא לומר דמודה דבשל תורה ראוי לחוש ולהחמיר כלישנא קמא. והסימנין שהוזכרו במשנת פרק יוצא דופן לרש"י קאי אצמל דהיינו סימני בגרות וסימני בוחל דהיינו סימני נערות לא הזכרו ולר"ת סימני' דמתני' קאי אבוחל דהיינו סימני נערות ובספר התרומה פוסק כרבי עקיבא דקאמר משיטו הדדי' דהיינו סימני בגרות לרש"י. וכתב באז"ג וז"ל כתב בספר התרומ' בשם רבי יצחק בר שמואל וצ"ל שאם ירצה יבדוק האשה בדדין ואם הטו הדדין גדולה היא דהיינו כפי' זה שפי' דבמתני' בסימני נערות פליגי ודלא כפי' רש"י ומיהו לא ידענא מניין לו שהלכה כרבי עקיבא דאמר במתני' משיטו הדדין דמסתברא דשיעורא דרבי יוסי עדיף משיעורא דר' עקיבא עכ"ל. אם כן חלוקין הם אם הלכה כרבי עקיבא או כרבי יוסי ואם כן לרש"י דרבי יוסי קאי אבגרות וע"כ סימני נערות למטה הימנו ובדורנו אין לנו להכריע הלכה כדברי מי ואם כן הוא שסימן העליון מצטרף לתחתון שסימן גמור הוא לכ"ע אפילו לבת ט' שנים ויום אח' ולמעלה כדפי' אם כן אינה יכולה למאן אף לדעת רבינו ברוך ס"ה ומטעמיה וכל שכן דמצטרף עמו גם כן תקנת הרמ"מ ז"ל וטעמו ולכן מיאון מר' סולק' אינו מיאון ולא תינשא לאיש אחר בלא גט כאשר נגזר עליה ולכל זה אני מסכים מטעמים שפי' ודעת מהררי"ף בטילה ולא תזכר ולא תפקד ולא תעלה על לב לעולם. תנן במסכת נידה בא סימן התחתון עד שלא בא העליון חולצת או מתיבמת בא העליון עד שלא בא התחתון אף על פי שאי אפשר רבי מאיר אומר לא חולצת ולא מתייבמת וחכמים אומרים או חולצת או מתייבמ' מפני שאמרו איפשר לבא לתחתון עד שלא בא העליון אבל אי' איפש' לעליון לבא עד שלא בא התחתון וקאמר בגמ' בשלמא לר' מאיר היינו דכתי' שדים נכונו ושערך צמח אלא לרבנן איפכא מיבעי ליה ה"ק כיון ששדים נכונו בידוע ששערך צמח ומקשה עוד בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב בעשות מצרים דדיך למען שדי נעריך אלא לרבנן איפכא מיבעיא ליה ה"ק כיון שבאו דדיך בידוע שבאו נעריך. ופרש"י שדים נכונו והדר ושערך צמח אלמא עליון דקדים בעשות מצרים דדיך שהיו מצריים משחקי' בך וממעכים דדיך למען שדי נעוריך כדי להתנאף ולזנו' בך כשתהיה ראויה לאשה ותבאי לימי נערות שדי לשון השלכה כלומר עדיין היו שערות נעורך עומדין להשתלח ולצאת אלמא דדין קדמי משמע שהמיאוך גורם החימוד והחימוד גורם לסימנין שיבאו ואף על גב דרבנן מיישבין קרא בעניין אחר מכל מקום

בהך סברא מודי' אם כן קטנה שנתקדשה ונישאת וכל שכן אם נבעלה דהוו כולהו מאן לימ' לן דלא בעי' בדיק' בסימני בוחל ויש לחוש שמא גדולה היא כיון דיש לה תקנה בגט דהא דפסקינן דהילכתא דתוך הזמן כלפני הזמן היינו כשלא בא סימן העליון אבל אם בא העליון אפילו בקטנות' הויא גדולה מדאורייתא וא"כ דבכ"הג דנשאת ונבעלה דיש סברא לומר דגדלו סימניה כדפי' יש לחוש לספיק' דאורייתא וצריכה בדיקה כמו לחליצה דצריכה בדיקה לכתחלה בקטנות' אלא בדיעבד סמכינן אריבוי שערות כדאיתא במרדכ"י ובהך עובדא לא שייך למימר הכי ואם כן יש לחוש הכא אם לא בדקו כיון דיש תקנה בגט. ועוד נראה לומר דלאו מילתא פסיק' הוא ולא ברירה לתוס' לפי משמעות לשונם דודאי הילכת' דתוך הזמן כלפני הזמן דז"ל בפרק יוצא דופן בדיבור קטנה כל י"ב שנה ממאנת להך לישנא אין להוכיח דתוך הזמן כלפני הזמן דהא דממאנת היינו דבדקו ולא אשכחו או כמו שמעמיד במסקנא דלא בדקו אבל היכא דאיכא שערות מצינו למימר דהוי כלאחר זמן ואינה ממאנת ומכל מקום נר' דהלכה דתוך זמן כלפני זמן דלמ"ד כלאחר זמן איתותב ורב נחמן דאמר נמי לעיל כתנאי דחי ליה תלמודא וגם בלישנא קמא פסיק רבא בהדיא דתוך זמן כלפניי זמן עכ"ל. מדקאמרי התוס' ומ"מ נראה דהלכה דתוך זמן כלפני זמן ולא אמרו מ"מ הלכה אלא נראה משמע דאינ' ברור אלא מסתברא לומר והיינו דראוי לחוש לחומרא כלומר לכתחילה ונדון דידן חשוב כמו לכתחילה כיון דיש תקנה בגט. ועוד סברא לומר דר"ל נראה הלכה מסברא ולא הלכה פסוקה מדהאריכו בלשונם לבאר ולפרש דלישנא בתרא אין להוכיח דתוך הזמן כלפני זמן משו' דאיכ' לאוקמי בשני פני' כגון דבדקו ולא אשכחן או שלא בדקו אלא משום דנראה להם דהוכח' שלהם דהלכה דתוך זמנו כלפני זמן לאו הוכחה ממש ונר' להם דיש לחוש לכתחילה שמא תוך זמן כלאחר זמן האריכו והחזיקו טעם דאין להוכיח להאי לישנא דתוך הזמן כלפני זמן ואי טעמ' קאמינא למה לא נחוש לחששא שחשו התו' ונאמר דצריכה גט לינשא לעלמא. ועוד נראה ראייה דראוי להחמיר שלא למאן כדברי הרמ"מ ז"ל מהא דתנן בפ' יוצא דופן משל משלו חכמים באשה פגה בוחל וצמל פגה עודה תינוקת בוחל אילו ימי נעוריה בזו ובזו אמרו אביה זכאי במציאת' ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה צמל כיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה איזהו סימניה רבי יוסי הגלילי אומר משיעלה הקמט תחת הדד רבי עקיבא אומר משיטו הדדי' בן עזאי אומר משישחיר הפיטומות ר' יוסי אמר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור ולרש"י איזהו סימניה קאי אצמל דהיינו סימני בגרות וסימני בוחל לא הוזכרו וכן אומרי' התוספו' לפירושו שפי' דקאי אצמל אבל הם התוספו' מפרשי' דאיזהו סימניה קאי אבוחל דהיינו סימני

נערות למט' מאותן שהוזכרו במשנה שהן סימני בגרות וכן משמע מפי' שפירש במשנה על בוחל וז"ל בוחל כשהפרי גדל קצת כדתני בגמרא התאני' משיבחלו כך כשיש לה סימן דדין קצת בידוע שהביאה ב' שערות ונערה היא עכ"ל. ומי הוא שיכול לעמוד על שיעורין הללו הא אמ' בפ' כיצד מעברין אמ' אביי אנן כי סכתא בגודא לגמרא ואמר רבא אנן כי אצבע בקיר' לסברא אנן דיתמי דיתמי אנן מי יכניס עצמו לומר שהוא יודע לשער אע"ג שהמרדכי פסק כר"ע דאמר משיטו הדדין דהלכה כר"ע מחבירו וכן פסק בספר התרומה היינו לרש"י דסימני המשנה איירי בבגרות אבל סימני נערות שלא הוזכרו בפירוש בפלוגתא שלהם שמא אין לנו אותן סימנים כלל ועוד דאיכא בסימני נערות כמו סימן דרבי יוסי דהיינו כדי שנותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור דהוי לרבי יוסי סימן בגרות לרש"י הוי לרבי עקיבא סימן נערות ומי יכול לעמו' ולשער אותו שהייה לחזור או שמא כולהו מודו לעניין נערות שאפילו אותה שלמטה מרבי יוסי דהוי סימן נערות לרבי יוסי כמו שפירש הוי נמי לדידהו סימן נערות ושיש לה אותו סימן למעלה כבר באו שתי שערות למטה דאי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון ועוד שהר"י א"ז חולק על רבינו ברוך ס"ה במה שפוסק כרבי עקיבא ומסתברא ליה לומר דסימן דרבי יוסי עדיף ואם כן סימן נערות למטה מכדי שיניח ידו כו ומי בנו שיודע להכריע בין ההרי' הגדולים על כן צריכין אנו לילך לחומרא וזהו מה שכתוב הרמ"מ ז"ל בטעם השני שמא יעשו המיאון בפני עם הארץ והם אינם בקיאין בזמן המיאון ובשאר ענייניו התלויים בזה. וז"ל האז"ג כתב בספר התרומה בשם רבי יצחק בר שמואל זצ"ל שאם ירצה יבדוק האשה בדדין ואם הטו הדדין גדולה היא דהיינו כפי' זה שפי' דבמתניתין בסימני נערות פליגי ודלא כפרש"י. ומיהו לא ידענא מניין לו שהלכה כרבי עקיבא דאמר במתני' משיטו הדדין דמסתבר' דשיעורא דרבי יוסי עדיף משיעורא דר' עקיב עכ"ל. ואיפשר דסבירא ליה דלא חשיב ליה כרבי עקיבא מחבירו כיון דכל התנאים פליגי עליה דכולם למטה מר' עקיבא ומסתברא ליה סימן דרבי יוסי דנימוקו עמו מכל הני טעמי נ"ל שהמיאון של מר' סולקא אינו מיאון ולא סגי לה לינשא לעלמ' בלא גט ואפילו בלא טעמא דידי כדי הוא הרמ"מ ז"ל וכל שכן עם צירוף כל הגדולים הנזכרים ביריעה והמסרב ומתריס נגדם נראה דבר נח"ש הוא ודעת מהררי"ף לא תזכר ולא תפקד והרי בטילה אחרי שרבים חולקין עליו ואם בעל נפש הוא בין יבין אשר לפניו וישים סכין בלעו וידום וישתוק ויודה להם ויקבל שכר על השתיקה והפרישה ודעתי נוטה שישלחו כל הני פיתקי דרבבותא למהררי"ף יצ"ו אם חוזר בו מוטב כי מתוך כתבו של הגאון ניכר מתוך הנקודות אם יש אם למסורת שתלמיד של הגאו' היה ודי לו בחזרתו כיון

שהנידוי היה על תנאי זה עד שיחזור ואף אם לא היה תלמידו לא היה לו להמרו' בגדול הדור צדיק וחסיד ז"ל אבל היה לו לילך אצל הגאון ולהפיס דעתו או להתווכח עמו על הנדון אלא ודאי גסות הרוח נגעה בו אם כן ראוי לזה וליותר מזה. ואי לדידי ציית ילך על קברו של הגאון ויבקש ממנו מחילה או לכל הפחו' ישלח שם שליח כפי דעת הרמ"מ ז"ל הנ"ל ואותו שליח מצד מהררי"ף יבקש מחיל' מהגאון ז"ל ואם ח"ו אינו חוזר ראוי להורידו מגדולתו ואחר כך לנדותו אבל איפכא לא כי הא דבמערבא מימני אנגדא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא והיינו משום דשמתא חמירה דשם מיתה ודטבא ליה עבדינן ליה ולכך יש להעבירו תחילה וראוי להורידו מגדולתו ק"ו מיהודה שהורידוהו על שלא נתן להם עצה יותר הגונה מעצה שנתן להם שנאמר וירד יהוד' מאת אחיו אף על גב דיש לומר דחשש דאם יתן להם עצה יותר גדולה לא ישמעו אליו ואחר כך אפילו בעצה קטנה לא יעשו בההיא חששא דרבי יוחנן בן זכאי דפרק הניזקין ולנדותו משום שחולק על רבים על יותר מעדה ודומה להההיא דס"פ הזהב והיינו אם אינו חוזר בו ומצד אחר להחרימו אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני למה ימות בלא עתו. ולמה לא נדון אותו לכף זכות ובחזקת חבר דסתם חבר בחזקת כשרות ונאמר דלא ידע הא דרמ"מ ז"ל ואף אחר שנודע לו אולי מתוך פלפולו מחלק ומפרשו באופן אח' ועוד שמא רוח אחרת גסות הרוח נגעה בו וסובר דסבר וגמר הוא ויכול לחלוק על הראשוני' כדעת הרא"ש בשביל כך אינו בר נידוי אם לא למיגדר מילתא ואפילו למדה למאן שעבר גם כן אדבר קפרא דאמר מרחיקין מן המיאונין ואי משום שזילזל באהו' ה"ה מהר"ר דוד צענר יצ"ו ולמדה למאן כדי לזלזלו וכי מאומד הדעת נחייב אותו שמתא ואפילו הסתיר הדברים עד סמוך לגדלות באולי היה דעתו לפתותה שתחזור מן המיאון כי כל אותן הימים עד סמוך לגדלות שידלה בדברים לחזור ואפילו למדה בודאי יש לדונו לכף זכות לומ' דלמדה למאן באופן דשבח הוא לו דאמרה מכנא דרב מכרעי לא בעינא דהוה טעם וטענ' אפי' בגדולה כדאיתא בפרק האיש מקדש או שמא רוח טומאה חזי בה דניחא לה בקב תורה וטפלות בה מתשעה קבי' ופרישות ועלה על דעתו דשפיר טפי למאן או ס"ד הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עושין לו שלא כהוגן משום דעבר אדעתא דר"ח כדאיתא בתוס' ולא ידע מהררי"ף דרבי שמחה פליג על פר"ח כדאיתא באז"ג שהביא שניהם והאריך בהן וז"ל אם מותר להשיא יתומה קטנה הראויה למאן ר"פ ב"ש כתב בפר"ח אמר גאון תמיד נהיגינן אנן ואבהתנא כדאיתא לקמן יתומה לקדושה תבעינ' ראייה דבוגרת כדי לאיתרחוקי מן המאונין כדאמור רבנן ודיינ' דמנסיב יתומ' קטנה מוכחינן ליה וטפיננא ליה מיהו לא מנפקינן לה מבעלה עכ"ל ולא נהירא למורי ה"ר שמחה זצ"ל דהא דאמרי'

לעולם יתרחק מן המיאונין היינו כדמפרש תלמודא דילמא גדלה ומתחרט' אבל שלא להשיא יתומ' קטנ' שלא תבא לידי מיאון לדבר זה אין ראייה משם וכתב מורי ה"ר שמחה דמסתברא דכיון דתקינו לה רבנן קידושין ונישואין אנן אביהן של יתומות לקדש' להגון לה קוד' שיקדימנה אחר וכן עמא דבר עכ"ל. ומדמסיים וכן עמא דבר משמע דסבירא ליה דכרבי שמחה עבדינן וכן משמע מדברי בנו מהר"ר חיים א"ז ז"ל שהרי הביא בסתם דעת רבי' שמחה ולא הזכיר רבי שמחה בשמו ודילג פר"ח ודעתו לגמרי כי ז"ל ומותר להשיא יתומ' קט' הראויה למאן להגון לה עכ"ל. ולפ"ז ה"ה מהר"ר דוד צענר יצ"ו שפיר עבד ואע"ג דיש לדחות דהר"ש איירי כשהשיאוה גדולי הדור כדמשמע מלשונו אנן אביהן של יתומות כי הם יודעין להעריך ולשער איזהו ראוי ואיזהו אינו ראוי ולהאריך זמן הנישואין או לקצר ולראות ולעיין דלא שייך בדרוש ההיא דר"פ כל היד תנו רבנן הגרים והמשחקי' בתינוקו' מעכבין משיח אמנם אחרי שאני רואה שכולם הסכימו דשפיר עבד אין להרהר אחריו ואיפשר שתחילת כוונתו היה להתחתן במקום עושר כדי שיהיה לו פרנסה ברווחה כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ויען שאין לו ידיעה בשורש העניין אלא מה שכתוב ביריעה. ועל כן הסכמתי לבאר עוד דבר אחד יען ראיתי שיש מהנדזין על הב"ד שמיאנ' בפניה' שהאח' פסול ולא נשארו כי אם שנים וכאלה ודאי לכתחילה בעינן שלשה אף לב"ה אבל סגי בג' הדיוטות כדתניא התם בברייתא ובדיעבד אפילו בשנים לפר"ח אהא דתני' באות' ברייתא רבי יוסי בר יודא ורבי שמעון בן אלעזר מכשירין בשנים אמר רב יוסף בר מניוני אמר רב נחמן הלכה כאותו הזוג ולרבי שמחה הוי מיאון אפילו בינו לבינה רק שיהא הבעל מודה והאז"ג מביאו וז"ל הלכה כאותו הזוג פר"ח זצ"ל וקבלנו מרבותינו הא דאמרן הלכה כאותו הזוג דיעבד אבל לכתחילה לא ודייקי מדקתני מכשירין ש"מ דיעבד עכ"ל וכתב מורי ה"ר שמחה ומסתברא אפילו לא מיאנה אלא בינו לבינה ומודה בעל דמיאנה בו מיאונה מיאון כיון דמיאונין בשנים דלא בעינן ב"ד והאי דבעינן שנים לא בעינן אלא משום עדות. ולשון ירושלמי מוכח קצת רבי בא בשם ר' חיי בר אשי מעש' בתינוק' שירד' לכבס בנהר אומרין לה הא ארוסיך עבר אמר' תלך אמה ותנשא לו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אין לך מיאון גדול מזה משמע שלא מיאנה אלא בפני נשים על גבי הנהר שעומדות לכביסה מסתמא אין אנשים מצויין שם שצריכין להעצים עיניהם עכ"ל:

וכן מביא הר"י א"ז אחר כך ההיא דיתר על כן אמר רבי יודא אפילו אורחין מסובין בבי' בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה אי אפשי בפלוני בעלה זהו מיאון פירשו רבותי' אפילו ליכא בית דין ותו דהני משתוק שתקי ולא מודעי יתר על כן אמר ר' יודא

אפי' שגר' בעלה אצל חנווני להבי' חפץ משלו ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי אין לך מיאון גדול מזה פי' ריב"ן זצ"ל דליכ' אלא חנווני ואיכ' למימ' דמשו' דאטרח' הוא משמע דמיאון הוי אפי' ביחיד שלא בפניו ומסייע למורי ה"ר שמח' כדפרישׁ לעיל דאפי' בינו לבינ' הוי מיאון כדאמרי' בירושלמי רבי בא בשם ר' חייא בר אשי כו' עכ"ל הרי אפי' במקום דמשתק שתקי' ולא מודעי ואפי' במקו' יחיד ואפי' שלא בפניו הוי מיאון ואת' רבותיי יצו' אל תאשימוני על שאני מבא' ומבי' ראיו' שהמיאון מיאון כי גם אני מן המחמירין כמוכם וחלילה וחס להתירה לעלמא בלא גט ועל הנושאה בלא גט אמרינ' פורץ גדר ישכנו נח"ש אלא הנני רואה שכל כך החמרתם על המיאון ויש מהלומדים יצ"ו שכתבו על מר' סולקא הרי היא כא"א גמור' אלו כתבו הרי היא אחרי מיאונה כקוד' מיאונ' היה מספיק אבל לכתוב א"א גמורה אף על גב שבודאי כל כוונתם לשם שמים ולהחמיר יש לנו לדקדק על הלשון פן ח"ו עמי הארץ ילמדו מתוכה לשקר ותהיה חומרא דאתא לידי קולא. כי יאמרו א"א גמורה היא ואם יקדשנ' אחר יאמרו אין קידושי שני קידושין ותצא מן השני בלא גט או יאמר אין קידושין תופסי' באחותה כדאיתא בפ' האיש מקדש בשיטה קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה כו' וע"ש וחששא זו פן נפיק מינן ח"ו חורבה הביאני עד הלום לגלות שיש כאן מקום שמיאונה מיאון ואתם רבותיי עליכם מוטל לעיין ולתקן אם יש לחוש אם לא יתפייסו להיות יחד דאם יתפייסו להיות יחד איפשר לומ' שהקידושי' שניי' יוכיחו שאיננה א"א גמורה גם על הקידושין שניים אם יתפייסו להיות יחד כאשר מן הנכון אם הקידושין צריכין ברכה ואף אם למדתי סניגוריא על מהררי"ף מכל מקו' הלב יודע מרת נפשו אם לעקל אם לעקלקלות ולא ישא עליו חטא על ה"ה מהר"ר ד"ץ ויפייסו כי אח' כוונת הלב הן הן הדברים ועל זה נאמר ויראת מאלקיך דלא עדיף מההוא דרבי חייא ב"ר אשי דהוה רגיל כל יומא דהוה נפיל על אפיה והוה אמר הרחמן הוא יצילני מיצר הרע כו' כדאיתא התם פ"ב דקידושין וע"ש והנראה לי דין ואמת ושלום כתבתי:

יד

יגדל נא כחך אהובי הגביר האלוף מהר"ר יושע המכונה רבי זאנויל יצ"ו בר יקותיאל ז"ל ע"ש כל הנלוים עם מעל' כ"ק יצ"ו והנה אשר כתב כ"ת אלינו על ידי האשה מר' בילה מב"ת בת רבי דוד ז"ל אשת רבי יוסף קוברלינו יצ"ו אשר באת כמתנצל ללא צריך כי כבר יצא טבעך בעולם ושמן תורק שמיך אמנ' בעניין שריותא דהאי איתתא נ"ל היתר גמור ואין להוציאה מבעלה כלל כמו שנבאר בעזהי"ת. דמתוך הדברים מוכח דלא היה

לכם חזקה שהיה לאותו רבי כשריאל ז"ל אח או אחים. מדלא היה שום אדם מערער ופוצה פה לומר זו יושב' תחת בעלה הלא יש לה יבם אלא ודאי לא היתה מוחזק' ביבם וכל ישראל בחזקת כשרו' ולא רצו אלו שהוציאו הלעז להוצי' לעז שלא כדין אלא אחר כך מתוך שנאה שמוציאין האדם מן העולם הביאם הכעס לידי טעות ואמרו מה שאמרו וכן כל הלומדים שברומא יצ"ו לא היו מסכימים שמר' בילה תחזו' לבעלה אם הי' שום חזק' שהי' לבעלה ז"ל אח או אחי' שאין שום דעה המתר' יבמה ודאי על ידי ולד שלא נגמרו חדשיו בודאי ואף אם מרת בילה חששה ושאלה אם זה הולד פטרה מיבום איכא למימר דמיחש חששה ולא ה"ל הודאי שאלה אלא ודאי אלו שאמרו בסוף שבעולת בעל היא שקר דברו מתוך מריבה ושנאה המוציאין האדם מן העולם וכל שכן שאנו רואים שהעבירו הדרך דרך תורתינו הקדושה להביאם בעש"ג. וכל שכן וק"ו כיון שנשבעו שדבריהם אלו לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעול' והפרו ברית אמרינ' יוכיח סופו על תחלתו שלהכעיס ולשנאה הוציאו הקול ודבריהן מעלין אות' לבעל' ואין מורידין מדלא אמר בתחלה אלא כמו שנתי' אחר הנישואין ש"מ דאין בדבריה' ממש וגרע טפי מקלא דבתר נישואין דהא מתוך שנאה וקטטה אמרו מה שאמרו. ועל גידול צפורניו ושערו מסתמא דרשתם וחקרתם ואפילו לא דרשתם ודאי אמרינן שכבר נתגדלו וסמכינן ארוב' דלא נתגדלו מיעוטא דלא שכיח' לגמרי הוא ואפילו יצא הקול עתה דלא נתגדלו שערו וצפורניו הוי נמי קלא דבתר נישואין ולא משגחינן עליה ודומה לזה פסק הטור אבן עזר סימן קנ"ו והאי איתתא לא מיבעיא לה"ג שכתבו על יבמה דעלמא שלא ילדה וזקוק' ודאי ליבום אם נשאת והיה לה בנים אם היה בעלה ישראל חלץ לה יבם ויושבת תחת בעלה כו' כדאיתא באלפס פרק האשה רבה פשיטא דהאי איתת' שרי לבעל' ואין להוציאה כלל דאם כן אתה מוציא לעז על בניה. ואף על גב דכתב רב אלפס על ה"ג ואיכא מאן דאמר דהני מילי לאו דסמכינן הן כו' ומסכים עמהם דסבירא ליה ושמיע ליה סתירתם מן הירושלמי וכן הרא"ש וכן ר"ת כדאיתא במרדכי פרק האשה רבא וכן בפירוש ר"ח מ"מ מצינו גאונים אחרים שמתירים ומסכימים עם ה"ג כדאיתא בתשובה במיימון להלכות נשים וז"ל אחר שהביא דברי ר"י אלפס ור"ח כתב וראב"ן ראה דברי ה"ג דבכמה דוכתין בתלמוד חייש ללעז הבנים בגיטין פרק הזורק ופרק עשרה יוחסין. ואי משום פלוגתא דתלמוד ארץ ישראל אימא באין לה בנים פלוגתא וכת' בא"ע בסימן ע"ב. וכן כתב רמ"ה דדברי זקני ישרו בעיניו ע"כ. הרי אלו דהיינו ראב"ן ורמ"ה שהיו אחרי ר"י אלפס וידעו הסתירות מן האלפסי ותרצו דהירושלמי מיירי באין לה בנים אם כן אין הדבר פשוט אפילו ביבמה דעלמא להוציאה מבעלה אם כן בנדון דידן דאינו ברור שיש

לה יבם איכא למימר לכ"ע שריא לבעלה כל זמן שלא בא היבם ולא שייך למיקנס משום דמחלפ' באשה שהלך בעלה למדינת הים ובר מן דין יש להתי' האי איתתא מרת בילה כין דילדה אחר מית' בעל' רבי כשריאל ז"ל אלא שמת הולד תוך שלשי' אחר שנולד כמו ז' ימי'. ואבי' גירסת ר"י אלפס כי רוב הפוסקי' גרסו כגירסתו זול' ה"ג ור"ת שגור' ביו' ל' ואע"ג דה"ג גורסין ביו' ל' מודי' לר"י אלפ' בנדון דידן אלא שר"ת חולק עליו על ר"י אלפס ומ"מ נוכל לומ' דבנדון דידן מוד' ר"ת כמו שנפר' בע"ה וז"ל ר"י אלפס תניא רשבג"א כל ששה שלשי' יו' באדם אינו נפל הא לא שהא ספיקא הוה איתמ' מת בתוך שלשי' יום שנולד נ"א מת ביום שלשי' ועמד' ונתקדשה אמר רבינא משמיה דרבא אם אשת ישראל היא חולצת ואם אשת כהן היא אינה חולצת רב שרביא משמיה דרבא אמר אחת זו ואחת זו חולצת וקיימא לן כרבינא דכיון דאיכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג דאמרי אף על גב דלא שהה הולד ל' יום ולד מעליא הוי גבי אשת כהן דלא אפשר דאי חליץ לה איתסרא לה על בעלה למיהדר עבדינן כרבנן ולא מצריכינן לה חליצה וגבי ישראל דלית לה פסידא אי חליץ לה עבדינן כרשב"ג הילכך חליץ לה והדר עייל לה לגברא ואי כשנתקדש' מותבי' לה תותיה גברא כל שכן אם נשאת דלא מפקינן לה מתותי' גברא והך דאמרי' התם לענייי' שומרת יבם שנשאת בלא חליצה לא שייך בהא מילתא דהתם ודאי בעיא חליצה אבל הכא כיון דמת ולד בתוך ל' ספיקא הואי ומספיקא לא מפקינן איתתא מתותי' גברא אלא אי בעלה ישראל חליץ לה יבמה ויתבה לה תותי' גברא. ואי בעלה כהן דאי חלץ לה יבמה איחסר' עליה למיהדר' יתבא תותי' בעלה בלא חליצה כדכתבינן עכ"ל ר"י אלפס. ומה ש גורס ביום ל' היא גירסת ה"ג ומודים גם כן לרי"א במת תוך ל' ולכך כתב אח' כך כיון דמת תוך ל' משום דגם ה"ג מודים בזה ולא חדשו אלא פיהק ומת תוך ל' כדמוכח בתוס' פרק החולץ וע"ש וכן סבירא ליה דה"ג לא פליגי על רי"א מדלא הביאם כי כן מנהגו להביאם ומפרש טעמא במקו' שחולק עליהן. וכן ר"י בעל התוספות וכן רש"י וכן הרא"ש בפרק החולץ ובשבת פרק ר"א דמילה גורסין תוך ל' וכן המרדכי וכן ר"י א"ז וכן השאלתו' פרשת וירא וכן הרמב"ם כדלקמן. ועוד כתבו התוס' כאן פרק החולץ אחרי שהביאו דברי ה"ג וז"ל ועוד יש לקיים גירסא זו כו' עד וביום ל' דווקא סמכינן ארבנן. והם דברי ר"ת שהביא ר"י א"ז ז"ל כמו שנפרש לקמן. ואנו אחרי ראינו ועיינו ולא מצאנו שום פוסק שהביא דברי ר"ת זולת התוס' הביאו דעתו ולא הזכירו שמו סברא לומר דלא עשו עיקר ממנו. וגם ר"י א"ז אף על גב שהביא ר"ת מ"מ דחה דברי ר"ת כשהביא תשובתו. וז"ל הא"ז גדול תנן בן יום אחד שכלו לו חדשיו זוקק את אחיו לייבום ופוטר את אמו מן הייבום ואפילו הוא גוסס והיכא דלא

ידעינן אי כלו חדשיו אי לא ומת בתוך ל' או ביום ל' צריכה חליצה ואם נתקדשה בלא חליצה אם ישראל קדשה חולץ לה היבם וכונס לה המקדש ואם כהן קדשה שאסור בחליצה מקיימה בלא חליצה ואם נשאת ויש לה בנים לא תצא בלא חליצה מידי דהוי אכהן שקדשה שמקיימה בלא חליצה דסמכינן אדרבנן. מיהו היכא שהיבם קמן שמא חולצת או שמא אפ"ה מקיימא בלא חליצה כדי שלא להוציא לעז על בנים כך היא הלכה לפי גירסת רש"י וכן ר"י זצ"ל *) אבל ר"ת זצ"ל אומר דווקא שמת ביום שלשי' אבל אם מת בתוך שלשים אפילו קידשה כהן חולצ' אפילו יש לה בנים תצא ע"כ אחר כך מפרש האז"ג המשנה מפרק יוצא דופן תינוק בן יומו זוקק כו'. אח"כ מביא תשובת ר"ת והנה מוכח דר"ת מודה אי הוה הגירסא תוך ל' יום כמו שגורסין רוב הדיעות היה מודה שאם נשאת לא תצא וכן מוכח מר"י א"ז ומתשובת ר"ת עצמו כי אחר שפירש ר"י א"ז המשנה מפרק יוצא דופן כתב וז"ל ואתמר מת בתוך ל' ועמדה ונתקדשה כו' עד ומסקנא כרבינא דאם אשת כהן היא אינה חולצת וכן פסק ר"י אלפס דהלכה כרבינא וכן פסק פר"ח דהלכה כרבינא ולדברי ר"ת שמדמה היכא שנשאת ויש לה בנים לאשת כהן *) יש ללמוד מכאן לגירסת רש"י זצ"ל דנשאת תוך שלשים ויש לה בנים דלא תצא אלא דאיכא לאסתפוקי כדפרישי' לעיל בפסק הלכה וז"ל ר"ת וששאלתם על דבר יבמה שהמליט' זכר ומת בתוך ל' יום יש ללמוד על ה"ג שאומ' שאם יש לה בנים לא תצא נ"ל שאין לסמוך שהרי שנינו גבי יבמה שהלך בעלה למדינת הים כו' וכן מפרש בתלמוד ירושלמי ופר"ח מייתי למילתא דתלמוד ירושלמי בפרק הזורק בגיטין דפסקינן תצא וכן נראה דהיכא דאיתמר חילוק בין בנים ללא בנים איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר. ואם תאמר לא תצא מההיא דהחולץ מת בתוך ל' ועמדה ונתקדשה וכו' ופסק הילכתא אם אשת כהן היא אינה חולצת אלמא לא מפקינן לה והאי דחלצה באשת ישראל להעמידה תחתיו ולא לאפוקה. ומספק אמרינ' דאינן חולצות נשואות משום דרכיה דרכי נועם התם כשכנסום בהיתר אבל הכא הרי כנסה בחשש ותתגנה ומהכא ליכא למישמע דלא תצא דגירסא דשמעתתא לאו הכי איתא אלא הכי גרסינן מת ביום ל' ועמד' ונתקדשה ודווקא ביום ל' דקסבר רבינא יום ל' ספק הוי כרבי עקיבא דאמר בבכורה ספיקא היא דתנן פרק יש בכור לנחלה מת ביום שלפניו רבי עקיבא אמר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן ומפרש טעמא בגמרא דרבנן ילפי חדש חדש ממדבר ור' עקיב' מספק' לי' כו' עד והכי סלקא שמעתתא שפיר. צרופה בזהב אופיר. עכ"ל ר"ת ז"ל מיהו ברוב ספרים גרסינן בשמעתתא בתוך ל' וכן גרסו בשאילתות פרשת וירא. וכן כתב מורי רבי יהודה בר יצחק בשם רבי יצחק ברבי שמואל דבתוך ל' גרסינן ולא גרסינן ביום ל' דמה לי יום

שלשים מה לי תוך ל' כיון דאין חילוק בין יום ל' לתוך ל' דתנן בפרק יש בכור מת ביום ל' כיום שלפניו ופליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל ביום ל' כמו בתוך ל' ואין לומר דמשום דרבי עקיבא אית ליה דיום ל' נמי ספק כיום שלאחריו חשיב ליה לרבנן הכא חי ביום ל' דאם כן אפילו לרשב"ג נמי ועוד רבי עקיבא נמי ספיקא משוה ליה עכ"ל א"ז גדול אלא שקצרנו ודלגנו במקו' שאין בו צורך. הרי לפנינו שר"ת מודה אי גרסינן תוך ל' דאם היו לה בנים לא תצא ולא אמרי' היכא דאיתמר חילוק בין בנים ללא בנים איתמר היכ' דלא איתמר לא איתמר דאיכא למימר הכא נמי איתמר כיון דאמרינן אם אשת כהן היא אינה חולצת אלמא לא מפקינן לה ונוכל לומר דלר"ת נמי אם מת ביום ל' ונשאת והיו לה בנים לא תצא דיום ל' לדידיה כתוך ל' לדידן כדמוכח לעיל ולא אמרינן היכא דלא איתמר לא איתמ' כיון דאמרי' אם אשת כהן היא אינה חולצת. גם לפנינו אף על גב שר"י א"ז מביא דברי רבינו תם מ"מ לא סבירא ליה כוותיה שהרי סותר דבריו כדלעיל גם נוכל לומר דדיוקא דר"ת לאו דיוקא ואינה מוכח דאפילו אי גרסינן ביום ל' איכא למימר ה"ה תוך ל' נמי אשת כהן אינה חולצת ואשת ישראל דיו בחליצה היכא דלא פיהק ומת. ולא אמרינן ודאי נפל הוא ונקט יום ל' לאשמועינן דאפילו הכי אשת ישראל בעי חליצה ולא אמרינן ודאי ולד מעליא הוא לרבנן דרבן שמעון בן גמליאל ואליבא דרבי עקיבא דמסתפקא ליה אי הוי כיום שלפניו או שלאחריו. ואף על גב דלא ברירא דיוקא דר"ת כדפי' מ"מ לגירסא דידיה דגרסינן ביום שלשים שפי' דייק דלחומרא דייק ואם כן איכא למימר דלא קאמר דביש לה בנים דתצא אלא היכא דנשאת במזיד דידעה דיש לה יבם או הוחזק שיש לה יבם וסמכה לכתחל' על הוולד ונשאת דשייך קצת לומר דקנסינן לה אבל בנדון דידן דלא הוחזקה ועדיין לא נודע אם יש לה יבם אלא על פי האנשי' שאמרו מה שאמרו מתוך קטטה ומריבה איכא למימ' שקורי משקרי וכל שכן דמצורף לזה דאיכא למימר הוכיח סופו על תחלתו דגברי דלא מעלו הוו כדפי' ודאי כו' אלמא מודו דהך איתתא מר' ביל"ה שריא לבעלה רבי יוסף קובלינו יצ"ו אפילו לר"ת ואפי' דלינו ר"ת מהכא מ"מ כיון דלא מצאנו מאן דסבירא ליה כוותיה וברוב ספרים גרסינן מת תוך שלשים יום שבקינן לר"ת ואזלינן בתר רוב דיעות דגרסינן תוך שלשים יום וכפי כל הנ"ל דבר פשוט הוא דשריא הך איתתא ואפי' נודע לנו שיש יבם בעולם כל זמן שלא בא אליה למקומה מותרת לבעלה אף על פי שעדיין לא חלץ לה כדכתבינן לעיל בשם ר"י א"ז וז"ל מיהו היכא שהיבם קמן שמא חולצת או שמא אפי' הכי מקיימא בלא חליצה כדי שלא להוציא לעז על בנים ואף על גב דר"י א"ז ידע דברי ר"י אלפס כאשר מוכח לעיל ורי"א מצריכ' חליצה אפילו בנשאת י"ל דרי"א מיירי בנשאת ואכתי אין לה בנים ור"י

א"ז מיירי ביש לה בנים ולא פליגי ואם נאמר דהך איתתא בהית' נשאת כיון דלא הוחזק דיש לה יבם אם כן איכא למימר דלכ"ע לא מיחלץ לה מטעם שהביא ר"ת לעיל מספ"ק דיבמו' דאין חולצין נשואות משום דרכיה דרכי נועם שמא תתגנה על בעלה וק"ל עוד נאמר טעם להתירא אף על גב דלא צריכינן ליה. והוא שזאת האשה אומר' שר' אשר כי"ץ יצ"ו אמר לה בפני רבים כשהיה באשכנז והיה בעיר ווישנבור"ק היו יחד אסיפת אנשים ונשים ביום השבת וסיפר להם מפטירת רבי כשריאל ז"ל והשתיקו רבי אשר הנ"ל מלהזכי' פטירת רבי כשריאל כדי שלא יוודע לאם רבי כשריאל שלא תרד עליו אבל שאולה כי אין לה בן אחר אם כן מעדות רבי אשר אין כאן יבם ומעדותו אינו מובן שהיה שם יבם ומת שהרי אמר שאמרו לו שאל יגלה הדבר פן יוודע לאמו ותמית עצמה כי אין לה בן אחר ולא מבעי' לר"י אלפס ולהרמב"ם דס"ל דס"ל דעד אחד נאמן ביבמה להתירה לעלמא אלא אפילו לדברי הרא"ש *) דס"ל דע"א אינו נאמן ביבמה להתירה לשוק מ"מ יש לחלוק ולומר דהני מילי למאן דסבירא ליה מצות יבום קודם או במקום שנהגו ליבם דאיכא למימר זימנין דסניא ליה כמה שמחלק הרא"ש פרק האשה רבה אבל בין האשכנזים כבר פשט המנהג ויתד הוא שלא תמוט וקבוע במסמרו' נטועים שאין ליבם כי אם לחלוץ אם כן אין לומר זימנין דסניא ליה לכך איכא למימר דאפילו היא עצמה נאמנת לומר מת יבמי וה"ה עד אחד מק"ו לאיסור כרת התרת לאיסור לאו לכ"ש דהשתא אין לומר היא עצמה תוכיח כדאמרינן בהאשה רבה דהא לפי סברת הנ"ל היא עצמה נאמנת לומר מת יבמי ומותרת לעלמ' ואפילו אם נאמר דמסברא זו אין סברא לחלק כיון דיש מקומות שנהגו ליבם מ"מ נאמר בנדון דידן מודה הרא"ש או מטעם דלא נודע שהיה לו יבם או מצד שילדה ולד כדפי' ורוב נשים ולד מעלי' יולדות והוי רובא דשכיחי טוב' דהא הרמב"ם קורא אותו ספק דבריה' בפרק ב' דהילכות יבום וז"ל כל יבמה כו' שהיא ספק דבריהם אם יש עליה זיקת יבם כגון יבמה שילדה ולד שלא כלו לו חדשיו ומת בתוך שלשים יום שדינה שתחלוץ מספק דבריהם כמו שבארנו בתחילת פ' ראשון אם הלכה ונתקדש' לאחר קודם חליצ' חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה ואם נתקדשה לכהן שהוא אסו' בחלוצה אינו חולץ לה שאין אוסרין על זה אשתו מספק דבריהם הרי שקורא לו ספק דבריהם דיש חילוק גדול בין ספק דבריהם לספק שאירע בודאי דבריהם כדאמרי' נמי גבי דמאי משום דהוי ספק דבריהם אין מברכין עליו ועוד יש להקל משום דהוי דיעבד ואמרינן במים שאין להם סוף אם נשאת לא תצא אף על פי שאין שום עדות שמת ולא מיבעיא אי התירה חכם דלא מפקינן אלא אפי' נשאת בלא התר' איכ' דיעות לכאן ולכאן כדאיתא במרדכ"י גדול סוף פ"ב דיבמות וע"ש. ואיכא

למימר דעד כאן לא פליגי אלא במים שאין להם סוף דאיכא איסור כרת אבל באיסור לאו כנדון דידן כ"ע מודו דאם נשאת אפילו בלא התרת חכם לא מפקינן מבעלה וגם לכ"ע ע"א נאמן להתירה לעלמא. ועוד ראייה שיש לדמות למים שאין להם סוף מתשובה אחת המתחלת תשובת מורי ה"ר מרדכ"י וששאלתם על אודות ראובן שהלך לעולמו בלא בנים והניח אח קטן ואשה מעוברת ואחר פטירתו ילדה ומת הולד תוך שלשים והיא תובעת מזונות ממה שהכניסה ועוד טוענת כיון שאינו יכול ליבם עד שיגדיל שיפקידו נכסי בעלה ביד נאמן עד שיחלוץ או אם ימות שתגבה כתובתה וגם האפטרופסא אומר שאין שייך לומר משמיא קנסוה אלא היכא דודאי זקוקה אבל הכא לא עכ"ל מורי. מטיבותא דמר נ"ל דמזוני לית לה כלל אלא ג' חדשים הראשונים כדאיתא פר' החולץ אבל נ"ל דזאת נוטלת כתובתה לאלתר דאזלינן בתר רוב המצוי בזה, ורוב נשים ולד מעליא ילדו' ונמצא הגיע עתה לגבות כתובתה ואין להק' לכשתנשא לאחר תטלי מה שכתוב ליכי דאטו אשה שנפל בעלה למים שאין לה סוף היא לא תגבה כתובתה לעולם וא"ת אין הכי נמי א"כ כ"ש שאין האחין נכנסין לנחלה וא"כ נמצא שיהא מונח הממון עד שיבא אי"ה משיח דהכי משמע פרק האשה שלום מדברי ב"ש ומדברי ב"ה דיותר בקל להגבות כתובה מלהכניס האחין לנחלה חלילה וח"ו כי במים שאל"ס מגבין כתובתה ומחלקי' הנחלה ליורשין ונדון זה דומה למים שאין להם סוף כי ר"י הקשה בפרק החולץ על ההיא מת הוולד בתוך שלשים יום חולצת וא"ת ואמאי לא אזלינן בתר רובא ורוב נשים ולד מעלי' ילדו ותירץ דחיישינן למיעוט בזה כמו מים שאין להם סוף אלמא דדמי לה ומאן דאנן חמיין דרבנן מדמו להו הויא הדא היא הדא היא. ועוד נ"ל ראייה לדמותו דהא כי היכי דבמים שאין להם סוף אם נשאת לא תצא ה"נ אמרי' פרק החולץ איתמ' מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה אם אשת ישראל היא חולצת ואם אשת כהן היא פליגי ופסק האלפסי כרבינ' דאינה חולצת דמספיקא לא מפקינן איתתא מתותי' גברא וכן פי' ר"י סוף פרק ר"א דמילה ובנדון זה איכא מיעוטא וחזקה דמעיקרא היתה בחזקת איסור לשוק ואפי' הכי שרי בדיעבד וה"נ במים שאל"ס והטעם כדפי' ר"י רפ"ב דיבמות דמיעוטא דלא שכיחי הוא ושרי אפילו לרבי מאיר דחייש למיעוטא סתם ספרי דדייני מוגמר גמורי. ולההיא דאמרי' רפ"ק דחולין רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן ולא אמרינן סמוך מיעוט' דאין מומחין אחזקה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת משום דההוא רוב שכיחי טוב' ומהני להוציא ממון אפילו למאן דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב כו' עוד האריך בתשוב' ואני קצרתי אלמא דמדמ' הא למים שאל"ס אפילו לקולא ואין לחלק בין איסור לממון דאם הסברא אמת דהוה רובא דשכיחי טובא מ"ש ממון מ"ש

איסור מממון ועוד דשחיטה נמי איסורא הוא. ועוד דמדמה נישואין לנישואין. וכה"ג מחלק המרדכ"י בפרק ב' דיבמות וע"ש. ומכל הני טעמים איכא למימר אפילו אומר רבי אשר הנ"ל שלא אמר מה שהיא אומרת מצדו י"ל שהיא נאמנת אף על פי שהוא מכחישה וראייה מספר אגוד"ה פרק שבועת העדות גבי עד מיתה כו' ופרק האשה רבה וז"ל בפרק שבועת העדות הכל מודים בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד מכאן יש להוכיח אשה שאמרה לב"ד פלוני אומר לי שמת בעלי ומשביעין אותו וכופר מתירין אותה להנשא וכן כתב ראבי"ה עיין פרק האשה שלום אף על פי מפשוטי הדברים מהרא"ש והרמב"ן בפ' שבועת העדות נשמעין דפליגי אספר אגוד"ה יש ליישבן דהרא"ש והרמב"ן איירו שכבר העיד בתורת עדות או נשבע לכך הוא נאמן במכחישה או אפילו פליגי היינו מכח חומרא דא"א אבל באיסור לאו ביבמה לשוק מודו וכל שכן בנדון דידן וע"כ צריכין אנו לחלק דהרא"ש בעצמו משמע בפרק המדיר גבי כתם זה טיהר לי פלוני חכם דס"ל דהיא נאמנת אף על פי שהוא מכחיש' וע"ש. ועוד אפי' נאמר דלכ"ע הוא נאמן כשמכחיש' ולא היא הני מילי כששאלוהו והכחישה אבל תאמר לכ"ע אין אנו צריכין לשאול אותו אם כן הדבר כמו שאמרה. והיה לי להביא ראיה להרבה חילוקין שכתבתי מתשובת שארי הגאון מהר"ר יעקב ווי"ל ז"ל מתשובת נ"ד ופ"ח אבל נ"ל דלא צריכנ' אך הכלל שעולה מדברי נ"ל שלא להוציא מר' בילה בת רבי דוד ז"ל מתחת בעלה רבי יוסף קוברלינ"ו יצ"ו ומותרת לו בלא שום חליצה מכל הני טעמי שפי' לעיל ואפילו נודע בודאי שהיה לה יבם רק שאינו ידוע שעדיין הוא חי דעתי נוטה שאפי' הכי אינה צריכה חליצה כיון שהיה לה ולד אלא שמת תוך שלשים יום וגם יש לה בנים סמכינן על ר"י א"ז כדלעיל דהא ליכא מאן דפליג עליה כדפי' נאום הטרוד יודא מינץ:

טו

שלמא רבא לעמיתי ידידי הח"ר נחם יצ"ו ע"ש וכא"ל יצ"ו. אשר שאל כ"ת עשרה שכב' התפללו ובאו אחר כך עשרה אחרים אם יכולים לחזור להתפלל ולהעמיד אח' לחזן עליהן כמו שעשו הראשונים כיון שלא יצאו בתפילת הראשונים ובאותו בית הכנסת עצמו וראיתי המשא מתן של כבודך והוא על צד הישר וחלקת הדרוש על שלשה חילוקים. הא' שאין בזה משו' דנראה כשתי רשויות. הב' שאי' בזה משום לא תתגדדו. הג' שאין בזה משום בל תוסיף. אף על גב דתפילה כנגד תמידין תקנו ואין להביא שני תמידי שחרית ביום אחד משום בל תוסיף וראייו' נכונים ומתוקנים ונראה לי ראיי' שאין בזה משום דמיחזי כב' רשויו' מההי' ר"פ ג"ש א' רבא כי אכלינן ריפתא בי ר"ג הוה

מברכין תלת' תלת' ולברכו עשר' עשר' שמע ר"ג ואיקפד וניפקו בברכת' דר"ג איידי דאווש כול' עלמ' לא שמעי' ופרש"י הוה מברכינן ג' ג' ר"ג מאריך בסעודתו ואנו כל ג' וג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך ויושבין אח' הברכ' עד שגמ' ר"ג סעודתיו וזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם ולקמן פרי' וליפקו בברכתו דר"ג שמע ר"ג אם היו מזמנין י' י' היה צריך המבר' להגבי' קולו וישמע ר"ג ויחרה לו שאנו עושין חבורו' לעצמינו בפרהסי' אע"ג דמפקי נפשייהו מידי זימון של הזכר' ה' וכי הדר מזמן ר"ג בהזכרת ה' לאו אינהו נפקי בי' כדאמ' רבה תוספאה לקמן דאין זימון למפרע אפילו הכי ניח להו בהכי משום דאווש כ"ע שהיו שם מסובין רבים ואין קול מברך נשמע עכ"ל. והשתא מאי פרי' המק' ולברכו עשרה עשרה בהזכרת ה' ובמקום אחד אי יש לחוש לשתי רשויות כה"ג או למה לא משני דיש לחוש לב' רשויות אלא ודאי כה"ג לית בי' משום ב' רשויות אחרי שעושי' לצאת ידי חובתם ועל כל בי עשרה שכינה שרי' אין כאן בית מיחוש וכן מוכח מכאן דכל כה"ג אין בו משום לא תתגדדו ובר מן דין לא אמר איסו' דלא תתגדדו אלא על שינוי מנהגי' אילו אומרים מנהגינו עיק' ואלו אומרי' מנהגינו עיק' ואלו עושין כמנהג' ואילו עושין כמנהג' וע"ש בס"פ קמא דיבמו' וז"ל הס"א שם ודבר התלוי במנהג המקומו' שבמקו' והנהגו כך ובמקו' זה נהגו כך אם נתקבעו בני שני המקומו' במקו' אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לי' לן בה עכ"ל וכן על החילוק הג' דתפיל' כנגד תמידי' תקנו פשיט' כמו שהיחידי' מתפללין תפילת חובה אחר הציבור באותו בית הכנסת דאין המקום גורם ותפילתו אינה בטילה אצל הציבור כדמוכח בפרק מי שמת גבי צריכותא דעביד אמילתא דאמר רב יודא אמר שמואל היה עומד בתפילה ונזכר שהתפלל כו' ה"ה ציבור וציבור כשהשנייי' לא התפללו דמ"ש מהפורס על שמע כמו שהבי' כבוד' וצריך עשר' כמו שכתב הטור א"ח בסימן ס"ט וז"ל אין פורסי' על שמע בפחות מעשרה פירוש אותם שבאו לבית הכנסת אחר שקראו הציבור שמע כו' עד ויש שמוסיפין כו' עד והאמת לא יעשו זה בפחות מעשרה היה אומר ר"ת שצריך שיהיו שבעה שלא שמעו קדי' וברכו ואז יאמרו אף על פי שהאחרים שמעו כו'. אלמא שלא יפרוס על שמע בפחות מעשרה ומשמע מדברי ר"ת דבעינן ז' שלא שמעו וכל שכן אם כל העשרה לא שמעו דעדיף טפי ואפילו הכי פורסין על שמע בבית הכנס' עצמו בעוד הציבור מתפללין י"ח וכן המנהג פשוט בפימונט שאחר תפילת הציבור בעוד כל הציבור שם עומד אחד אצל המגדל ומתפלל להוציא אותם שלא שמעו וכן ראיתי גם אני ומהר"ר קולו"ן ז"ל היה בבית הכנסת ושכחתי אם לא פרס אלא על שמע או או היה מוסיף כדלעיל אבל להתפלל החזן של האחרונים במקום שהיה עומד ומתפלל החזן הראשון לא ראיתי ולא היה נכון

כי הי' גנאי לראשוני' כאילו לא יצאו י"ח ולא היתה תפילתן תפיל' וכן לא יעשה. ומה שכתב לעיל על המוסיפין והאמת זה לא יעשו בפחו' מעשר' ר"ל במוסיפין כ"ע מודין דבעינן עשרה אבל בפורס על שמע לבד יש מחלוקת בין הגאוני' אי בעינן עשרה או לא הרי לך שבבית הכנסת עצמו יכולין אחרים שלא שמעו ושלא יצאו בתפילת הציבור לחזור ולהתפלל ול"ד צריך בשש ועיין בדברי הרא"ש בפרק הקור' את המגילה עומד ויושב ודוק שם ותמצא:

ואשר שאלת על עוף שנמלח ונמצא הלב דבוק בו וחסר מן העוף הראש והרגלי' וקצת מן הצואר כגון שנחתכו ממנו או נצלה כך בתנור במחבת ואם נצלו עוד עמו עופות אחרים במחבות אחרי' את"ל שהעוף שהלב דבוק בו אסור אם גם האחרים אסורי' מטעם דריח מילתא היא והנני משיב לכבוד' כפי מיעוט שכלי וכפי מה שאני מורה והולך דרכי להורות כתשובה זו והיא במרדכ"י שלי וז"ל מעשה בא לפני ר"י בתרנגולת שנמלח ונמצא הלב דבוק בה והתיר כי נראה בעיניו שהגאונים לא אמרו אלא בבישול שמפעפע אבל במליחה אין פיעפוע הילכ' אין צריך להסיר אלא מקום הדבק וכן אמר בשם הר"ר משה הכהן וכן כתב ראבי"ה שאין פיעפוע במליחה וא"צ לשער בששים עד כאן לשונו.

וכדי הם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק ואפילו לא נתנו טעם לדבריהם:

ולענין ריח אי מילת' הוא אי לאו אנו קיימא לן דריחא לאו מילתא בדיעבד. ואין חילוק בין תנורין שלנו לשלהם וכל שכן בנדון שלנו דאף על גב דריח בשר בבשר מפטם טפי שאני פיטום זה שהבשר בעצמו אינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת דבר אחר מחמת דם ולא עדיף מאילו היה כולו דם ובדם עצמו מאן לימא לן אם ריחו נ"ט לשבח או לפגם או אי מפטם טפי ודבר זה צ"ע כמה שהביא ופירש רש"י בפרשת ראה לא תאכלנו אזהרה לדם האברים למען ייטב לך (לא תאכלנו אזהרה לדם התמצית ולא תאכלנו אזהרה לדם האברים למען ייטב לך] צא ולמד שכרן של מצות אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו ייטב לו ולבניו אחריו ק"ו לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן עד כאן לשונו. ואף על גב דדם גופיה צריך ביטול ש"מ נ"ט לשבח י"ל הני מילי דם עצמו אבל ריחו לא או שמא אינו מפטם:

ולענין הלב שנתבשל עם העוף שנחתכו ממנו הרגלים עד ארכובה והראש עם הצואר עד בית שחיטתו והכנפי' מנהג להתיר ואף על גב שמאז כתבת לי נשאלתי כמו כן מקרימ"א זאת השאלה ממש מעמיתי מחותני ידידי האלוף ההר"י אינשהיי"ם יצ"ו וכתב בשם מהרי"ל ז"ל דבענין כולו שלם מ"מ במקומו אני עומד ומתיר. אמנם אם העוף והלב בעירי שאוכל לראות אותם ולשער' אינני סומך על קבלתי ודעתי שאני סומך עליהן להקל

נגד גדולים ממני וקטנם עבה ממתני אלא צריכי' להביא אלי העוף עם הלב לשערם גם למראה עינים. קבלתי שקבלת שגדול אחד מאוישטריי"ך ז"ל או מהר"ר יעקיל מוויאנ"י ז"ל או מהר"ר שלו' ז"ל. או מהר"ר אהרן פלומי"ל ז"ל התיר בכה"ג אפילו היו חסרים בעוף כל הנ"ל וקרוב לדעתי שהוא מהר"ר אהרן פלומי"ל ז"ל זו היא קבלתי דעתי כי אף על פי שנחתך כל הנ"ל מכל מקום נקרא עוף שלם בלשון בני אדם ואלו נשבע או נדר אחד שלא לאכול עוף שלם ואלו בא לפני או אכל עוף כה"ג הייתי מחייבו או אוסרו עליו מטעם שפירש שבלשון בני אדם נקרא עוף שלם. ואם לחשוך אדם לומר כל שכן בשלא נחתך ממנו דבר שנקרא עוף שלם ולמה אקיל מעת' להורות שמותר תשובה לשון ראבי"ה שהביא המרדכי וז"ל וכתב ראבי"ה שקבלתי שבברור יש בעוף שלם ס' כדם שבלב ויותר אבל אין בו ס' לבטל דם בכבד כשהכבד שלם עכ"ל. הרי שכתב להדיא שבעוף שלם יש לו ס' כדם שבלב ויותר אותו יתור ממלא מקום החסר אם משערינן בשר נגד הדם ואפי' אמר בשר ועצמות משערינן נגד הדם מ"מ אל תתמה עלי אם אמר שבכלל ויותר שכתב יש שיעור כנגד הראש וכנפים ורגלים שנחתכו מדכתב אחר כך אבל אין בו ס' לבטל דם הכבד כשהכבד שלם וק' פשיטא והלא נראה לעינים שהכבוד גדול כפלי כפלים מן הלב ופשיטא שאין בעוף שלם ס' מן הדם שבכבד אי לאו שביותר וביותר בשופי יש ס' בעוף שלם נגד דם שבלב ועוף שלם שנקט גבי דם הלב איירי שחסר ממנו הראש והכנפים והרגלים אפילו הכי יש בו ששים נגד דם הלב ועוף שלם דנקט בסיפא גבי דם הכבד איירי בעוף שלם עם הראש והכנפים והרגלים ואפ"ה אין בו ס' נגד דם הכבד ולכך יש לטעות שיש ס' נגד דם הכבד והשתא אתי שפיר וק"ל. עוד כתב אח"כ המרדכי וז"ל ואם העוף מנותח לנתחים והלב דבוק בחתיכה ואין בחתיכה ס' לבטל דם הלב חתיכה נעשית נבילה כו' אלמא דנמצא חתיכה אחת שיש בה ס' נגד דם הלב אף על גב שיש עוד חתיכות אחרות מן העוף שהרי כתב אם העוף מנותח לנתחים כו' הרי שבשופי וביותר יש ס' בעוף שלם מן דם הלב ואם כן פשיטא הוא שיש בעוף שלם עם הראש והכנפים והרגלים ס' כנגד דם הלב ואם כן מה צ"ל קבלה אלא ודאי מיירי שנחתכו ממנו הראש עם הצואר עד מקום בית השחיטה והכנפים והרגלים ואפ"ה קרי ליה עוף שלם משום דבלשון בני אדם קרוי עוף שלם. ועוד י"ל דסברא להקל בו משום דבלב העוף אין כזית בדמו כדאיתא בכריתות פ' דם שחיטה אהא דתנן פ' כל הבשר הלב קרעו לא קרעו אין עובר עליו אמר רבי זירא אמר רב לא אמרו אלא בלב עוף הואיל ואין בו כזית אבל לב בהמה שיש בו כזית אסו' ויש בו כרת וכ"ת והא חצי שיעור אסור מן התורה דקיימא לן כר' יוחנן דאמר בפ"ב דיומא ח"ש אסור מן התורה

ויש לומ' כשנתבשל או שנמלח אינו אסור אלא מדרבנן כדאיתא בהקומץ רבה והתוס' מביאין אותו בפ' כל הבשר אמתני' דלעיל אמר זעירי אמר רבי חנינ' דם שבשלו אינו עובר עליו ורבי יודא אמר זעירי דם שמלחו אינו עובר עליו וכ"ת הא אמרי' פרק גיד הנשה ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגא דזיתא אמר ליה אבוה לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעור' דרבנן ועוד הא אמר רבי ח"ש אסור מן התורה ויש לומר דשאני ח"ש דדם לב העוף שלא בא לעולם לידי חיוב לא למקלות ולא לכרת שלעולם לא תמצא בו כזית אלא איסור תמצא בו לכך נראה לי שאין לדקדק עליו כס"ד של מר בר רב אשי כיון דלא אתי לידי חיוב וגם הוא מדרבנן מתרי טעמים שהוא מלוח ומבושל וראייתי מהא דאיתא בתשובה מעשה שהיה בראש אווז שנתבשל כשהוא שלם ולא חתכוה לשנים והכשירו רבי קלונימוס הזקן כי אין בדמו כזית לאסור עכ"ל. אלמא הכשירו מטעם שאין בדמו כזית אף על גב דח"ש אסור מן התורה וה"נ בעוף לא שנא כדפירש"י וכל הנ"ל נ"ל שהם דברים שנ"ט לשבח לחוס על ממונם של ישראל והם הן שסמכוני והכריעוני להקל ולעמוד על קבלתי ושלום על ישראל אמן. זאת הנ"ל שאלני כמו כן האלוף הרר"י אינשהיי"ם מחות' יצ"ו אלא שהוסיף עליה עוד שאלות הנ"ל:

אשר שאלת מע"ש ידע כ"ת עשיר מידי שבת בשבתו ועני כל ימות השנה שוין. והוא כי לפעמים תמצא גאון שאוסר דבר נגד דעתו מטעם או מסיבה מה אבל דעתו נוטה שהוא היתר גמור אז אם בא מעשה לידו והשואל עני או אם הוא ע"ש וסמוך לשבת אפילו הוא עשיר כבוד שבת משויהו לדין עני ומתיר לו ומ"מ המנהג לומר להם הטעם לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת כדי שלא יתמהו שלפעמי' אוסר ולפעמי' מתיר:

ובענין הדעות ידעת נהרא ונהרא כפשטי' ובדבר שאין בו מנהג ובדבר חדש שמעתי שמהרר"י מולין ס"ל ז"ל רוב פסקיו הלכו אחר האגוד"ה ושמעתי שמהרי"ו ז"ל הלך אחר דעת מהר"ם לפי שהי' מתייחס אחריו שהיה קרובו. אע"פ שכתב בתשובותיו שהמנהג כהרא"ש והא"ז כתב שראוי לילך אחר ראבי"ה כי היה בעל מעשה וההג"ה במיימ' כתב אנו אין לנו אלא דברי מהר"ם שהיה אחרון והיה יודע דעת כולם. ולפ"ז היה ראוי לפסוק כבעל הטורים שהיה אחרון והיה יודע דעת כולם ויש מהרבני' שאינם רוצים אפילו לקרות בטור א"ח ונותנין טעם שהבעלי בתים לומדים אותו סוף דבר קשה לעמוד על העיקר אך רחמנא לבא בעי והחכם יתן אל לבו:

ומה שכתבת האיך נצא י"ח לפסוק על הטוען לא היו דברים מעולם דנטיל עליו שבועת הסית כדרב נחמן ואם לא ירצה לישבע מה נעשה לו דמשמע בגמרא פרק שבועת הדיינין

דלא נחתינן לנכסיה אך מנדין אותו שלשים יום וכן פסק הרמב"ם וסמ"ג ובטור אם כן עתה בדורתינו מה תקנה יהיה בדבר כל אחד יכפור הכל ולא יעשה שבועתו ואם נוכל להחמיר עליו להטיל עליו איזה קנס כו'. אתה אהובי ידעת דשבועה זו שבועת היסת בימי רב נחמן נתקנה משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו ובזה יש תרי לישנא בגמרא לישנא קמא מחמיר ומחייב לישבע אפילו כי ליכא דדרא דממונא ולישנא בתרא מקיל ולא מחייב לישבע ש"ה אלא בדאיכא דדרא דממונא הכל כדאיתא בפרק שבועת הדיינים ורש"י והתוספות פסקו כלישנא קמא ור"ת ס"ל כלישנ' בתרא להקל אבל לא היה מוחה לדיינין לדון ולפסוק כלישנא קמא להחמיר כדאיתא בתוס' בספ"ב דב"ק ועי"ש. ואנו מה תקנתא לתקנתא נעביד. אנו אין לנו אלא כדאי' בפרק הנ"ל ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי ואמרי בדרבנן לא נחתינן לנכסי' מאי עבדינן ליה כו' עד משמתינן ליה עד דמטי זמן נגודי וכי מטא זמן נגודי נגדינן ליה ושבקינן ליה דכיון דלא נתקנה אלא משום חזקה דאין אדם תובע אלא א"כ יש לו עליו כי עבדינן ליה לנתבע כולה האי אזלא לה חזקה אין אדם תובע ואין חילוק בין אחרונים לראשונים שהיו בימי רב נחמן ובדבר הזה משפט אחד לכלנו. אכן הדעת מוכרעת דמותר לקרותו עבריינא שהרי עבר תקנת חכמים שתקנו שבועת היסת:

ומ"ש כ"ת למה אין אנו מורגלין לכתוב ס"ת על הגויל נראה דלאו משום דפסולא לכתוב על הגויל אלא משום זה אלי ואנוהו כי על הקלף הוא יותר נאה כי הגויל לא הוסר ממנו כ"א השיער ובצד השני לא הוסר כלום כדאמרי' בפרק קמא דב"ב גויל אבני דלא משפיין. גם היתה כבדה יותר מדי לכך המנהג לכתוב ס"ת על הקלף:

ומ"ש על ס"ת ספרדיי"ם שאין כתובי' בהן האותיות גדולות והקטנו' כמו בס"ת שלנו הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזות וס"ת בפרק ז' כתב דצריך ליזהר בהן כי הם למצוה אבל לא לעכב בדיעבד וכ"כ על התגין וליכא לאוקמי בשאר תגין שאינם באותיות שעטנ"ז ג"ץ כיון שלא הזכיר שעטנ"ז ג"ץ בפני עצמו. וכן משמע מדברי הטור י"ד ולדידיה נראה שפסול באותיות שעטנ"ז ג"ץ וכתב שכן משמע גם כן מדברי אביו הרא"ש ז"ל והס' א"ז פוסל אפילו בחסרון תג אחד אפילו באות שאין משעטנ"ז ג"ץ ושמא במקום שיש ס"ת עשויין וכתובים כתיקונן בתגין ובאותיות גדולות וקטנות. אפילו לדעת הרמב"ם פסולין האחרים דחשיב כלכתחלה ואינו מכשיר אלא במקום שאין ס"ת עשויה כהלכתה דאז חשיב דיעבד וכשרה אבל במקום שיש תקנה לא וכל שכן אנו למה נכניס עצמינו בספק דיעות הפוסלין ועל כה"ג נאמר בהיותך טוב אל תקרא רע:

ומ"ש עוד שס"ת שלהן נכתבין על הגויל והגויל אינו נמחק ובמקום שהוצרכו למחוק חזרו והעבירו צבע דמות הגויל עליו וחזרו וכתבו עליו דהיינו דיו על צבע אם נוכל לקרות בהן. כ"ת לא ביאר מאי ענין הצבע אם הוא צבע עוברת או הוא מעכבת ומכהה שחרורית הדיו שכותב אח"כ על הצבע התחתון מ"מ נ"ל שדבר זה תוכל לפשוט מן הגמ' ותוס' דפרק הבונה ומהמביא גט תנינא ועי"ש. וש"ש כחפצך וכחפץ אוהב' ועמיתך ומחותנך הטרוד יודא מינץ:

טז

מעשה בא לידי ביבם אחד שהיה נחוץ לדרכו והיה רוצה לחלוץ בע"ש. ולא רציתי לשמוע לקולו. אחרי שכבר הסכימו הגאונים ז"ל דחליצה נקראת דין. מדפסול חליצה בלילה ומטעם זה דהוי כמו דין אסרו ליקח שכר מחליצה ומטעם זה דהויא כמו דין נ"ל שאין לחלוץ בע"ש. דאיתא בירושלמי והמרדכי גדול מביאו בסנהדרין וז"ל גרסינן בירושלמי דביצה אסור לדון דיני ממונות בע"ש ומתניתין פליגא אין דנין דיני נפשות בע"ש הא דיני ממונות דנין אמרי כאן להלכה כאן לדברי תורה ומשמע דאסור לדון דינו ממונות בע"ש ולא מסתברא לומר דחליצה לא דמיא לא לדיני נפשות ולא לדיני ממונות אלא לדיני הוראות איסור והיתר דמותרי' בע"ש מה שנ"ל כתבתי נאום הטרוד יודא מינץ:

יז

על דבר לבישת הפרצופים שנוהגין ללבוש בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים בפורים. הנה ראיתי שכבר פסק להתיר אהובי ועמיתי מחות' כרכא דכולא ביה אבקת הרוכלי' ריש כלה וריש גולה האשל הגדול מהר"ר אליקים סג"ל יצ"ו והוציא כאור משפטו כאשר נמוקו עמו. וראיותיו מוכיחין עליו כאלו יצאו מפי הגבורה ע"כ המהרהר אחריו כמהרהר אחר השכינה אף אני אמרתי להביא ראיה להתיר לא כמהרהר אחרי הרב הגדול יצ"ו ולא כמחזיק דבריו כי אינו צריך ועוד כי ראיותיו דידיה אלימי מראיות דידי. אבל באתי לטול שכר שיבא מכשורא דמצוה ליתן טעם ולהביא ראיה מה ראו על ככה גדולי' וחסידי עולם ז"ל שנתגדלתי אצלם אשר ראו בניהם ובנותיהם חתניהם וכלתיהם לובשין אותן פרצופים ושינוי בגדיהם מבגדי איש לבגדי אשה וכן להיפך. ואם היה ח"ו נדנוד עבירה חלילה וחס להם לשתוק ולא ימחו וכ"ש וק"ו באיסור לאו אלא ודאי היה להם ראיה וסמך שהיתר גמור הוא ואין בלבוש זו הרהור עבירה לאפוקי מלבו של פלגאה וצדוקי ומוחרם גרשם בונה פאצ"ו המדבר והמהרהר אחר מטתן של גדולים וחסידי עולם

זצ"ל, ונ"ל ראיה לדבריהם מההיא ברייתא דמייתי במסכת ע"ז בפרק אין מעמידי' אמתני' ואין מסתפרים כו'. תנו רבנן ישראל המסתפר מן הגוי רואה במראה ואינו חושש כו' ומפרשי' שם התוספות וז"ל המסתפר מן הגוי רואה במראה תניא בתוספתא ובירושלמי דפרקין ישראל המסתפר מגוי רואה במראה מן הכותי אינו רואה במראה פי' לפי שאינם חשודין על שפיכות דמים התירו לבית ר"ג שהיו רואים במראה פי' אף מן הכותי מפני שהיו זקוקין למלכות משמע שאסור לאיש לראות במראה. ונראה כי הטעם משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגם לא יתקן גבר בתקונין אתתא והא דתנן בפרק שואל אין רואין במראה בשבת ומפרש בגמרא במראה של מתכת משום שאדם עשוי להסיר בה נימין המדולדלו' משמע דוקא בשבת אבל בחול שרי התם באשה מיירי ואדם לאו דוקא דאיש אסור בכל ענין וכן משמע בירושלמי כו' עד ומיהו אינו אסור כי אם להתנאות דעבר משום לא ילבש גבר אבל להסתפר ולגלח או משום מיחוש עינים ודאי מותר ובוחן לבות יודע עכ"ל. ובתוספות אחרים מצאתי וז"ל והא דקאמרי' פרק שואל אין רואין במראה בשבת ובשל מתכת דחיישינן שמא יסיר נימין המדולדלי' משמע דבחול שרי התם מוקי לי' בירושלמי באשה אבל באיש אפילו בחול אסור ומסיק של בית רבי התירו לראות במראה מפני שהם זקוקין למלכות משמע דלאחריני אסור. וכן משמע בתוס' מה"ר שמואל בשם רבינו משה שמי שמספר עצמו מותר לראות במראה שלא יחבל עצמו כי היכי דשרי כשמסתפר מן הגוי משום סכנה שאינו אסור לראות רק לשם נוי ולקשוט דומיא דאשה עכ"ל. ובתוספ' אחרים מצאתי בסוף דבור ישראל המסתפר מן הגוי וז"ל התירו לבית רבי שיהיו רואין במראה כו' ומ"מ דברים אלו אינם אסורין אלא משום לא ילבש גבר שמלת אשה הילכך כל מקום שנהגו האנשים כנשים אין כאן משום שמלת אשה כך נ"ל לדעת הגאוני' שהתירו להסיר שער בית השחי ובית הערוה במקום שנהגו האנשים להעבירו וק' מדאמרי' התם ההוא דאחייב נגודא קמי' דרבי אמי אגלי' בית השחי דידיה חזיא רבי אמי דלא מגלח אמר ליה שבקוהו דין מחבריא הוא אלמא כולהו מגלחי בר מחבריא ואפילו הכי אסור דהא חבריא לא מגלחי ואפשר דבמקום דכולהו מגלחי כאן דדרכייהו דנשי בהכי חבריא נמנעים ואין עושין כו' וכן בראיית מראה עכ"ל התוספות. אלמא להני תו' באתרא דנהגי אנשים ונשים בשוה לית ביה משום לא ילבש וגו' ובפרט מאן דליתיה מן חבריא וסברא לומר דמשום שמחת פורים כ"ע שוים לקולא. ומדתלי התוספות האחרים בבוחן לבות יודע וגם כתבו דאינו אסור אלא להתנאות כתוס' לעיל וגם בתוס' האחרי' שאינו אסור רק לשם נוי ולקשוט דומיא דאשה אז יש בו משום לא ילבש גבר וגו' אלמא באופן אחר מותר. וכן משמע בסמ"ג בסימן ס' ממצות ל"ת בלאו

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה דבכוונת הלב הלאוין אלו תלוין דמפרש קראי אליבי' דת"ק דרבי אלעזר בן יעקב כפשוטו שלא ילבש איש מלבושים המיוחדים לנשים כגון צעוף וקיינש"א וכיוצא בו לשבת בין הנשים לניאוף וכן אשה לשבת בין האנשים עכ"ל. וכל שכן לרבי אלעזר ב"י דהלכה כמותו דלא אסר אלא כה"ג כיון דמוקי קרא למלתא אחריתי אלא מכח סברא כתב הסמ"ג דמודה לת"ק וז"ל ואומר אני שר' אלעזר ב"י נמי מודה בזאת לת"ק דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עכ"ל. אלמא דסמ"ג נמי סבירא ליה דאינו עובר משום לא ילבש אלא במתכוין לניאוף וכן מוכח מדברי רב דבעי מר' חייא מהו לגלח שער בית הערוה ומפר"ת דבעי הכי מה לגלח בתער אמר ליה אסור אמר ליה והא גדיל וכו' והשתא ק' מאי פריך והא קא גדיל פי' כיון דגדיל ומצטער אפילו בתער היה לנו להתיר כיון שאינו עושה משום יפוי ואי אסור בכל ענין מאי פריך והא קא מצטער תאמר אין הכי נמי לצטער ולצטער אלא ודאי אינו אסור אלא כשמתכוין ליפות וק"ל. עוד נמצא בתשוב' שכתב רבינו טוביה בשם ריב"א שכל מאכל שחוטפין הבחורים משום שמחת פורים אפילו שלא ברשות משעת מקרא מגילה עד סוף סעודת פורים שהם ב' לילות ויום אחד אין בהם משום גזל ואין להזמינ' לב"ד על ככה ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ טובי העיר עכ"ל. הרי שכתב שבזמן הנזכר אין בו משום גזל אבל קודם לכן וכן אחר כן יש בו משום גזל ועובר על לא תגזול מ"מ בזמנו משום שמחת פורים לא אקרי גזל כיון שאינו עושה על מנת לגזול ולהרויח אלא משום שמחת פורים הכי נמי נדון דידן לא שנא כיון שאינו מכוון לניאוף אלא לשמחת פורים וכמו שלא עשו גדר התם לענין גזילה כיון שאינו נוהג כי אם ב' לילות ויום אחד הוא הדין נמי הכא דגזל ועריות יצר אחד להן ואין להאריך בדרוש זה אחר שכבר בארו אב"י חוזה. איש כלבבי. משבט לוי. נאם הטרוד יודא מינץ:

נשלמו שאלות ותשובות ממהר"ר יודא מינץ סג"ל זצ"ל